magazin istoric

ANUL XIV Nr. 5 (158) MAI 1980

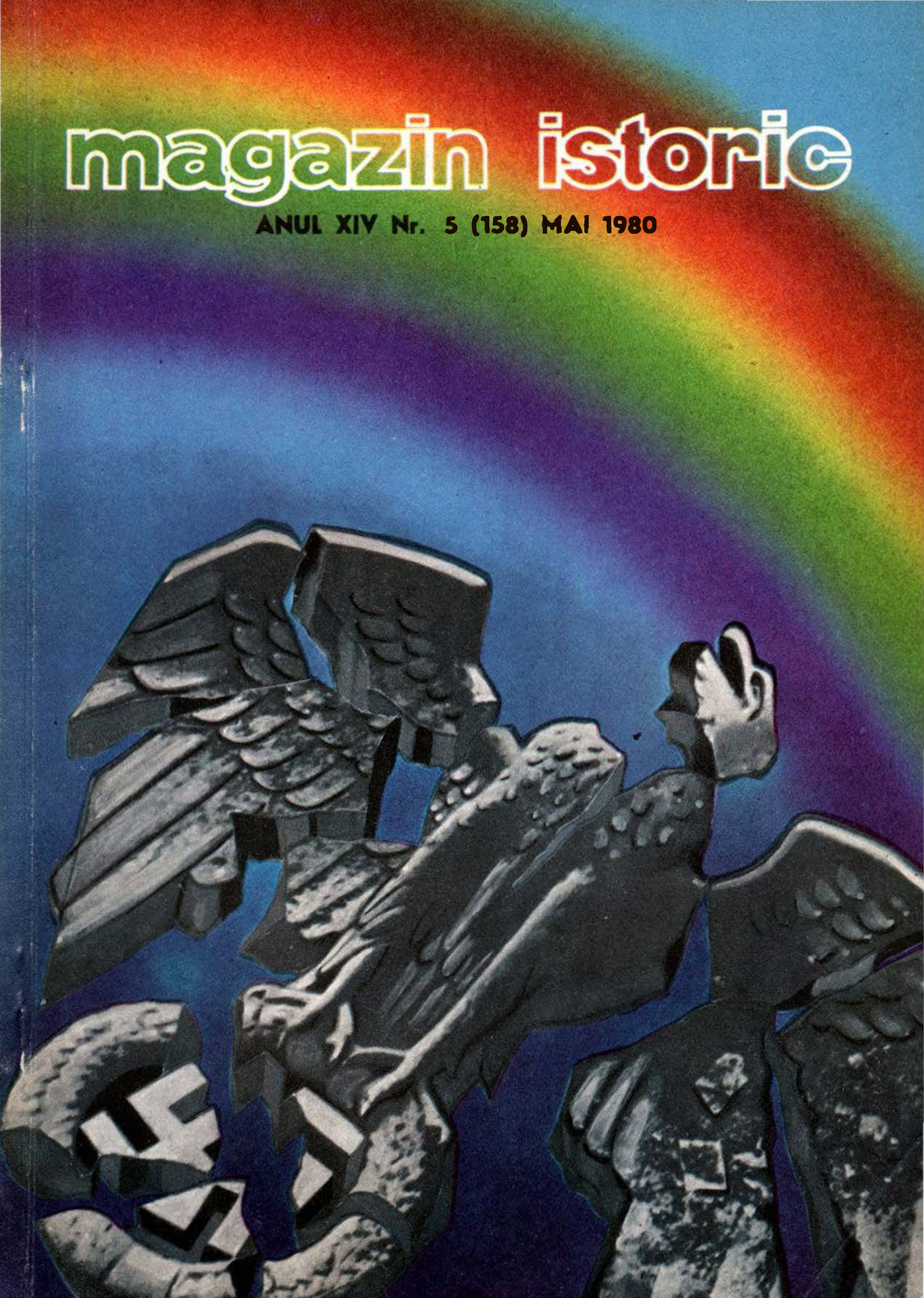

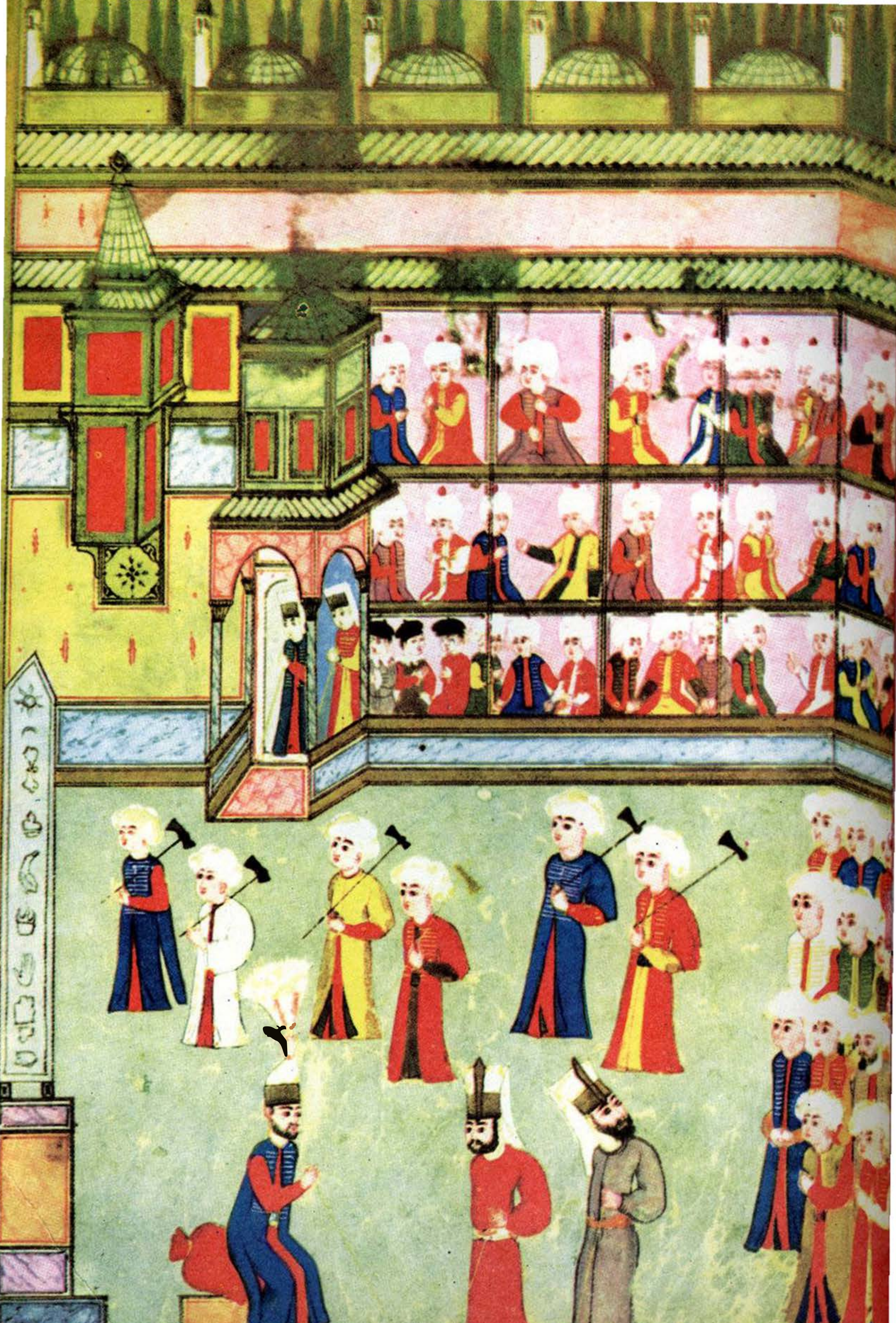

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIV

Nr. 5 (158)

mai 1980

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

SUMAR

TOTUL PENTRU FRONT, TOTUL PENTRU VICTORIE ● **Măreaţa epopee a poporului român:** *Nicolae I. Dragodănescu, Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu* ● **Aviaţia română în lupta împotriva duşmanului comun:** *Mihail E. Ionescu* ● **Pe frontul de luptă pentru eliberarea Austriei şi Cehoslovaciei:** *Alexandru D. Duţu* ● **De undeva, din linia I:** *Marian Ştefan* **2**

9 MAI 1945 ● **Umăr la umăr pentru înfrîngerea nazismului. De la Dukla la Praga:** *František Sedláček* ● **Trupele române eliberează Kurimul:** *František Mainuš, Pavel Beneš* ● **Ultima cădere a cortinei:** *Forrest C. Pogue* ● **Ultimele zile ale războiului:** *Bernard Law Montgomery* ● **Războiul a fost cîştigat!:** *Charles de Gaulle* ● **9 mai 1945 în Piaţa Roşie:** *I.I. Iakubovski* ● **Nemulţumirile Legaţiei naziste de la Bucureşti:** *Nicolae Minei* **20**

BUREBISTA 2 050 ANI ● **Tradiţia organizării politice la geto-daci:** *Alexandru Vulpe* ● **Cetăţile dacice din Sud-Estul Transilvaniei:** *Zoltán Szekely* **46**

AL XV-LEA CONGRES INTERNAŢIONAL DE ŞTIINŢE ISTORICE ● **Vechimea românilor şi tinereţea lor de azi:** *Emil Condurachi* ● **România — ţara în care ştiinţelor istorice li se acordă o foarte mare importanţă:** *Aleksander Gieysztor* **52**

C. Dobrogeanu-Gherea 125 ani de la naştere: *Ion Mamina* **55**

1877-1878 ● **Din însemnările unui ţăran soldat:** *Gheorghe Buluţă, Ştefan Cîrjaliu* ● **Bună prietenie şi înţelegere:** *Ioan Lăcustă* **58**

● **Concursul** *Maga in istoric*...**27** ● **Cărţi sosite la redacţie**...**37** ● **Poşta** *Magazin istoric*...**62**

①

②

③

④

COPERTELE NOASTRE

① 9 Mai 1945: sfîrşitul Germaniei hitleriste

②③ Viaţa la curtea otomană: ceremonie în palatul sultanului şi scenă de dans. Vechi miniaturi turceşti **(1878. Bucureşti-Istanbul: bună prietenie şi înţelegere,** p. 61**)**

④ Dorobanţul întors acasă între ai săi. Detaliu dintr-un tablou de G. Demetrescu Mirea, unul dintre pictorii Războiului de independenţă **(Din însemnările unui ţăran soldat,** p. 58**)**

TOTUL PENTRU FRONT, TOTUL PENTRU VICTORIE

Măreaţa epopee a poporului român

La 25 ianuarie 1946, în Aula Şcolii Superioare de Război, în faţa a numeroase cadre din conducerea armatei şi a Marelui Stat Major (între cei prezenţi se aflau şi generalii C. Sănătescu, Costin Ionaşcu, D. Eftimiu), colonelul Nicolae I. Dragodănescu[1] — şeful Secţiei III-operaţii din cadrul Marelui Stat Major (M. St. M.) — a prezentat expunerea intitulată Contribuţia militară a României în războiul pentru libertate şi dreptate[2]. Deşi unele date pe care le cuprinde au fost completate de cercetările ulterioare (autorul însuşi mărturiseşte că şi-a întocmit lucrarea „după datele ce cunoaştem pînă acum"), expunerea şi-a păstrat aproape neştirbită valoarea, înscrîndu-se ca o primă evaluare militară globală a participării armatei române la obţinerea victoriei împotriva fascismului.

Expunerea reprezenta sinteza unei ample lucrări documentare, solicitată de guvernul român condus de dr. Petru Groza, prin Ministerul Afacerilor Străine, în vederea documentării delegaţiei române care urma să participe la Conferinţa de pace de la Paris. Planul lucrării a fost dezbătut în mai multe şedinţe cu şefii de secţii ale M.St.M. şi comandanţi ai unităţilor militare care posedau documente şi date ce puteau ajuta la elaborarea ei. Au fost stabilite 12 capitole, însoţite de hărţi, schiţe şi tabele, la redactarea cărora colonelul N. I. Dragodănescu a colaborat cu maiorul M. Bădescu — şeful Biroului 2 (Studii de ansamblu) din cadrul Secţiei III a M. St. M.; pentru problemele privind pregătirea militară a actului de la 23 August 1944, cei doi autori au beneficiat de concursul generalului de armată adjutant Constantin Sănătescu.

La sfîrşitul lunii iunie 1945, lucrarea, împreună cu sinteza respectivă, au fost înaintate şefului M.St.M., generalul Costin Ionaşcu, generalilor D. Eftimiu şi C. Sănătescu. Puse la punct în lumina indicaţiilor primite, cele două documente au fost aprobate, la sfîrşitul anului 1945, de către şeful M. St. M. şi înaintate conducerii Ministerului de Război pentru a fi remise Ministerului Afacerilor Străine.

Dată fiind valoarea ei deosebită, M. St. M. a organizat, la diferite eşaloane şi nivele din

---

[1] Născut la Vălenii de Munte, în familia unui funcţionar de poştă, N. I. Dragodănescu (1900-1966), după ce a absolvit Şcoala Superioară de Război, în 1934 a intrat în M.St.M., unde a lucrat pînă în 1942, participînd la întocmirea unor planuri de apărare a României în cazul unui atac din partea statelor revizionisto-fasciste. După 23 August 1944, a revenit la M.St.M., devenind şef de birou şi apoi, după încheierea războiului antihitlerist, şef al Secţiei III-operaţii.

[2] Arhiva Ministerului de Interne, Fond documentar, dosarul nr. 123, vol. 2, Documente originale M.St.M., filele 1-28.

cadrul armatei, un ciclu de conferințe pe baza materialelor documentare cuprinse în lucrarea elaborată de colonelul N.I. Dragodănescu.

Reproducem acest document, rămas necunoscut pînă azi publicului cititor. Întreruperile (pasaje de interes mai restrîns) au fost marcate prin trei puncte, iar explicațiile noastre prin paranteze drepte; sublinierile din text aparțin originalului. Precizăm, de asemenea, că ortografia în general, ca și denumirile geografice străine respectă pe cele din original.

Horia BRESTOIU,
Vasile BOBOCESCU

... Evident că într-un război total și un război de material cum a fost cel de-al doilea război mondial, aportul militar al fiecărui stat, pentru cauza Națiunilor Unite, reprezintă o sferă foarte vastă care depășește cadrul elementelor și materialelor mînuite direct de către armată. Acest aport include suma tuturor bunurilor și a tuturor activităților întregii națiuni: toată contribuția *efectivă* la susținerea războiului.

Plecînd de la această premisă, pentru a evita omisiuni și suprapuneri cu sintezele ce se întocmesc de către diversele departamente, studiul nostru se va limita exclusiv la domeniul armatei.

Acest punct de vedere al M. St. M. pentru întocmirea unei sinteze finale a fost acceptat de către delegatul Ministerului Afacerilor Străine atunci cînd s-au stabilit bazele documentării generale.

În cadrul astfel precizat — adică al armatei — aportul militar al României cuprinde două părți distincte, pe care le vom prezenta succesiv:

În prima parte vom trata *acțiunea militară propriu-zisă:* valoarea ei strategică ca forță, timp, spațiu și rezultate obținute pe teatrul de operațiuni Sud-Estic și în ansamblul teatrului de război european.

În partea a doua, vom trata contribuția materială a armatei, adică materialele cu care armata noastră a contribuit la ducerea războiului în favoarea Națiunilor Unite pe teatrul de operațiuni Sud-Estic.

Expunerea noastră va avea un caracter *statistic obiectiv,* adică vom prezenta aportul nostru pe bază de cifre *cunoscute* și de concluzii deduse direct din premise *recunoscute* oficial.

Însă o prezentare de cifre exclusiv în valoare absolută nu numai că ar fi dificil de urmărit într-o expunere orală, dar nici nu ar putea da o imagine clară și justă.

Față de giganticele sforțări și imensele cantități de materiale cheltuite de către marile puteri, aportul adus de țările mici va trebui judecat nu numai după valoarea absolută a forței și materialului cu care ele au participat, dar, mai ales, după valoarea contribuției lor raportată la totalul posibilităților, la oportunitatea și eficacitatea cu care ele au acționat în profitul Națiunilor Unite.

Numai astfel, cifrele reci care le exprimă pot să aibă un sens precis, iar sacrificiile făcute să capete o justă apreciere.

Partea I-a (Acțiunea militară)

I. Importanța militară a poziției României pe teatrul de război european în august 1944

Prin așezarea ei geografică, prin resursele de care dispunea și mănunchiul de comunicații ce-l deține, România a constituit un bastion deosebit de important, o poziție cheie a rezistenței germane atît pentru Frontul de Est, pentru stăpînirea Balcanilor, cît și, în general, pentru posibilitățile germane de a duce războiul contra Națiunilor Unite.

Pentru Frontul de Est, România se găsea în spațiul ce acoperea posibilitatea de învăluire a lanțului carpatic, care a constituit întotdeauna o barieră ușor de apărat și greu de trecut, pentru o înaintare dinspre Est către Cîmpia Ungară.

Stăpînirea întregii Peninsule Balcanice de către germani era condiţionată neapărat de posesiunea României.

România constituia un bastion strategic de o importanţă capitală nu numai pentru că se interpunea între forţele sovietice şi acele ale mareşalului Tito, dar şi pentru că pierderea Cîmpiei Dunării avea ca urmare întoarcerea tuturor forţelor germane din Balcani şi interceptarea comunicaţiilor lor.

Desfăşurarea evenimentelor militare după 24 august 1944 a ilustrat aceste adevăruri strategice prin prăbuşirea rezistenţei germane din Balcani şi împingerea aripii de Sud a Frontului de Est în Cîmpia Ungară într-un timp record.

Prin resursele ei, România deţinea poziţia cea mai importantă pentru Germania. Petrolul românesc era sursa cea mai însemnată pentru alimentarea consumului general de război al Germaniei. Resursele alimentare şi altele reprezentau, de asemenea, izvoare însemnate...

De aceea, la interogatoriul luat, feldmareşalul von Rundstedt a afirmat că una din cauzele principale pentru care Germania a pierdut războiul este pierderea resurselor din România şi în special petrolul.

În fine, la importanţa militară a poziţiei României, trebuie să mai adăugăm valoarea forţelor ei.

În august 1944 ea dispunea de: 20 divizii angajate pe front + 8 divizii în interior (din care 7 în refacere) + 20 divizii de recruţi cu efective şi dotare reduse[1], ceea ce însumează valoarea a circa *40 divizii* cu efective normale. La aceasta mai adăugăm şi unităţile navale române[2]...

În concluzie, România reprezenta, prin poziţia şi aportul ei militar, o importanţă de *prim ordin* pentru Germania.

Ca urmare, chiar numai simpla ieşire din cauză a României ar fi adus, *ipso facto*, avantaje militare importante cauzei Naţiunilor Unite.

Dar actul de la 23 August 1944 nu s-a limitat exclusiv la faptul static al ieşirii din cauză, ci el a fost urmat *imediat* de o acţiune militară efectivă în contra germano-maghiarilor, ceea ce a sporit într-o măsură considerabilă avantajele determinante aduse de către România Naţiunilor Unite.

II. Forţele cu care a acţionat România şi pierderile [suferite de ea] în războiul antihitlerist

Înainte de a înfăţişa rezultatele acţiunii noastre militare pe teatrul de operaţiuni Sud-Estic, precum şi avantajele strategice pe care această acţiune le-a adus cauzei Naţiunilor Unite în ansamblul teatrului de război european, vom arăta forţele cu care armata română a acţionat şi pierderile în oameni ce le-a avut... Numărul de mari unităţi ca şi efectivul total cu care am acţionat în decursul acestui război au variat de la 29 divizii (din care 20 de recruţi)[3], cu un efectiv total de 385 847[4] cîte au operat în prima fază a curăţirii teritoriului de germani şi acoperirii frontierei de Nord, pînă la 15 divizii, cu un efectiv total de 185 567, care au acţionat în operaţiunile din Cehoslovacia[5].

Această variaţiune este cauzată nu numai de pierderile avute, dar în special de reorganizările devenite necesare şi contopirile ce au rezultat din îndeplinirea clauzelor Protocolului Militar încheiat, la 26 oct. 1944, între Comandamentul sovietic şi Comandamentul român. Prin acel protocol s-a hotărît: numărul, felul şi organizarea M[arilor] U[nităţi] cu care armata română să continue operaţiunile, stabilindu-se un plafon de 185 567 oameni. Pentru menţinerea acestui plafon s-au trimis treptat din interior, sub formă de unităţi de marş şi trimiteri izolate, completările care au acoperit pierderile suferite. Aceste pierderi au însumat un total de 169 822 morţi, răniţi şi dispăruţi, după evidenţa Secţiei I-a la sfîrşitul operaţiunilor...

Dacă privim pierderile raportate procentual la totalul necesar încadrării M.U. stabilit prin protocolul menţionat, precum şi raportate procentual la elementele luptătoare ale marilor unităţi, putem face observaţiunea foarte importantă că:

— M.U. române au avut pierderi care au depăşit un rînd de efective luptătoare.

Pierderile în materiale sînt tot atît de însemnate. Astfel pierderile au reprezentat [de la o unitate la alta] pentru armata de uscat următoarele procente: armament de la 15-40%, material geniu, transmisiuni şi echipament 10-60%, auto 20%, iar pentru Aeronautică 10-60% şi chiar 95% pentru bombardierele în picaj.

Concluziuni:

1. Prin numărul de M.U. şi efectivele cu care România luptă alături de marea armată roşie pentru cauza Naţiunilor Unite, începînd de la 23 August 1944 şi pînă la terminarea războiului, [ea] se situează, pe teatrul de război european, imediat după cele 3 mari puteri, adică în fruntea tuturor ţărilor mici [şi mijlocii] din Europa, inclusiv Franţa.

De aceea, cu drept cuvînt unii comentatori au afirmat că România s-a clasat, din punct

---

[1] O cercetare mai recentă (Mihai E. Ionescu: *Forţele militare şi populare în insurecţia naţională armată antifascistă şi antiimperialistă*, publicată în *Revista de istorie*, nr. 8/1979, p. 1 447 (în continuare *R.I.*) indică 50 divizii, plus 5 comandamente (avînd valoarea a 5 brigăzi) şi un detaşament (valoarea unei divizii).

[2] La acea dată, marina românească dispunea de 34 nave maritime şi 37 nave fluviale de diferite tipuri.

[3] În realitate au acţionat 37 divizii (inclusiv Divizia „Tudor Vladimirescu"), dintre care 16 divizii cu efective de război şi 21 divizii de instrucţie.

[4] Cercetările ulterioare au stabilit că efectivele totale ale armatei române participante la insurecţie s-au ridicat la 465 659 militari (*Magazin istoric*, nr. 8/1974).

[5] În realitate, sfîrşitul războiului a găsit pe front 16 divizii, care împreună cu celelalte unităţi şi formaţiuni, inclusiv completările aflate în drum spre front, însumau 198 552 luptători (*România în războiul antihitlerist*, 1966 — în continuare *R.R.A.* —, p. 583). Conform cifrelor indicate de aceeaşi lucrare (p. 703), totalul efectivelor angajate de România în război a atins cifra de 538 536 militari.

de vedere al efectivelor participante, în rîndul al patrulea printre toate puterile care au luptat în Europa.

În adevăr, după pustiitoarea invazie germană, căreia nu i-au putut rezista şi nu a putut-o refula pe continentul european decît Rusia Sovietică, toate ţările, inclusiv cele cu imperii coloniale, ca Franţa, Olanda, Belgia, nu au mai putut pune în acţiune în Europa, tocmai în faza decisivă a războiului, decît mult mai puţine forţe organizate.

Astfel, după datele ce cunoaştem pînă acum:

— Belgia şi Olanda au acţionat cu cîte o divizie,

— Franţa cu 11 divizii,

— Polonia cu 7 M.U. + 1 corp expediţionar,

— Cehoslovacia cu 3-4 M.U.,

— Iugoslavia cu circa 14 M.U.,

— Bulgaria cu 8-10 M.U.,

— Ungaria, deşi, prin Convenţia de armistiţiu încheiată la 20 ianuarie 1945, se obliga să acţioneze cu nu mai puţin de 8 divizii, totuşi nu apare în operaţiuni cu nici o M.U. de partea Aliaţilor, pînă la capitularea Germaniei[1].

2. Contribuţiunea în efective reprezintă pentru România un efort *total*, fără reticenţe, fără rezerve, dacă se ţine seama de faptul că ţara noastră a avut pierderi însemnate anterioare şi că o parte din teritoriul şi populaţia ei fuseseră răpite prin Diktatul de la Viena.

3. Acest efort total este o mărturie a loialităţii şi sincerităţii cu care România a îndeplinit obligaţiunea contractată faţă de Naţiunile Unite prin Convenţia de armistiţiu, care la art. 1 prevedea obligaţiunea de a participa cu nu mai puţin de 12 divizii.

4. În fine, o ultimă concluziune este aceea că această contribuţie în efective şi M.U. organizate a fost *imediată şi continuu susţinută*, în ciuda pierderilor destul de însemnate pe care le-am avut şi a dificultăţilor inerente modificărilor de organizare ce au fost efectuate chiar pe timpul acestui război.

III. Rezultatele obţinute de acţiunea militară română pe teatrul de operaţiuni Sud-Estic şi avantajele aduse Naţiunilor Unite

1. *Întoarcerea armelor de către România în contra germano-maghiarilor la 24 august 1944*[2] *a adus o importantă modificare a raportului de forţe dintre Germania şi Naţiunile Unite pe teatrul de operaţiuni Sud-Estic.*

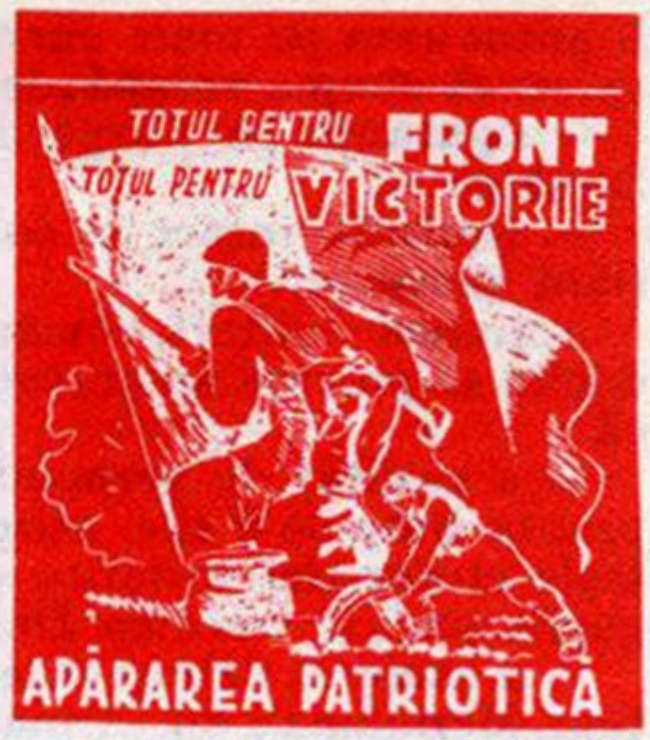

În adevăr, Germania pierde în mod direct valoarea a:

— circa 40 divizii române (din care 20 pe front[3], iar restul în interior), care reprezintă totalul posibilităţilor române dacă s-ar fi continuat lupta pînă la ultima extremitate;

— 24 divizii germane angajate pe frontul român. care, sub presiunea armatei sovietice şi cu liniile de retragere tăiate prin acţiunea română, au fost anihilate de către forţele sovietice;

— în plus, efectivele germane capturate sau nimicite de către forţele române pe teritoriul nostru în cele 8 zile care au urmat actului de la 23 August 1944. Aceste efective se cifrează la 53 159 prizonieri + 5 000[4] morţi, adică echivalentul a circa 6 divizii. În total, deci, [naziştii au pierdut] valoarea a *70 divizii*, la care, dacă se adaugă faptul că România a luptat pînă la capitularea Germaniei în contra ei cu o medie de mai mult de 15 divizii, putem conchide că:

România, prin acţiunea sa militară, a făcut ca raportul general de forţe dintre Germania şi Naţiunile Unite să fie modificat cu valoarea a 85 divizii în profitul Naţiunilor Unite.

Aceasta reprezintă *o răsturnare* a raportului de forţe atît de importantă încît pentru momentul şi regiunea în care ea s-a produs poate fi considerată determinantă pentru scurtarea rezistenţei germane.

2. *Acţiunea militară românească a înlesnit şi a contribuit în condiţiuni maxime la manevra strategică a armatelor sovietice atît pentru întoarcerea forţelor germane din Balcani cît şi pentru pătrunderea în Europa Centrală.*

a) Pentru întoarcerea forţelor germane din Balcani era necesară înaintarea forţelor sovietice prin Cîmpia Munteniei şi Olteniei, spre a face joncţiunea cu forţele mareşalului Tito, interceptînd astfel toate liniile de retragere ale forţelor germane din Grecia şi Bulgaria.

Era indicată o înaintare *cît mai rapidă*, pentru ca forţele germane să nu mai aibă timpul material de a organiza o întîrziere care să asigure scurgerea lor către Nord sau Nord-Vest.

Repeziciunea acestei înaintări era condiţionată însă de trei factori:

— înlăturarea rezistenţelor germane ce s-ar

---

[1] Cu titlu informativ, din lucrarea lui F.C. Pogue, pe care o mai folosim în acest număr (vezi p. 24), desprindem situaţia forţelor aliate pe teatrele de operaţii din Europa, aşa cum rezultă ea dintr-un raport întocmit de biroul de informaţii al generalului Marshall, în ziua de 12 decembrie 1944:

Frontul occidental	43 divizii	1 776 360 pe 256 mile front (americani)
	8 divizii	277 184 pe 315 mile (francezi)
	15 divizii	pe 195 mile (englezi şi alţii)
Frontul italian	6 divizii	pe 70 mile (americani)
	15 divizii	pe 113 mile (englezi şi alţii)
Frontul dalmat	9-10 divizii	30 000 pe 340 mile (partizani iugoslavi)
Frontul rus	440 divizii	3 500 000 pe 1 450 mile (ruşi)
	12 divizii	140 000 pe 100 mile (români)
	7 divizii	21 000 (iugoslavi).

[2] De fapt, operaţii militare împotriva trupelor germane au fost iniţiate chiar în seara şi noaptea de 23 spre 24 august, starea de război fiind declarată la 24 august 1944.

[3] După *R.I.* (p. 1 447) rezultă că pe front se aflau 23 divizii şi 5 comandamente de valoarea a 5 brigăzi.

[4] Conform datelor indicate în *R.R.A.* (p. 705), pierderile germane au fost de 56 455 prizonieri şi 5 048 morţi.

fi putut crea pe toate cursurile de apă ce traversează cîmpia valahă de la Nord la Sud,

— siguranţa pe Carpaţii Meridionali şi pe Dunăre,

— teritoriu intact în comunicaţii şi resurse (fără distrugeri).

Acţiunea militară românească a izbutit pe deplin să procure aceşti trei factori, prin aceea că:

— a curăţat de germani tot teritoriul propriu în timp de 8 zile, astfel încît marşul strategic al armatei sovietice s-a executat nestingherit pînă la trecerea Dunării la T. Severin,

— a asigurat debuşeurile de Nord ale Carpaţilor Meridionali cu Armata 1 şi a efectuat acoperirea Dunării de la Călăraşi pînă la Baziaş cu 2 corpuri de armată,

— a împiedicat pe germani de a executa distrugerea atît a comunicaţiilor cît şi a depozitelor de carburanţi şi resurselor de tot felul.

În adevăr, Comunicatul sovietic din 5 oct. ora 8 confirmă operarea joncţiunii cu forţele iugoslave în termenii următori: „În cursul zilei de 4 octombrie... la Sud-Vest de oraşul românesc T. Severin, trupele noastre au înaintat şi cucerit prin lupte pe teritoriul iugoslav localităţile Stubic, Iaseviţa... şi staţiile de cale ferată Brestovaţi şi Vratarniţa.

Trupele noastre. s-au unit cu unităţile armatei populare de eliberare a Iugoslaviei şi în comun cu ele au dus lupte de încercuire a trupelor germane în regiunea de la Vest de Negotin".

Aşadar, după numai 41 zile de la actul României din noaptea de 23/24 august, forţele sovietice, parcurgînd o distanţă de 620 km, de la Bîrlad pînă la Turnu Severin, au ajuns la joncţiunea cu forţele iugoslave, realizînd întoarcerea strategică a forţelor germane din Balcani. Este o performanţă care pune în lumină valoarea folosnirii şi contribuţiunii adusă pentru marea manevră strategică a forţelor sovietice de către acţiunea militară românească, care a iniţiat şi executat pe cont propriu: curăţirea germanilor, acoperirea pe Carpaţi şi Dunăre, precum şi menţinerea intactă a comunicaţiilor şi resurselor.

b) Pentru pătrunderea în Europa Centrală, direcţia strategică cea mai favorabilă a fost din toate timpurile valea Dunării.

Pe această cale de invazie s-au succedat în decursul istoriei expansiunile sau pătrunderile cele mai multe din Europa...

Porţiunea Dunării de mijloc, între Linz şi Estergom, este de cea mai mare importanţă strategică pentru stăpînirea Europei Centrale, deoarece ea comandă toate comunicaţiile ce se îndreaptă spre Dunăre.

Dar pentru o ofensivă din Est sau Sud, accesul la această regiune este străjuit de o barieră foarte tare şi anume arcul format de Alpi - Carpaţi - Sudeţi. Această barieră a fost atît de serioasă, încît marile invazii din trecut s-au făcut în general numai prin trei regiuni:

— de la Sud, de către turci, prin spărtura dintre Alpii Dinarici şi Carpaţi,

— de la Est, prin Pasul Tătarilor,

— de la Nord-Est, prin Poarta Moravă.

Munţii, în general, sînt şi azi uşor de apărat şi greu de trecut; au dovedit-o operaţiunile grele duse pentru trecerea Apeninilor de către forţele engleze, operaţiunile reuşite ale mareşalului Tito în munţii Iugoslaviei şi insuccesul germanilor în Caucaz.

Pentru înlăturarea acestei bariere strategice ce străjuieşte accesul în valea Dunării mij-

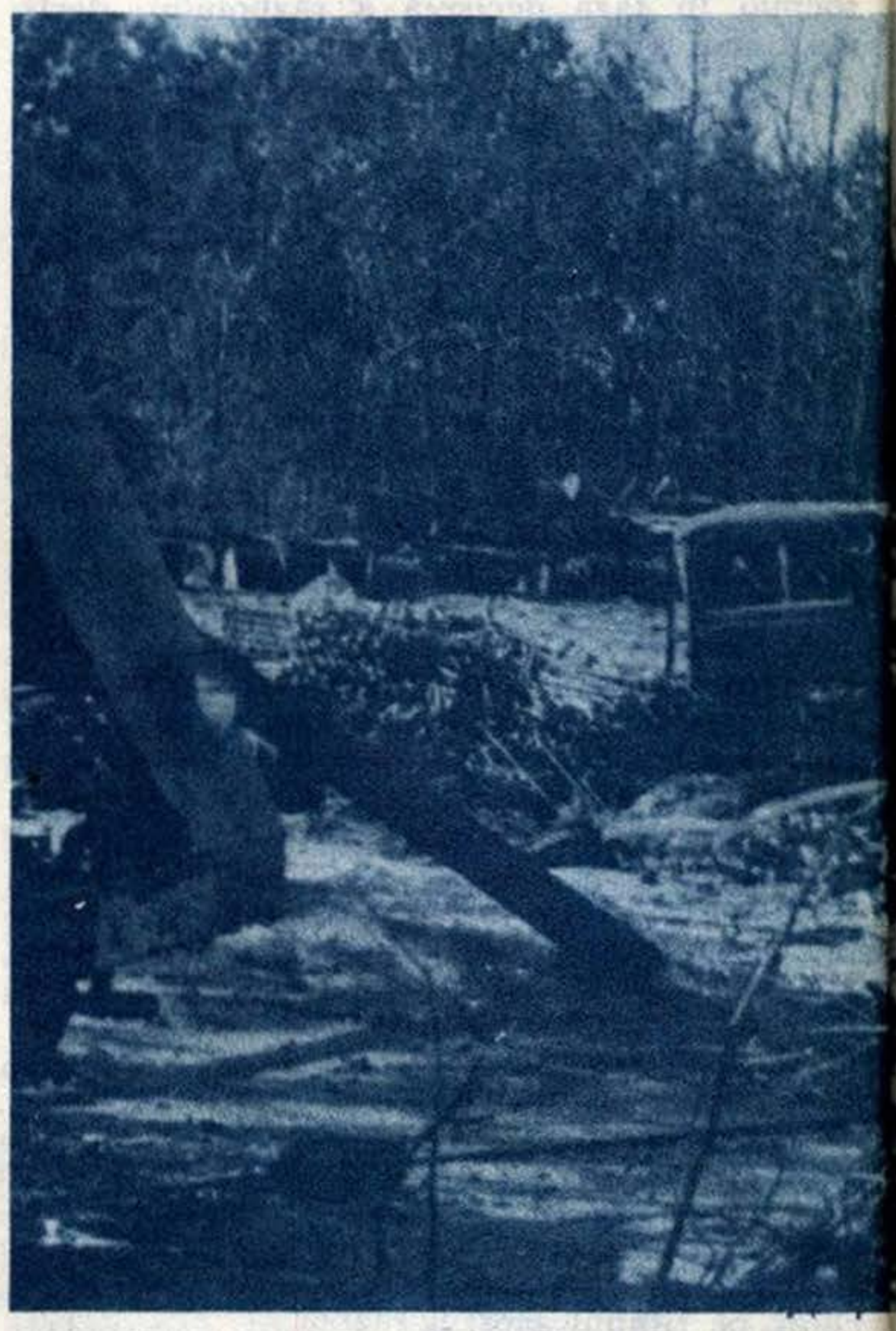

locii, acţiunea militară românească a adus două contribuţiuni esenţiale:

— o primă contribuţie: prin efectuarea promptă şi rapidă a curăţirii teritoriului de germani, a făcut imposibil pentru aceştia de a organiza vreo rezistenţă sau întîrziere, atît pe linia fortificată Focşani-Brăila, pe întreaga cîmpie valahă, cît şi pe Carpaţii Meridionali, unde o ocupare a defileelor le-ar fi permis să încerce o sensibilă cîştigare de timp,

— o a doua contribuţie: prin executarea acoperirii în Transilvania, călare pe masivul Bihorului, cu forţele proprii, între 23 august şi 11 septembrie, cînd se primesc primele elemente de întărire sovietice şi, ulterior, împreună cu forţele sovietice; operaţiuni care au pus de asemenea pe germano-maghiari în imposibilitate de a ocupa defileele Carpaţilor Meridionali cu forţe din afară şi de a organiza apărarea Munţilor Apuseni, care constituiesc ultima barieră spre Cîmpia Tisei.

Aceste contribuţiuni aduse de acţiunea militară românească au fost magistral folosite de către comandamentul sovietic, astfel încît

44 zile după 23 August, grosurile sovietice debușează, la 6 oct., 1944, în Cîmpia Tisei, adică la o distanță de circa 900 km de zona în care se găseau în Moldova la 23 August.

O recunoaștere pe cît de loială pe atît de înălțătoare pentru noi o găsim în Ordinul de zi nr. 346 din 23 sept. 1944 al domnului general Managarov, care afirmă: „Unitățile române

c) Dar aportul nostru militar nu s-a limitat aci. Armata română a participat, în continuare, *efectiv* la marea ofensivă sovietică executată

Tehnică de luptă germană nimicită de forțele insurecționale române în zona din Nordul Bucureștilor

În pp. 2-3: *primite cu însuflețire de întregul nostru popor, trupele române se întorc în țară de pe c mpurile de luptă*

care au acționat sub ordinele grupului de armate, *oprind năvala trupelor germane și ungare, au acoperit mișcarea trupelor roșii* spre Cîmpia Ungariei și au luat parte activă la cucerirea orașului Arad.

În aceste lupte, unitățile și subunitățile române, în condițiuni grele de regrupare, au dovedit bărbăție și dîrzenie și au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat".

Din punctul de vedere al ansamblului operațiunilor Națiunilor Unite pe teatrul de război european, care la acea epocă vizau în primul rînd o încercuire completă, cît mai *strînsă*, cît mai *grabnică* pentru o presiune concentrică asupra Germaniei, desigur că aportul acțiunii militare române reprezintă o deosebită valoare strategică.

de Fronturile 2 și 3 ucrainene pentru pătrunderea în Europa Centrală, ofensivă de mare anvergură și foarte bogată în rezultate: eliberarea Ardealului de Nord, înfrîngerea Ungariei, eliberarea Cehoslovaciei și a Austriei... În prezenta expunere, noi vom încerca să sintetizăm rolul și aportul strategic al forțelor noastre în cadrul acestei ofensive așa cum rezultă din desfășurarea generală a operațiunilor.

După cum am mai arătat, direcția principală de pătrundere în Europa Centrală este valea Dunării și anume, Dunărea mijlocie, de la Estergom la Linz. Aceasta a fost direcțiunea pe care s-au axat, de o parte și de cealaltă a Dunării, grosurile Fronturilor 2 și 3 ucrainean.

Dar ajungerea *la* și efectuarea înaintării cu grosul *pe* valea Dunării mijlocii a implicat pentru Frontul 2 ucrainean 2 serii de alte operațiuni deosebit de importante:

— o serie de operațiuni *prealabile*, în scopul de a cuceri o bază de operațiuni la Sud-Est de Ipel (Ungaria de Est și Transilvania); aceste operațiuni constau în: lichidarea in-

Acționînd cu hotărîre, armata română și formațiunile de luptă patriotice, avînd sprijinul întregului popor, au capturat în zilele insurecției 56 455 prizonieri hitleriști

trîndului format de germano-maghiari în Ardealul de Nord; cucerirea trecerilor peste Tisa; străpungerea ultimei bariere ce se opunea la intrarea în valea Dunării de mijloc, și anume: Budapesta, Munții Matra, Bükk și Hegyalja;

— o serie de operațiuni *concomitente* cu înaintarea din valea Dunării mijlocii, vizînd angajarea fără răgaz a forțelor inamice din Slovacia, Moravia și apoi Boemia și interceptarea succesivă a comunicațiilor din văile Hron, Nitra, Váh, Morava, pe care acele forțe inamice ar fi putut cădea în flancul și spatele grosului care înainta pe Dunărea mijlocie.

Este deci vorba de operațiuni duse de un grup de forțe constituind o puternică flancgardă strategică operînd pe axul Mișcolț-Praga, care asigura înaintarea grosului pe valea Dunării și făcea legătura cu Frontul 4 ucrainean, deschizînd, în legătură cu acesta, succesiv, toate trecerile din Carpați și Beskizi în care germanii mai rezistau încă.

În ambele serii de operațiuni ale Frontului 2 ucrainean, atît cele prealabile cît și cele concomitente pătrunderii grosului sovietic pe valea Dunării mijlocii, forțele române au luptat alături de forțele sovietice.

Acțiunea militară românească a dat deci în continuare un aport substanțial și bogat în rezultate pe care l-am putea concretiza pe scurt astfel:

— *În cadrul operațiunilor prealabile. La eliberarea Ardealului de Nord între 20 sept.-25 oct. 1944:* cele două armate române — Armata 4 (cu 12 divizii, ulterior 8) și Armata 1 (cu 4 divizii)[1] — cooperînd cu forțele sovietice, două armate[2] (Armata 27 și inițial Armata 7 gardă, ulterior Armata 40) dau bătăliile pentru forțarea Mureșului, pentru cucerirea Clujului, Salontei și Oradiei și execută apoi urmărirea pînă la frontiera de Nord.

— *La forțarea Tisei.* După ce forțele sovietice au realizat un cap de pod în zona Seghedin și după bătăliile de la Debrețin, Szolnok și Nyregyhaza, la care forțele noastre au participat cu 8 divizii, pentru lichidarea forțelor inamice de la Est de Tisa, se trece la forțarea Tisei, între 20 octombrie și 23 noiembrie.

Forțele noastre participă la această forțare astfel: Armata 4 realizează 2 capete de pod la Tokaj (11. XI) și Csigand (28.XI); Armata 1

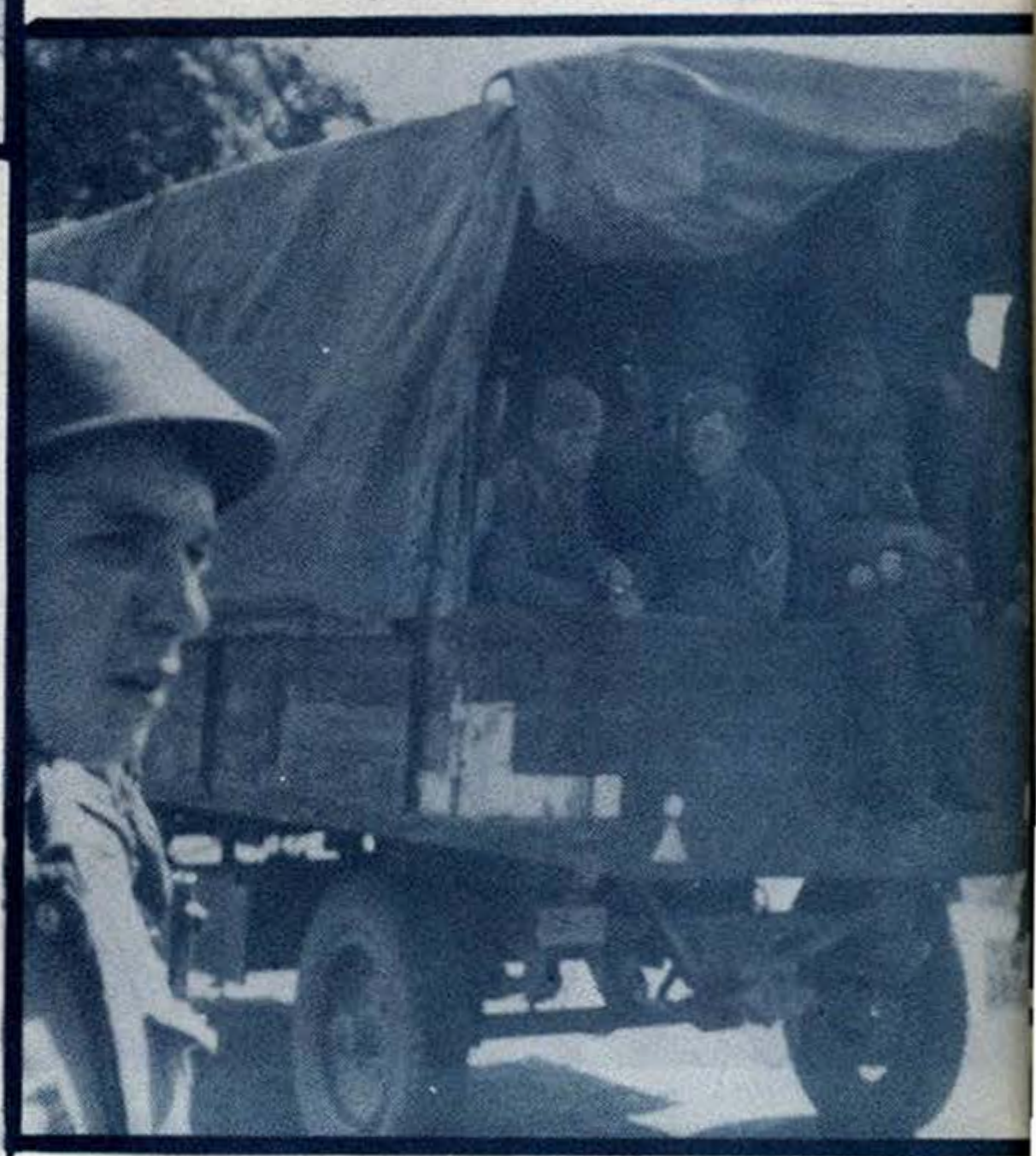

realizează capete de pod în zona Csongrad (22.X), Tisa Ug (22. X), și Tisa Csege (9. XI).

— *La străpungerea ultimei bariere: Budapesta-Munții Bükk și Hegyalja* forțele noastre participă astfel: Armata 4 (8 divizii) cucerește masivul Hegyalja și închide, la 20. XII, valea Hernadului. Armata 1 cu 1 c[orp] a[rmată] (2 divizii) participă la cucerirea centrului Miskolcz și străpungerea masivului Bükk la 25. XII. 1944, iar cu 1 c.a. (3 divizii) participă, între 23. X. [1944] și 15.1. [1945], la cucerirea Budapestei, unde reprezintă 1/3 din forțele atacatoare.

— *În cadrul operațiunilor concomitente.* Forțele române (14 și apoi 15 divizii), în coo-

[1] Între 21 septembrie și 7 octombrie 1944, Armata 1 a avut în compunere 6 divizii, iar după 8 octombrie, odată cu trecerea ei în Ungaria, a primit în compunerea sa și Corpul 4 armată (2 divizii).

[2] În luna septembrie, pe teritoriul României au activat 6 armate terestre sovietice, sprijinite de o armată aeriană.

perare cu o parte din forţele Frontului 2 ucrainean, au realizat o înaintare de circa 400 km pe axul Miskolcz-Praga, traversînd 7 masivi muntoşi (Tatra Mică, Munţii Metalici, Javorina, Fatra Mare, Fatra Mică, Nitra şi Carpaţii Albi) şi forţînd 4 cursuri de apă (Hron, Nitra, Váh şi Morava).

Forţele române au acţionat pe un front care reprezintă în medie jumătate din lăţimea Cehoslovaciei şi au dat o serie de bătălii foarte grele.

Operaţiunile executate de forţele noastre în cooperare cu forţele sovietice, pe această direcţiune, au îndeplinit cu succes misiunile strategice pe care le-am arătat: angajarea continuă a forţelor inamice cu interceptarea succesivă a diverselor văi pe care acestea puteau cădea în flancul sau spatele grosului care înainta pe valea Dunării mijlocii şi, în acelaşi timp, în acord cu operaţiunile duse de Frontul 4 ucrainean, anihilarea forţelor inamice care mai rezistau în defileele Carpaţilor, Beskizilor şi în Poarta Moravă.

Astfel:

— După bătăliile de la Szina — Turna, Rojnyava şi Zvolen, Armatele 1 şi 4 române, în cooperare cu Armata 40 sovietică, intercepteză Hronul la 19 martie.

La 25 martie, grosul Frontului 2 ucrainean cucereşte Estergomul în valea Dunării mijlocii.

— După bătăliile de la Banska Bistriţa (Armata 4) şi Munţii Nitra (Armata 1), văile Nitra şi Váh sînt interceptate, respectiv, la 2 şi 4 aprilie de către Armata 1, în cooperare cu Armata 40 sovietică şi Armata 53 sovietică. iar Armata 4 română face legătura cu Frontul 4 ucrainean, la Vest de Fatra Mare.

În acest timp, grosul Frontului 2 ucrainean, înaintînd pe valea Dunării mijlocii, cucereşte, la 4 aprilie, Bratislava.

— Pe timpul bătăliei Vienei, care începe la 6 aprilie, pentru Frontul 3 ucrainean, şi la 10 aprilie, pentru Frontul 2 ucrainean, iar la 13 aprilie este terminată, forţele noastre, în cooperare cu forţele sovietice (Armata 40 şi Armata 53), traversează Carpaţii Albi, înaintînd către Nord-Vest, între valea Moravei şi valea Váhului, făcînd în acest mod siguranţa contra forţelor inamice din Poarta Moravă.

— După cucerirea Vienei de către grosurile Frontului 2 ucrainean şi 3 ucrainean, forţele noastre înaintează spre Nord, călare pe valea Moravei, pînă la 30 aprilie, concomitent cu ofensiva Frontului 4 ucrainean care la 30 aprilie cucereşte Moravska Ostrava. Se realizează astfel deschiderea Porţii Morave.

— Ulterior, forţele române atacă spre Nord-Vest, concurînd cu forţele sovietice din Frontul 2 şi 4 ucrainean, pentru a cuceri regiunea Olmütz-Prostejov (8 mai 1945), dată la care intervine capitularea necondiţionată.

Între 9 şi 12 mai 1945, forţele noastre execută urmărirea inamicului în direcţia generală Praga.

Evident că operaţiunile duse de către forţele române, în cooperare cu forţele sovietice, pe axul Miskolcz-Praga, au fost deosebit de grele nu numai prin natura misiunii şi a terenului care au implicat atacuri şi sforţări continuu susţinute pentru a angaja neîncetat pe inamic şi a-i smulge succesiv posesiunea atîtor masivi muntoşi şi a comunicaţiilor din văile rîurilor ce îi separau, dar şi din cauza anotimpului, comunicaţiilor precare, lipsei echipamentului de munte şi slabei dotări în mijloace de transport a trupelor noastre.

Pentru succesele obţinute, trupele române au fost distinse de către generalissimul Stalin cu citarea în şapte ordine de zi alături de forţele sovietice cu care au cooperat[1].

Astfel au fost citate:

[1] Operaţiile militare ale armatei române pe frontul antihitlerist, pentru eliberarea Ungariei, Austriei şi Cehoslovaciei au fost evocate în calendarul publicat de *Magazin istoric*, nr. 1-5/1980.

— Armata 4 prin ord[inele] de zi din 25 martie şi 4 aprilie, pentru cucerirea oraşelor Banska Bistriţa şi Kremniţa,

— Armata 1 prin Ord. de zi din 5 aprilie, pentru cucerirea oraşului Banovce, după forţarea rîului Nitra,

— Corpul Aerian, prin Ord. de zi din 4 aprilie (cucerirea oraşului Kremniţa),

— Reg. 2 care de luptă prin ord[inele] de zi din 30 şi 31 martie, 4 şi 17 aprilie, respectiv, pentru forţarea rîurilor Nitra şi Hron; cucerirea oraşelor Nitra şi Galanta; cucerirea oraşului Bratislava; cucerirea centrului petrolifer Tzisderdorf.

3. *Acţiunea militară a României s-a declanşat într-un moment în care nu se precizase încă înfrîngerea Germaniei şi a produs o influenţă politică-militară determinantă în favoarea Naţiunilor Unite.*

În august 1944, deşi Germania suferise succesive înfrîngeri de ordin general strategic, totuşi, printr-o rezistenţă fanatică, ţinea încă frontul departe de hotarele ei şi de principalele ei surse de alimentare.

Ne amintim cum propaganda germană se aplicase cu persuasiune şi cu oarecare efect să convingă opinia publică internaţională că rezistenţa germană va fi nelimitată sau în orice caz extrem de lungă, că Germania nu va capitula niciodată, că, în fine, ea va pune în acţiune arme secrete cu care să obţină acest rezultat, ba chiar şi victoria. În plus, exemplul Italiei nu era, la acea epocă, ispititor ca rezultate şi consecinţe imediate.

În această situaţie, acţiunea militară românească a reprezentat un act de curaj, iar caracterizarea lui ca atare şi a momentului în care a fost săvîrşit au fost recunoscute pe deplin prin *Decretul din 6 iulie 1945 al Prezidiumului Sovietului Suprem al U.R.S.S.* pentru decorarea cu Ordinul „Victoria" a M.S. Regelui Mihai astfel:

„Pentru *actul curajos* al cotiturii hotărîte a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă şi alierea cu Naţiunile Unite, *în clipa cînd încă nu se precizase clar* înfrîngerea Germaniei, M.S. Mihai I, Regele României, se decorează cu Ordinul «Victoria»".

În fine, credem just a adăuga că acţiunea noastră de la 23 August a avut repercusiuni şi a influenţat în mod hotărîtor asupra celorlalte state care se găseau în situaţii similare, Bulgaria şi Finlanda, care la scurt timp au încetat ostilităţile contra Naţiunilor Unite.

Astfel, imediat după ce operaţiunile noastre de curăţirea teritoriului de germani fuseseră cu succes terminate, se produce, la 4 septembrie 1944, ruperea relaţiilor cu Germania din partea Bulgariei, care la 6 sept. cere pace, şi încetarea ostilităţilor contra U.R.S.S. din partea Finlandei.

Aviaţia română în lupta împotriva duşmanului comun

Încă din primele zile ale insurecţiei din august 1944, trupele române au început cooperarea cu forţele armate ale coaliţiei antihitleriste.

La începutul lunii septembrie, Marele Stat Major român a stabilit legături de colaborare în domeniul forţelor aeriene şi cu comandamentul aviaţiei strategice aliate din Mediterana (Mediteranean Allied Strategic Air Force — **M.A.S.A.F.**). **Factorii implicaţi direct în această cooperare au fost Statul major al Aerului, organ de concepţie şi conducere a operaţiilor forţelor aeriene române, şi reprezentanţa americană din Comisia aliată de control din România. Partea română a furnizat, zilnic, informaţii şi fotografii luate de către aviaţia de recunoaştere şi observaţie asupra obiectivelor militare inamice din Ungaria şi Iugoslavia: aerodromuri, poduri, gări, deplasări sau concentrări de trupe şi tehnică de luptă. Reprezentanţa militară americană a transmis aceste informaţii către M.A.S.A.F., care le-a utilizat în planificarea operaţiilor aeriene în Sud-Estul Europei.**

După 23 August 1944, M.A.S.A.F. a hotărît să-şi concentreze eforturile asupra sistemului de comunicaţii germane din Sud-Estul Europei, bombardînd puternic rutele feroviare şi terestre care traversau Dunărea şi Tisa şi prin care naziştii îşi evacuau trupele. În prima săptămînă a lunii septembrie, bombardierele americane şi engleze au efectuat atacuri masive asupra unor obiective militare situate în localităţile iugoslave Nis, Kraljievo, Novi Sad, Brod, Sarajevo, Leskovac, lansînd, în cursul a 1 373 ieşiri-avion, 3 000 tone de bombe. În Ungaria, în cursul lunii septembrie, bombardamentele s-au concentrat asupra podurilor de la Szolnok şi Szeged (peste Tisa) şi a celor de la Szob şi Baja (peste Dunăre); au fost atacate, de asemenea, triajele Gărilor Debreţin, Cegled, Györ etc. În total, aviaţia strategică din Mediterana a întreprins deasupra Ungariei, în acel interval, 852 ieşiri-avion, lansînd 2 000 tone de bombe.

Marele Stat Major român a sprijinit din plin aceste acţiuni. Cîteva mărturii documentare, rămase inedite pînă acum, confirmă acest lucru. Două note, intitulate „Obiec-

tive de bătut de aviaţia anglo-americană", emise de M.St.M., datate 13 şi, respectiv, 14 septembrie 1944, specifică rutele şi punctele unde aviaţia românească depistase un trafic intens sau aglomerări de trupe naziste. Ambele documente au parvenit Aliaţilor. În prima dintre aceste note erau indicate Şoselele Bela Crkva (Iugoslavia) — Răcăşdia şi Ciucea — Bratca (ultimele două în Nord-Vestul ţării noastre, aflate în teritoriul încă ocupat de hitlerişti). În al doilea document erau înscrise următoarele obiective din Ungaria: Békéscsaba-Orosháza şi Szentes, unde existau aglomerări de trupe şi un intens trafic pe calea ferată şi Csongrád (podul peste Tisa), Szeged (podurile peste Tisa) şi Vrsac — localitate din Iugoslavia unde se aflau strînse numeroase forţe duşmane. Există şi un document din 11 septembrie, dat de comandamentul Armatei 1 române, prin care erau transmise informaţii despre afluirea unor forţe motorizate inamice din zona Vrsac spre Timişoara, cerîndu-se ca forţele aeriene să atace „aceste coloane".

Partea română informa M.A.S.A.F. şi despre rezultatele bombardamentelor întreprinse de aviaţia anglo-americană împotriva obiectivelor inamice. La 17 septembrie, Statul major al Aerului transmitea rezultatele misiunii de recunoaştere şi observaţie efectuate de avioane româneşti în zona Timişoara-Vrsac-Belgrad, Kikinda, Szenta. Documentul semnala distrugerile provocate Gărilor Belgrad, Smederevo, Szeged, Oroszháza, aerodromului Novisad, instalaţiilor portuare din Smederevo, Belgrad, Novi Sad, precum şi podurilor de la Szenta şi Szeged (peste Tisa) şi a celor de la Novi Sad (peste Dunăre). Odată cu evaluarea avariilor, erau furnizate şi informaţii privind numărul garniturilor de tren încă intacte în zonele respective, precum şi obiectivele economice aflate în funcţiune pe teritoriul controlat de duşman.

La rîndul său, M.A.S.A.F. transmitea M.St.M. român informări relative la efectele bombardamentelor anglo-americane întreprinse după primirea fotografiilor şi informaţiilor româneşti. Un document din 4 septembrie 1944, arăta că „aviaţia americană a bombardat cu rezultate bune unele obiective militare din Ungaria, **indicate** de Marele Stat Major român **(subl. n.)**. Astfel, pe un singur aerodrom, au fost distruse sau avariate 200 aparate inamice". Numai în cursul lunii septembrie 1944, americanii au pus la dispoziţia Statului major al forţelor aeriene române aproximativ 40 fotografii ale aerodroamelor inamice din Ungaria. Interpretarea acestor fotografii a permis întocmirea de către specialiştii români a unor sinteze, care evaluau forţa aeriană inamică şi dislocarea ei.

În ansamblul ei, contribuţia aviaţiei române de recunoaştere şi observaţie, în lunile septembrie-noiembrie 1944, cifrată la 286 ieşiri-avion, dintre care aproape 50 misiuni de fotografiere, a constituit un sprijin preţios la lupta împotriva Germaniei hitleriste pe acest teatru de operaţiuni.

Căpitan Mihail E. IONESCU

Pe frontul de luptă pentru eliberarea Austriei şi Cehoslovaciei

România în războiul antihitlerist

Primele zile ale lunii mai 1945 au fost şi ultimele zile ale maşinii de război hitleriste. Prin acţiunile coordonate ale armatelor coaliţiei antifasciste şi ale mişcărilor de rezistenţă din diferite ţări, puterea militară a celui de-al III-lea Reich a fost complet nimicită.

În acest număr, calendarul nostru rememorează cele din urmă acţiuni ale armatei române pe frontul antihitlerist.

1 mai. În Piaţa Victoriei din Bucureşti se desfăşoară marele miting al oamenilor muncii cu prilejul zilei de 1 Mai. În chemarea lansată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, maselor populare, întregului popor li se cerea să facă totul pentru ca România să devină „o ţară nu numai liberă, dar şi puternică".

Din *Comunicatul Marelui Stat Major român*: „Trupele noastre, continuînd acţiunea ofensivă la Vest de rîul Morava, au azvîrlit trupele inamice către Nord, cucerind importantul oraş şi nod de comunicaţii Staré Mestó[1], precum şi alte 25 localităţi, între care: Uhrice, Chvalkovice, Nemochovice şi Brankovice. Între rîul Morava şi Váh trupele noastre, în plină înaintare, au cucerit importantele localităţi: Nezdenice, Stary Hrozenkov, Zitkova, precum şi Nemsova, important nod de comunicaţii de pe valea Váhului..."

[1] Denumirile de localităţi străine cuprinse în citate sînt redate aşa cum figurează ele în documentele de arhivă folosite.

Continuîndu-şi acţiunile ofensive, Armata 4 română zdrobeşte (cu Corpul 6) apărarea inamicului de pe pantele de Est ale Munţilor Beskizii Apuseni şi trece la urmărirea trupelor hitleriste intrate în retragere. Corpul 2, din cadrul aceleiaşi armate, cucereşte ultimele înălţimi din partea nordică a Munţilor Carpaţii Albi.

Armata 1 îşi dezvoltă ofensiva pe direcţia oraşului Olomouc şi, după o înaintare de 12-16 km, eliberează oraşul Staré Mestó n. Morave. Din *Raportul Diviziei 2 munte*: „În oraşul Staré Mestó autorităţile şi populaţia cehoslovacă au îmbrăţişat şi primit cu flori pe primii ostaşi români pătrunşi în oraş şi au arătat toată solicitudinea pentru armata română. Acelaşi fapt s-a petrecut şi în localităţile Vnorovi, Obyce, Vighne, Obce, Ohos etc.".

În oraşul cehoslovac Bzenec, eliberat de trupe româneşti, are loc un miting cu ocazia zilei de 1 Mai. În cuvîntarea sa, delegatul Comitetului naţional al populaţiei din localitate spune, între altele: „Salutăm pe reprezentanţii bravei armate române care, prin sîngele vărsat al vitejilor ei ostaşi, s-a înscris pe vecie în cartea de aur a oraşului nostru. Cetăţenii oraşului nostru nu vor uita niciodată că au fost dezrobiţi de sub jugul nazist de viteaza armată română".

Din *Ordinul de zi al ministrului de Război*: „Ziua de 1 Mai pentru oştirea română, care luptă eroic şi păşeşte din victorie în victorie, alături de glorioasele trupe sovietice, reprezintă în acest an cinstirea celor mai grele jertfe şi a celor mai mari eforturi pe care poporul le face pentru biruinţă şi asigurarea unui viitor mai bun ţării noastre..."

2 mai. Gruparea germană din Berlin capitulează, iar trupele hitleriste (aproape 27 divizii) ce se opun Aliaţilor în Nordul Italiei se predau forţelor anglo-americane.

În Cehoslovacia, armatele sovieto-române continuă ofensiva spre Praga. Armata 4 română urmăreşte trupele inamice în retragere spre Vest. Din *Jurnalul de operaţii al Diviziei 8 cavalerie*: „În ziua de 2 mai 1945, unităţile Diviziei 8 cavalerie [din Corpul 2 armată], după o luptă scurtă dar îndîrjită, ocupă în dimineaţa zilei oraşul Luhacovice... Intrarea trupelor noastre în oraş a fost întîmpinată cu nesfîrşite urale şi manifestări de bucurie din partea populaţiei civile... La ora 13, în faţa comandantului Corpului 2 armată şi comandantului Diviziei 8 cavalerie se prezintă mulţumiri armatei române eliberatoare..."

3 mai. *Comunicat al Marelui Stat Major*: „La Vest de rîul Morava, trupele române, continuînd înaintarea spre Nord pe tot frontul, au ajuns cu o parte din forţe în imediata apropiere a oraşului Kromeriz, iar cu o altă parte din forţe au depăşit acest oraş pe la Vest, interceptînd importanta comunicaţie Kromeriz-Brno... În zona Nord-Vest şi Nord-Est Uhersky Brod, trupele noastre, luptînd în legătură cu unităţi sovietice, au continuat înaintarea victorioasă, pătrunzînd încă 10-20 km mai spre Nord".

Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. decorează Divizia „Tudor Vladimirescu-Debreţin" cu Ordinul „Drapelul roşu". Înmînînd personal înalta distincţie, mareşalul Malinovski, comandantul Frontului 2 ucrainean, arată că această decoraţie a fost acordată diviziei româneşti „pentru executarea exemplară a misiunilor date de comandament în luptele cu cotropitorii germani, pentru eroismul şi curajul ofiţerilor şi trupei..."

4 mai. Diviziile 2, 10 şi 19 infanterie (Armata 1) eliberează oraşul Kromeriz, im-

Infanterişti români pe teatrul de operaţii din Transilvania

portant centru industrial şi nod de comunicaţii de pe valea Moravei: „Luptele pentru Kromeriz — consemna învăţătorul Frantisek Vorisek — au început în dimineaţa zilei de 4 mai, după o noapte liniştită şi senină. Nemţii s-au retras de pe Barborina — un deluşor situat la Vest de oraş — şi şi-au instalat tunurile chiar pe străzile oraşului. Lupta principală s-a dus lîngă Kojetin, de unde se auzea bubuitul tunurilor grele. Lîngă Kromeriz, în jurul orei 10, focul a slăbit întrucîtva. La orele 10.45 românii, al căror flanc drept era întărit cu partizani cehi — au ocupat Kotojedy, au luat în stăpînire Vázani şi exact la ora prînzului s-au apropiat de cărămidăria de pe strada Rataj. Oraşul era aşadar încercuit dinspre Sud şi Vest... Cele mai aprige lupte pentru cucerirea oraşului au început de-abia tîrziu, după-amiază. În jurul orei 3 după-masă, în oraş a pătruns primul detaşament român, condus de locotenentul Florian Popescu. În oraş au început să apară primele drapele şi steguleţe cehoslovace... La 5 mai după-amiază a avut loc solemnitatea înhumării ostaşilor români căzuţi: 1 ofiţer şi 30 soldaţi. Ei au fost îngropaţi lîngă Teiul Libertăţii din Piaţa Milicovo, în prezenţa unui mare număr de locuitori ai oraşului Kromeriz... Numele celor căzuţi, în măsura în care s-au găsit asupra lor acte personale, au fost săpate pe monumentul din Piaţa Păcii din Kromeriz".

5 mai. La Praga începe insurecţia patrioţilor cehoslovaci împotriva ocupanţilor hitlerişti.

Armata 4 română, înaintînd spre rîul Morava, realizează importante pătrunderi în dispozitivul inamic, în timp ce Armata 1 poartă lupte grele pentru eliberarea oraşului Kojetin.

6 mai. Trupele Fronturilor 1, 2 şi 4 ucrainene încep operaţia Praga. În cadrul Frontului 2 ucrainean acţionează şi cele două armate române: Armata 4, care îşi continuă ofensiva pe direcţia generală Praga; Armata 1, după ce înlocuieşte unele unităţi sovietice, trece temporar în apărare pe aliniamentul Parezovice-Bukovinca-Prosec-halta Babice.

Corpul aerian român sprijină ofensiva trupelor Armatei 40 sovietice şi acoperă deplasarea unor unităţi la Vest de Morava, în vederea desfăşurării operaţiei Praga.

7 mai. Trupele române sînt angajate din plin în ofensiva pentru eliberarea oraşului Praga. Regimentul 2 care de luptă acţionează în cadrul Brigăzii 27 tancuri de gardă sovietice, pentru ruperea apărării inamice de la Sud-Vest de Brno. Din *Jurnalul de operaţii:* „În marş triumfal, Regimentul 2 care de luptă, fiind în vîrful avangardei coloanei principale a Armatei 7 [sovietice] ajunge pînă în seara zilei în localitatea Telo. Pe tot parcursul întreaga populaţie a Moraviei ovaţionează armatele învingătoare. Românii fac obiectul admiraţiei întregii mulţimi, evidenţiindu-se prin ţinuta lor demnă şi disciplină în toate manifestaţiunile...".

8 mai. Activitatea din această zi a Corpului aerian român: „...S-au executat: *Aviaţia de observaţie:* 7 misiuni recunoaştere din vedere şi foto; *Aviaţia de bombardament:* 2 misiuni cu 17 avioane S[avoia] şi 6 avioane J-88 a bombardat Gara Prostéjov... Bombe lansate — 24,300 t; *Aviaţia de asalt-picaj:* 7 misiuni cu 23 avioane J-87 a bombardat satele din zonele S. Prostéjov... Bombe lansate — 10,35 t...

Aviaţia de vînătoare: 7 misiuni cu 18 avioane M-109 s-a executat însoţirea aviaţiei de bombardament şi asalt. 23 misiuni cu 56 avioane I.A.R. 81-C s-a atacat la sol circulaţia în zona Prostéjov... 8 misiuni, din care o misiune cu 2 avioane M-109, s-a executat recunoaşterea din vedere pe comunicaţia N. Brno, iar 7 misiuni cu 16 avioane s-a executat însoţirea aviaţiei de bombardament şi asalt.

Total misiuni = 59

Total bombe = 39,450 t".

Generalul-maior Brijinov, comandantul Brigăzii 27 tancuri de gardă sovietice: „În toate operaţiunile purtate, ofiţerii, subofiţerii şi trupa Regimentului 2 care de luptă, comandat de domnul colonel Zătreanu Stan, au dovedit o disciplină de fier, spirit de organizare, vitejie în lupte şi conştiinciozitate în îndeplinirea datoriei faţă de Naţiunile Aliate".

În cursul nopţii de 8 spre 9 mai reprezentanţii Comandamentului suprem al armatei celui de-al III-lea Reich, în frunte cu feldmareşalul Keitel, semnează la Berlin actul de capitulare fără condiţii a Germaniei în faţa marilor puteri aliate (U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Franţa).

Măsuri ordonate de comandantul Armatei 4 în vederea capitulării trupelor germane: „Cu onoare se face cunoscut că este posibil ca în noaptea de 8/9 mai 1945, ora 24 română, trupele germane din sectorul armatei să depună armele, potrivit ordinului pe care l-au primit de la amiralul Dönitz. În acest scop se ordonă următoarele:

I. În după-amiaza zilei de 8 mai 1945, prin aviaţia armatei [române] se vor arunca manifeste în liniile şi spatele trupelor inamice, făcîndu-le cunoscută hotărîrea amiralului Dönitz.

II. Prin aceasta, acţiunea de luptă a marilor unităţi nu va înceta nici un moment, întrucît este posibil ca unele elemente inamice să nu asculte ordinul şi să continue rezistenţa.

III. Organizarea capturării trupelor inamice care vor depune armele se va executa după următoarele norme:

— un ofiţer superior sau căpitan, bun cunoscător al limbii germane şi cu cunoştinţe politice, care să aibă noţiuni asupra modului cum trebuie tratate aceste acţiuni;

— un subofiţer care să cunoască limba germană;

— un ofiţer rus din grupa de legătură a marii unităţi operative respective;

— 2 ostaşi români, bine înarmaţi, care vor asigura paza grupei de parlamentari;

— 2 ostaşi români cu 2 drapele albe mari;

— 1 gornist.

Începînd de la 9 mai, ora 00.00, această grupă, prin megafoane sau voce, va anunţa în liniile inamice, în limba germană, ordinul dat de amiralul Dönitz, dacă îl cunosc şi dacă acceptă să primească parlamentarii şi punctul stabilit pentru primirea imediată şi întîlnirea parlamentarilor. Dacă se răspunde afirmativ, atunci grupa de parlamentari porneşte spre punctul de întîlnire astfel: 2 soldaţi cu un drapel alb merg înainte, la circa 100 metri, şi iau contact cu parlamentarii inamici. Dacă aceştia au fost primiţi ostăşeşte se apropie şi restul grupei, avînd în cap un ostaş cu drapel alb şi încep parlamentă-

fuză să capituleze. *Ordinul Armatei 4*: „Armata va urmări viguros inamicul, ziua şi noaptea, şi, în cazul cînd nu execută condiţiile de capitulare, va fi nimicit...“ În această situaţie, trupele române îşi continuă înaintarea spre Praga. Divizia 9 infanterie zdrobeşte rezistenţele inamice din zona în care se află postul de radio „Donau“. Din amintirile şefului biroului operaţii al Regimentului 34 infanterie: „Pornirăm la atac. Am mers vreo 200 metri, dar focul turbat al inamicului ne-a silit să ne culcăm la pămînt. Străfulgerat de un glonţ duşman, a căzut Pandele, armonistul. Oamenii se îndîrjiră: «Uite, mă, căzu în ultima zi!» ... Lupta a durat pînă la prînz...“

Zdrobit, inamicul trece în retragere şi în fîşia de ofensivă a Armatei 1. Generalul Managarov, comandantul Armatei 53 sovietice, trimite o telegramă Comandantului Armatei 1 române: „...Vă felicităm pe dv. şi

Luptînd cot la cot cu armata sovietică, ostaşii români şi-au adus contribuţia la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei şi Austriei

rile, conform notei anexe. În timpul ducerii parlamentărilor, toate unităţile vor fi făcute vigilente, [cu] planul de foc stabilit, ca să se poată acţiona imediat, cu tot armamentul (automat, aruncătoare, artilerie), iar infanteria gata să asalteze, în eventualitatea că inamicul ar reţine pe parlamentari sau ar deschide focul contra lor...“

9 mai. La reşedinţa Consiliului de Miniştri din Bucureşti se ţine o şedinţă solemnă consacrată sărbătoririi Zilei Victoriei. Deschizînd şedinţa, dr. Petru Groza declară: „Primul nostru gînd aleargă cu adîncă pietate spre acei care au plătit cu viaţa lor această zi măreaţă a Victoriei...“

Grupul de armate german „Centru“, comandat de feldmareşalul Schörner, care acţionează în zona de Vest a Cehoslovaciei, re-

trupele dv. pentru marea şi mult dorita victorie asupra Germaniei hitleriste, pentru întronarea păcii în Europa. În această zi a marii victorii sîntem bucuroşi să subliniem că armata dv., împreună cu armatele noastre, a dus lupte încununate de succes, dovedind vitejie şi pricepere, contribuind prin aceasta la pregătirea fericitei zile a victoriei“.

Extrase din jurnalele de operaţii ale diferitelor unităţi. *Divizia 3 infanterie*: „Acest eveniment politic [victoria] s-a răspîndit foarte repede printre luptători şi a fost marcat printr-un adevărat joc de lumini (proiec-

tile trasoare, rachete luminoase cu toate culorile şi categoriile etc.); peste tot veselie, muzică, bună dispoziţie". *Divizia 1 cavalerie:* „Vestea armistiţiului şi a terminării războiului a produs o bucurie de nedescris. Se trag rachete, proiectile luminoase. Noaptea este luminată puternic cu tot felul de artificii şi proiectile, trasoare. Însuşi inamicul face la fel..." *Regimentul 92 infanterie:* „În ziua de 9 mai 1945, în satul Kralice, entuziasmul şi bucuria populaţiei au fost atît de mari încît am [comandantul] fost purtat, împreună cu căpitanul rus ataşat acestui regiment, în triumf, în timp ce trupa era acoperită cu flori, încărcată cu daruri şi îmbrăţişată. A fost înfrăţirea spontană şi sinceră între eliberaţi şi eliberatori". *Regimentul 1 roşiori:* „La ora 7 se primeşte ordin de la divizie [9 cavalerie] ca regimentul să pornească în urmărirea inamicului. Din informaţii, inamicul

marea cucerire a omenirii: Pacea!".

10 mai. Frunturile 1 şi 2 ucrainene fac joncţiunea desăvîrşind încercuirea Grupului de armate germane „Centru", care a refuzat capitularea, îl fracţionează şi trec la dezarmarea diferitelor grupări izolate.

Unităţile şi marile unităţi din compunerea Armatelor 1 şi 4 române continuă luptele şi, pe măsura înfrîngerii ultimelor grupări fasciste, sînt scoase succesiv din dispozitive la

s-a retras la Nord Prostéjov. La ora 7.15, o patrulă călare, sub comanda locotenentului Cernat şi urmată apoi de plutonul călare al sublocotenentului Ulrich, pătrunde în Prostéjov, unde sînt primiţi cu flori şi îmbrăţişaţi de populaţia civilă în sărbătoare... Mulţimea..., într-un oraş minunat pavoazat, aclamă continuu sosirea trupelor române în Prostéjov..."

Din amintirile unor participanţi. Colonel în rezervă *Aureliu Lupescu* (fost ofiţer în statul major al Diviziei 3 munte): „În seara cînd s-a citit actul de capitulare cerul deasupra oraşului Brno era luminat feeric... Parcă am fi fost la o zi de mare sărbătoare, la o uriaşă manifestaţie publică. Mii de rachete erau trase atît de ostaşii noştri, cît şi de ostaşii sovietici... Altădată ele vesteau pornirea la atac sau cucerirea obiectivului ordonat. Acum vesteau

10 şi, respectiv, 12 mai 1945. Brigada de căi ferate şi batalioanele 1, 3, 4, 5 şi 8 drumuri, aflate pe reţelele de căi ferate din Cehoslovacia, Ungaria şi Austria, îşi continuă activitatea pentru refacerea căilor de comunicaţie respective, pînă la întoarcerea în ţară.

12 mai. Încetează orice acţiune de luptă mai importantă pe frontul european al celui de-al doilea război mondial.

NOTĂ: Pentru realizarea acestei cronologii s-au utilizat documente aflate în fondurile Arhivei Ministerului Apărării Naţionale, presa timpului şi lucrările: Cronica participării armatei române la războiul antihitlerist, 1971; În numele libertăţii şi prieteniei (vol. I şi II), 1970.

Introducere şi cronologie:
căpitan Alexandru D. DUŢU

De undeva, din linia I

Cîteva scrisori depistate în biblioteca Muzeului militar central (fondul scrisori) ne oferă prilejul de a cunoaşte mai îndeaproape unele din gîndurile şi sentimentele trăite de ostaşii şi ofiţerii români aflaţi pe frontul de luptă împotriva fasciştilor. Ele dezvăluie marea durere pentru camarazii de arme căzuţi la datorie, voinţa neclintită de a învinge duşmanul, dorul de acasă, grija pentru cei dragi.

I.

Scrîsoare adresată părinţilor elevului sergent Hristache Rădulescu, căzut în luptele pentru eliberarea Transilvaniei:

Stimată doamnă şi domnule Rădulescu,

Vă scrie un camarad al fiului dv. Hristache Rădulescu, cu convingerea că îndeplineşte o datorie de onoare, cu atît mai mult cu cît o îndreptăţită strîngere de inimă opreşte drumul mărturisirilor largi şi directe.

Vă scriu în legătură cu ultimele evenimente militare, şi anume luptele din Transilvania... Şcoala [de ofiţeri] de la Bacău din care fac parte a luptat la Prunişor-Arad, una din cele mai sîngeroase ciocniri şi totodată începutul victoriei noastre. Acolo am stat alături de fiul dv. ...Elevii Şcolii din Bacău au sfinţit cu sîngele lor pămîntul ce-l aveau de apărat, de furia criminală a duşmanilor.

Hristache Rădulescu a apărat acest pămînt cu îndîrjire şi curajul cel mai mîndru şi mai tineresc, fiind pentru noi primul exemplu de bărbăţie românească şi eroism. L-a apărat hotărît şi calm... E inutil să prelungesc o sfîşiere părintească pe care încerc să o cuprind cu mintea fără să reuşesc. Vreau numai să vă asigur că sfîrşitul lui Hristache a fost scurt şi uşor, lăsîndu-i pe faţă acea destindere de împăcare şi seninătate pe care o au numai eroii şi cei cu sufletele curate...

Durerea noastră, care ştim că nu poate să o egaleze pe a dv., o vrem înfrăţită, sprijin pentru toţi. Nu vă simţiţi singuri. Sîntem alături, îndureraţi.

Vă salut din partea celorlalţi camarazi şi din partea mea, cu cea mai respectuoasă prietenie, dragoste şi admiraţie.

II.

Scrisoarea adresată de Puiu Al. Bidianu părinţilor sublocotenentului Ion Pătruţ:

Mult stimată doamnă şi domnule,

În vremurile cînd încă bătea tunul şi viaţa-mi era mai aproape de pămînt decît de lumină, nu aş fi putut crede în ruptul capului că-mi va fi dat tocmai mie să vorbesc cu domniile voastre despre moartea fratelui meu, Bebe.

Plecaţi împreună din cazarmă, întovărăşiţi şi apoi înfrăţiţi, la bine ca şi la rău, cu Bebe, am ajuns [ca] un frate al lui mai mare, care îl păzea pe cît îi era în putinţă...

Înainte de a vă povesti cum a murit, îmi fac de datorie să vă amintesc cît de des şi cît de mult se gîndea la familia sa. Cînd, după o luptă grea şi obositoare, ne adunam şi noi în linişte într-o casă, Bebe începea să cînte: „Fetiţa mea cu ochii verzi..." sau „Scrie-mi

Ostaşi români în Munţii Tatra

mamă..." ...Deodată se oprea brusc: „Puiule, undeva departe, departe spre Răsărit, ochii mamelor noastre bătrîne plîng după noi..." O, săracul, ce nu mai povestea el de surorile lui pe care le adora!...

Dragilor mei, Bebe a murit în noaptea de 25-26 decembrie [1944]. A plecat într-o cercetare de luptă, printr-o pădure sus pe cotă... Bebe a rezistat şi cu flancul drept descoperit, este lovit direct în inimă...

III.

Scrisoarea soldatului Gheorghe Dunat către familia sa:

18 februarie, 1945

Dragii mei,

De undeva din linia I-a, al d-voastră fiu şi frate vă scrie că este sănătos şi-o duce bine şi vă urez multă sănătate. Aici o duc bine. Nemţii sînt în faţa noastră, dar noi, voluntarii dîrzi în luptă, nu-i lăsăm aşa cu una cu două, ci cu arma automată de 72 focuri, cum îi vedem, îi curăţăm, şi, deci, grăbim sfîrşitul războiului şi libertatea şi progresarea ţării, o democraţie cît mai largă şi mai rapidă. Ne distrăm aici cu nămeţii de gloanţe care pentru noi sînt o muzică obişnuită...

Vă rog scrieţi-mi şi mie cît mai des posibil, informîndu-mă cu ce mai este pe acolo şi ce mai fac prietenii mei, cărora spuneţi-le multă sănătate. Dacă se poate, spuneţi-le să-mi scrie şi ei cît mai multe scrisori, la care le voi răspunde imediat. Vă voi spune mai multe cînd vom fi împreună acasă, dar acum vă spun multă sănătate şi spor la muncă.

Al d-voastră fiu şi frate care vă doreşte multă sănătate.

IV.

Scrisoarea sergentului-major Ilie Ancuţa către cumnatul şi sora sa:

23 februarie, 1945

Scumpul meu cumnat şi scumpa mea surioară, şi toţi care vă aflaţi, doresc ca micile mele rînduri să vă găsească sănătoşi.

Dragii mei, veţi şti că şi eu sînt sănătos pînă în prezent şi o duc foarte bine şi pe aicea, dar nu ca dv. pe acolo. Veţi şti că am primit plicul scris pe ziua de 14 ianuarie, de la tata, şi mi-a scris de situaţia dv... Mi-a părut foarte bine, dar mi-a părut şi rău, căci n-am fost şi eu să bem un pahar de vin împreună, dar cu ajutorul Domnului vom bea cît de curînd, şi de toamnă am să vă fiu nun, fiindcă aşa ziceţi şi eu sînt de acord, şi atuncea o să facem o petrecere mult mai frumoasă ca aceea care aţi făcut-o. Dragii mei, vă rog să-mi scrieţi şi mie, chiar dacă, cumnate, pleci undeva. Să-mi scrii şi mie. Nu vă închipuiţi cîtă bucurie am cînd primesc şi eu cîte o scrisoare, căci scrisorile mai sînt mîngîierea pe care o mai am, căci încolo nu mai are cine, căci sînt tare departe de meleagurile noastre...

Iliuţă

V.

Scrisoarea soldatului Ilie Cotoară din Regimentul 2 infanterie voluntari, Divizia „Tu-

9 Mai 1945: slaşi români şi sovietici pe f nlul din Cehoslovacia, sărbătoresc victoria

dor Vladimirescu-Debreţin", căzut pe cîmpul de luptă la 10 martie 1945:

26 februarie, 1945

Îţi scriu, dragă mamă, de pe front, ca să ştii şi tu cum noi, tinerii voluntari ai Diviziei de panduri „T. Vladimirescu-Debreţin", ne petrecem timpul.

Dragă mamă, astăzi m-am căsătorit cu o nevastă de 72 focuri [pistol-mitralieră], unde m-am cununat pe o stîncă de piatră în Munţii Tatra din Cehoslovacia. Jurămîntul mi l-am jurat în faţa acestei stînci, că nu mă voi despărţi de ea, decît numai după ce mă voi acoperi de glorie, să lupt pentru eliberarea ţării noastre...

Dragă mamă, te rog să te duci la nenea Trifu, şi să-i spui că-i foarte mulţumesc, dar să-i spui că nu încetez lupta contra acelora care ne-au exploatat, să lupte şi dînsul; aşa cum ne-a făgăduit, să se ducă la meşterul meu, Mischianu Ion, să-mi ia sculele şi să vi le dea; să-i spui să nu mă uite niciodată, căci atunci cînd toţi tinerii voluntari am luat rămas bun de la dînsul şi ne-am sărutat, sărutul nostru tovărăşesc ne-a fost jurămînt. Îl rog să vă ajute ca voi să nu simţiţi lipsa mea de acasă.

Dragă mamă, te rog să-i spui surorii mele să fie cuminte şi nepotul să vă asculte. Să transmiteţi complimente la toţi care întreabă de mine. Să mai transmiteţi multe complimente tov. Oancă Costică şi să-i spui că voi fi la înălţime, aşa cum mi-am luat angajamentul.

Dragă mamă, te rog să mă ierţi că nu am putut să-ţi mai scriu mai mult. Închei şi te sărut şi pe toţi ai noştri.

Ilie Cotoară

VI

Scrisoarea comandantului Regimentului 11 dorobanţi către soţia locotenent-colonelului Ioan Ţârcă:

11 aprilie, 1945

Mult stimată doamnă,

În ziua de 7 martie 1945, s-a prezentat pe front, la comanda Regimentului 11 dorobanţi, domnul locotenent-colonel Ioan Ţârcă, soţul dv.

Mulţi dintre noi abia am reuşit a-l cunoaşte în puţinul timp trăit împreună, din cauza luptelor în care ne-am aflat însă cei care l-am cunoscut am putut desprinde din făptura, din ochii şi din vorbele d-sale, un suflet mare, un suflet bun, un român întreg, un comandant aşa cum am dorit.

Ne-a fost exemplu de curaj şi de virtute, căci, deşi mai în vîrstă decît noi toţi, a fost întotdeauna în mijlocul luptătorilor, ştiind că prezenţa sa este un imbold pentru ei.

Neînfricat şi brav în lupte, entuziast şi încrezător în puterea noastră şi în victorie, inspira în jurul său numai încredere şi voie bună.

Animat de aceleaşi frumoase sentimente de luptă ca orice dorobanţ al Regimentului 11 Siret şi poate mai mult decît toţi, a fost rănit în prima linie, în ziua de 16 martie 1945, însă fiind neevacuabil, rămîne mai departe la comandă şi, după un tratament de 10 zile înapoia frontului, apare din nou în fruntea regimentului, luînd parte la luptele din apropierea oraşului Banska Bystrica[1] şi la cele de urmărirea inamicului de la 2-4 aprilie 1945.

Din victorie în victorie, ne-a purtat de la Slatina spre Zvolen, de la Zvolen în munţii înzăpeziţi ai Slovaciei şi apoi, în fugă după inamic, pînă în Hornie Matesice, un sat aşezat în apropiere de oraşul Trentschin.

În ziua de 7 aprilie 1945 ne-a fost dat să încercăm cea mai grea şi dureroasă pierdere din timpul luptelor contra germanilor cotropitori de lume şi de viaţă, căci comandantul nostru şi soţul dv. a căzut eroic în fruntea regimentului, în contraatacul dat de inamic la Hornie Matesice. Jertfa comandantului rămîne un exemplu permanent şi un îndemn pentru noi, în luptele ce vor veni, iar numele locotenentului-colonel Ţârcă Ioan va trăi înscris cu litere de aur în cartea regimentului căci sacrificiul său este suprema împlinire a datoriei...

Comandantul Regimentului 11 dorobanţi
Maior Vlaicu E.

Şeful Biroului adjutantură mobilizare,
Locotenent C. Savu

VII.

Scrisoarea comandantului Regimentului 94 infanterie P.A. către Elena Băcilă:

22 mai, 1945

Mult stimată doamnă Elena Băcilă

Cu durere vă anunţ că căpitanul Vasile Băcilă, soţul dv., a căzut vitejeşte pe cîmpul de luptă, în fruntea unităţii sale, în ziua de 8 mai 1945, în localitatea oraşul Brno, Cehoslovacia, şi a fost înmormîntat [în] oraşul Brno, Cehoslovacia.

A căzut eroic pentru onoarea scumpei noastre Românii şi pentru idealul nostru naţional. Fapta sa eroică a rămas în sufletele noastre, camarazii lui care l-am iubit, iar numele lui va fi înscris cu litere de aur în cartea vitejilor neamului...

Noi, cei care am fost aşa aproape de el, îl păstrăm în cel mai curat colţişor al sufletelor noastre şi simţim alături de dv. durerea pierderii lui.

Vă rugăm a primi sincerele noastre condoleanţe, asigurîndu-vă de stima ce v-o purtăm ca soţie a unui erou.

Comandantul Regimentului 94 infanterie P.A., Locotenent-colonel I. Petrişor.

[1] Denumirile localităţilor străine menţionate în aceste scrisori sînt redate aşa cum le-au scris autorii lor.

VIII.

Scrisoarea sergentului-major Nicolae Păun către Radu Ancuţa:

22 iulie, 1945

Domnule Radu Ancuţa,

Întotdeauna m-am gîndit la marea dv. durere, prin pierderea fiului dv. Ilie [autorul scrisorii nr. IV], care nu numai că v-a fost fiu, dar a fost şi pentru noi un bun coleg şi camarad...

Ziua de ieri a răscolit puternic sufletul meu, deoarece a făcut să-mi aduc aminte de grelele vremuri cînd ne aflam în luptele din localitatea Hor. Matesice, judeţul Trencin, Slovacia. Ziua de 7 aprilie, ziua pierderii finlui dv., a produs sufletului meu mare mîhnire şi durere. Nici nu-mi închipuiam şi nici nu aş fi crezut vreodată aşa ceva.

Odată cu fiul dv. am mai pierdut şi încă un alt subofiţer, tot la aceeaşi zi şi oră, ora 16.45, oră fatală companiei noastre. Noi care eram ca şi fraţii, întrucît eram trei colegi care mai rămăsesem în această unitate din numărul celor ce am venit aici odată toţi.

Cu cea mai mare durere am luat parte la înmormîntare, lucru care s-a executat într-un fel cît se poate de omenos şi mai conştiincios din partea noastră, aceia care l-am cunoscut şi l-am iubit, cît şi a companiei noastre.

După cum cred că v-a scris şi sergentul-major Luca Mihai, a fost înmormîntat în cimitirul satului Hor. Matesice, unde am luat parte nu numai noi cu compania, ci şi peste 200 civili din acest sat, care, după cum nici nu-mi închipuiam, au plîns ca şi noi, întrebîndu-ne cine este, de unde este sau dacă are tată, mamă, fraţi, surori...

În ziua de 8 aprilie, după retragerea inamicului, am fost personal acolo unde a căzut. Fusese lovit în cap de un glonţ inamic. Şedea cu faţa în sus. Nu-mi venea să cred. Lacrimile m-au podidit şi am început a plînge ca după fratele meu.

Domnule Radu Ancuţa, acum am ajuns în ţară şi tare aş vrea şi eu să vă cunosc pe dv., cel care aţi fost tatăl lui Ilie...

Cu cel mai mare respect, Sergent-major Păun Nicolae.

Grupaj realizat de Marian ŞTEFAN

35 ani de la eliberarea Cehoslovaciei

UMĂR LA UMĂR PENTRU ÎNFRÎNGEREA NAZISMULUI

Început de mai 1945. Forţele române care participă alături de cele sovietice la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei dau ultimele lovituri ocupanţilor nazişti aflaţi pe teritoriul acestei ţări. Ostaşii biruitori sînt primiţi de localnici cu dragoste şi bucurie. „La 1 mai..., în primele ore ale dimineţii, întîmpinăm cu lacrimi în ochi pe primii ostaşi români", se subliniază într-o cronică despre evenimentele de atunci petrecute în zona localităţii Zástřizly. Într-o altă însemnare, de astă dată din comuna Babice, se relatează: „Deodată soseşte ştirea că trupele române eliberatoare se află în satul vecin, Hustenovice. Mulţi cetăţeni le ies în întîmpinare. Flecare se grăbeşte să fie printre primii care să strîngă mîinile eliberatorilor noştri români". În comuna Hlsly, întîlnirea cu ostaşii români a fost, de asemenea, emoţionantă: „Oamenii se bucurau din toată inima de venirea trupelor eliberatoare... Mulţumiri, mulţumiri vouă celor care ne-aţi înapoiat ce avem mai de preţ: libertatea..."

Ostaşi şi partizani cehoslovaci luptă pentru zdrobirea ocupanţilor hitlerişti

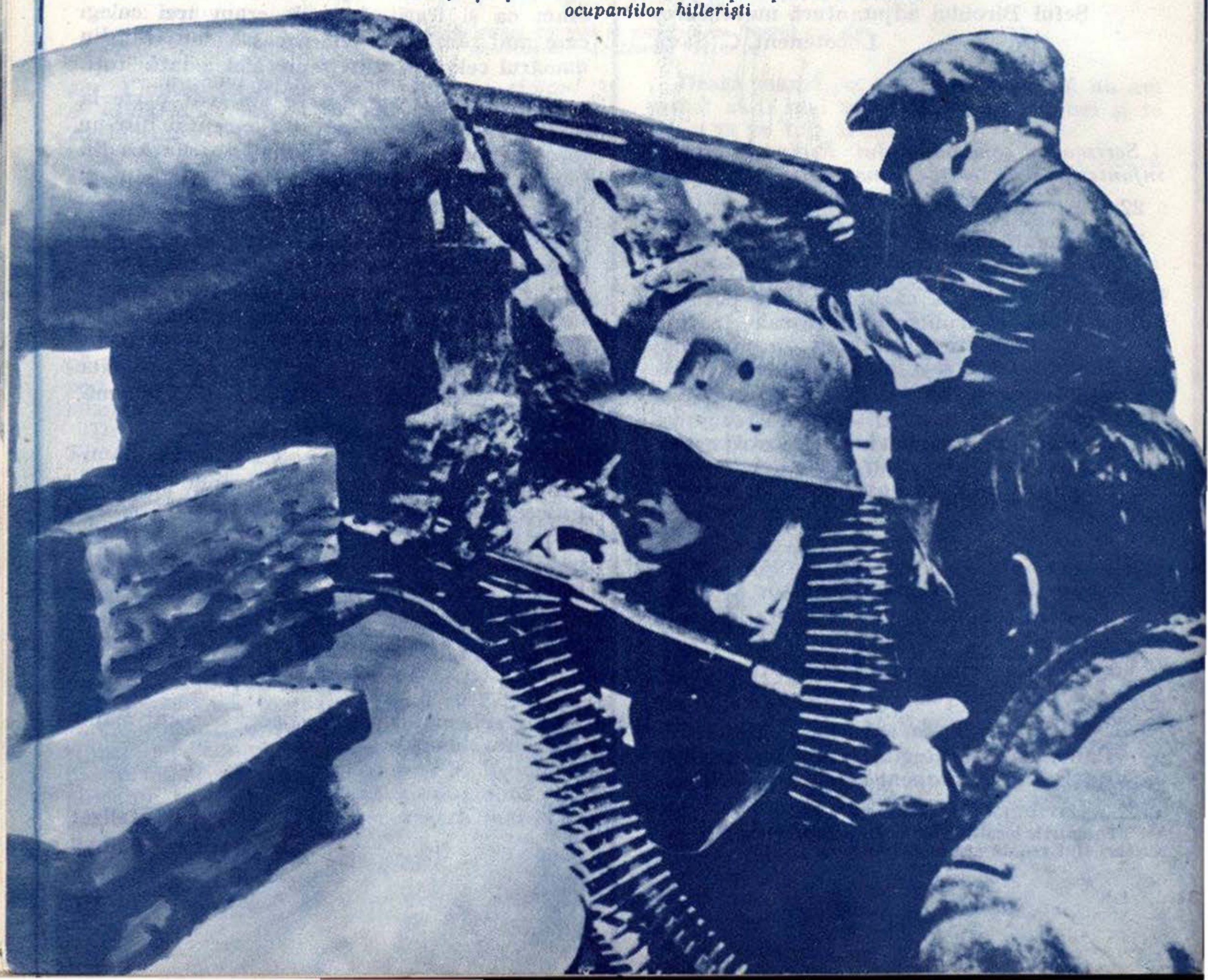

În 9-12 mai 1945, zdrobind ultimele rezistenţe naziste, armatele sovietice şi române au desăvîrşit eliberarea întregului teritoriu al Cehoslovaciei. Alături de armatele eliberatoare, la zdrobirea duşmanului hitlerist au participat luptătorii mişcării de rezistenţă, partizanii cehi şi slovaci, precum şi Corpul de armată cehoslovac, creat în Uniunea Sovietică, încadrat în armata roşie şi comandat de generalul Ludvik Svoboda. Faptele de eroism şi spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă aceşti înflăcăraţi patrioţi sînt evocate în numeroase lucrări din literatura istorică cehoslovacă. Una dintre ultimele cărţi de acest gen se intitulează Bojovali jsme a zvitězili. Leta 1938-1945 ve vzpominkàch pametniku **(Am luptat şi am învins. Anii 1938-1945 în amintirile participanţilor la lupta împotriva fascismului), apărută la Praga în 1979.**

Din această lucrare, prezentăm un fragment în care Fratisek Sediacek, fost ofiţer în Corpul de armată cehoslovac, comandat de generalul Svoboda, evocă luptele duse împotriva trupelor hitleriste în Slovacia, de la trecătoarea Dukla pînă la Praga. În continuare, inserăm extrase[1] din cartea Ve jménu prátelstvi **(În numele prieteniei. Armata română în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei), de František Mainuš şi Pavel Benes, publicată la Praga în 1975, în care sînt descrise bătăliile purtate în ultimele zile ale războiului de către ostaşii români pentru dezrobirea completă a Cehoslovaciei, forţele inamice continuînd să opună rezistenţă şi după capitularea Germaniei naziste.**

De la Dukla la Praga

FRANTIŠEK SEDLÁČEK

Ne aflăm la Dukla. Vedeţi tranşeele acelea? De acolo trăgeau artileriştii noştri cu tunuri de 122 mm, cînd au luptat pentru cucerirea înălţimii Obşar. Mai departe, era o baterie de aruncătoare de mine, iar dincolo o unitate de tunuri de 152 mm şi de tunuri antitanc. Acolo, la Sud de Vyšny Komarnik, era punctul de comandă al Brigăzii 1, iar dincolo era Brigada 3. În satul Kapišov s-au înfruntat tancurile sovietice T-34 cu cele Tiger ale forţelor hitleriste. Au tras unele în celelalte cu toate armele pînă au terminat muniţia, după care au căutat să se distrugă unele pe altele cu şenilele. Locul acela l-am numit „Valea morţii".

Acolo, pe înălţimea aceea, era punctul de observaţie al comandantului Corpului de armata, iar pe cărarea aceea mergea generalul Ludvik Svoboda, care conducea luptele pentru cucerirea Obşarului şi a ieşirilor din Carpaţi. Chiar lîngă frontiera noastră de stat a căzut comandantul Brigăzii 1, generalul Sázavský. Acolo, din satele poloneze Barvinek şi Zindranowa, s-au năpustit infanteria şi tancurile noastre în ultima încleştare, pentru a lua cu asalt frontiera cehoslovacă. În tranşeele acelea se apărau germanii trăgînd în noi cu aruncătoare de mine cu şase ţevi, cu tunuri antitanc şi blindate. Într-unul din primele asalturi a fost grav rănit şi şi-a pierdut ochiul stîng locotenentul-major Richard Tesarik, erou al Uniunii Sovietice. Tot în aceste lupte au căzut bravii comandanţi de companii de tancuri, căpitanul František Vràna şi căpitanul Rudolf Jasiok. După război, celor doi comandanţi li s-a conferit titlul de erou al Republicii Socialiste Cehoslovace. Această înaltă distincţie li s-a conferit, de asemenea, şi altor doi eroi de la Dukla — comandantului Regimentului 1, căpitanul Josef Kholl, şi comandantului Companiei de mitraliere, locotenentul-major Vendelin Opatrný.

Înălţimea aceea de pe teritoriul polonez se numeşte Muntele Ziros. Acest munte a fost apărat pînă la ultimul glonte de comandantul de grupă, fruntaşul Ziros. S-au dat lupte grele şi pentru eliberarea Muntelui Hyro. El nu se vede, pentru că este mult mai în spate, în apropierea oraşului polonez Dukla. Muntele deţinea o poziţie cheie pentru înaintarea trupelor sovietice şi cehoslovace şi era apărat de germani cu înverşunare. De cîteva ori, muntele a trecut în stăpînirea cînd a unei părţi, cînd a celeilalte.

În faţa noastră se afla înălţimea Obşar, iar lîngă ea, în stînga, este un munte care nu avea nume. Acolo a căzut în luptă sublocotenentul Jiři Hrouda. Bătălia a avut un prolog şi o evoluţie dramatică. Încercasem, deja de două ori, să luăm cu asalt acest munte fără nume însă de fiecare dată, fuseserăm respinşi de duşman. Cu două zile înainte de ultimul atac, fasciştii au întreprins noaptea un contraatac pentru a ne scoate din Obşar şi a stăpîni din nou întregul masiv. Germanii fuseseră gata să ne încercuiască pentru că eram puţini. Rămăşiţele Batalionului 3, comandat de mine, formase, împreună cu rămăşiţele Batalionului 2, un nou batalion, pe care eu şi căpitanul Josef Knop îl comandam pe rînd. În acel moment în fruntea acestui batalion eterogen mă aflam eu.

Am rezistat. Nu aveam voie să ne retragem, deoarece am fi pierdut o poziţie avantajoasă pentru un atac asupra „Muntelui fără nume". Parcă şi azi aud cuvintele generalului Ludvik Svoboda, comandantul corpului de armată: „Františku, trebuie să rezişti cu orice preţ; îţi voi trimite întăriri".

A doua zi de dimineaţă, comandantul corpului de armată ne-a trimis zece ostaşi, luaţi din unităţile de comandă şi din cele de spate. Cu aceşti ostaşi, trebuia să completăm batalionul nostru şi să ne ataşăm Batalionului 5; după ce eram gata de luptă, printr-un atac decisiv, trebuia să punem mîna pe „Muntele

[1] Titlurile extraselor aparţin redacţiei **Magazin istoric.**

fără nume". Grupa de ostaşi a fost adusă de un bun prieten, căpitanul Leopold Kuncl; acesta mi-a spus că, pentru a reprezenta o întărire, grupa de-abia trebuia pregătită pentru luptă. Majoritatea acestor ostaşi nu văzuse o grenadă de mînă, iar unii nu aveau nici instrucţia necesară pentru a trage cu puşca sau cu automatul.. Dar important era să li se insufle rezistenţa morală. După o scurtă pregătire, i-am repartizat pe lîngă ostaşi cu experienţă, urmînd ca, a doua zi, întregul batalion să fie gata de un nou atac.

Aşa am pornit la atac, într-o după-amiază, pe ceaţă şi pe ploaie. Totul s-a desfăşurat exact după plan. Artileriştii au tras bine însă puţin cam aproape de flancul nostru. Am reglat prin radio focul artileriei, iar ostaşii mei s-au avîntat înainte. Ofiţerii se aflau repartizaţi în întregul batalion. În stînga era sublocotenentul Hrouda, în dreapta — sublocotenentul Hunda. Eu şi Polda Kuncl eram la mijlocul batalionului. Jiři Hrouda conducea o grupă de şoc formată din cei mai buni ostaşi, avînd misiunea de a distruge cazemata duşmană de la poalele „Muntelui fără nume". În stînga noastră ataca Batalionul 5 din Brigada 3.

Începutul atacului a fost atît de surprinzător, încît: infanteriştii noştri au pătruns relativ uşor pînă pe culmea muntelui, unde însă mitraliera din cazemată a început din nou să împrăştie moartea. Au căzut morţi şi răniţi. Şi Polda, rănit de un glonte la un braţ, a avut o hemoragie puternică; n-a vrut însă să părăsească lupta. A trebuit ca, în calitate de comandant, să-i ordon să facă acest lucru.

Sublocotenentul Hrouda s-a apropiat de cazemată, a ţîşnit ca o săgeată şi a aruncat o grenadă direct în ambrazură. Mitraliera a amuţit pe loc, iar grupa de şoc, în frunte cu Jiři Hrouda, cu un „ura!" puternic, urmată de întregul batalion, s-a năpustit asupra inamicului. Deodată însă în rîndurile grupei de şoc s-a auzit o detunătură asurzitoare. iar sublocotenentul Jiři Hrouda s-a prăbuşit la pămînt.

Jiři nu s-a mai putut ridica. M-am dus la el şi l-am trimis la pansat, pentru că fusese grav rănit de o mină pe care călcase. Era clar că nu-l voi mai vedea niciodată. Pierdeam pe unul din cei mai bravi tovarăşi de luptă. Cînd l-am luat, i-am văzut privirea şi am reuşit să-i spun că el are cele mai mari merite la cucerirea „Muntelui fără nume", la care nu vom renunţa. Înălţimea aceasta, care pînă atunci nu avusese nume, am numit-o „Muntele Hrouda".

După ce am rămas, temporar, în apărare pe rîul Ondava, am trecut din nou la atac. Corpul nostru de armată a fost inclus în Armata 18 sovietică; am depăşit obstacolele de la Branisko şi am eliberat Levóca, Spisská Nová Ves şi Poprad.

Fără a întîmpina, în general, o rezistenţă mare din partea duşmanului, am înaintat pe valea Váhului pînă la Liptovský Mikulaš. Aici însă ne-am lovit de o apărare puternică, bine organizată, a naziştilor. Am încercat să o străpungem în diferite locuri, dar dușmanul era bine organizat. Totuşi pe la mijlocul lunii martie, ani reuşit să eliberăm Liptovský Mikulaš, Ruzomberok, să lichidăm rezistenţa opusă de fascişti la Lubochňa şi Kralovan, iar la începutul lunii aprilie am intrat în Vrútky şi Martin. În faţa noastră se înălţa, ca un zid, masivul Fatra Mică, străpuns de un defileu îngust. Adversarul întărise bine această zonă, minînd-o şi amplasînd acolo mitraliere, tunuri antitanc şi tancuri.

Comandamentul corpului de armată a încercat să forţeze trecerea spre Zilina prin acest defileu, care era cel mai scurt drum. În acest scop a concentrat o puternică tehnică de luptă — de la mitraliere pînă la tunuri de cel mai mare calibru. Cei mai buni cercetaşi şi trăgători de elită au întreprins numeroase incursiuni în flancurile şi în spatele duşmanului. Toate aceste tentative fiind zadarnice, comandantul corpului de armată a hotărît să evităm defileul şi să atacăm masivul muntos Fatra Mică pe alte direcţii, să ocupăm Strecno şi, printr-o rapidă ofensivă spre Vest, să eliberăm Zilina.

Pe valea Váhului începuse primăvara însă pe culmile munţilor acoperite de zăpadă era ger. Infanteria, cu armele sale uşoare, a ajuns repede pe vîrfurile cele mai apropiate, iar cercetaşii au coborît în vale pe versanţii opuşi şi au constatat că înălţimile dinspre Strecno, Grun şi Polom erau ocupate de germani. În special Polom era un puternic punct de rezistenţă. Acolo duşmanul folosea galeriile şi tunelurile unei cariere de piatră, pe care o transformase într-o adevărată fortăreaţă. Un funicular care circula de pe creastă, unde se afla cariera, oferea naziştilor nu numai posibilitatea unei aprovizionări rapide, ci şi pe aceea de a-şi manevra mai uşor forţele. În afară de aceasta, germanii erau maiştri în construirea de puncte de apărare pe versanţii vecini. Cunoşteam acest lucru din luptele duse atît în zona Carpaţilor şi a Duklei, cît şi la Branisko şi în Tatra Mică. De pe creste ne întindeau curse şi trăgeau intens provocîndu-ne pierderi însemnate. De aceea, mai întîi, trebuiau lichidate punctele de rezistenţă menţionate; de-abia apoi urma să trecem la atac pe valea Váhului spre Zilina.

Pentru asta era nevoie să aducem pe culmile munţilor stăpînite de noi tunuri cu calibru mediu, care, prin foc direct, să distrugă punctele de rezistenţă şi să ajute infanteria să ocupe zonele inamice şi ieşirea din masivul muntos.

În a doua jumătate a lunii aprilie, pe culmile Munţilor Fatra Mică s-a declanşat o luptă aprigă, care a durat cîteva zile. Aprovizionarea trupelor, în special cu muniţie şi materiale pentru genişti, s-a făcut cu ajutorul plin de sacrificii acordat de populaţia din Vrútky, Priekopa şi Martin. Coloane lungi de oameni urcau în fiecare zi pe culmile munţilor, fiecare dintre ei ducînd în spinare cîte două proiectile de tun sau mine. După aceea, au început luptele. Artileriştii au bombardat ţintele stabilite, iar infanteriştii au trecut la atac. Sub focul puternic al infanteriei, fasciştii au părăsit în panică

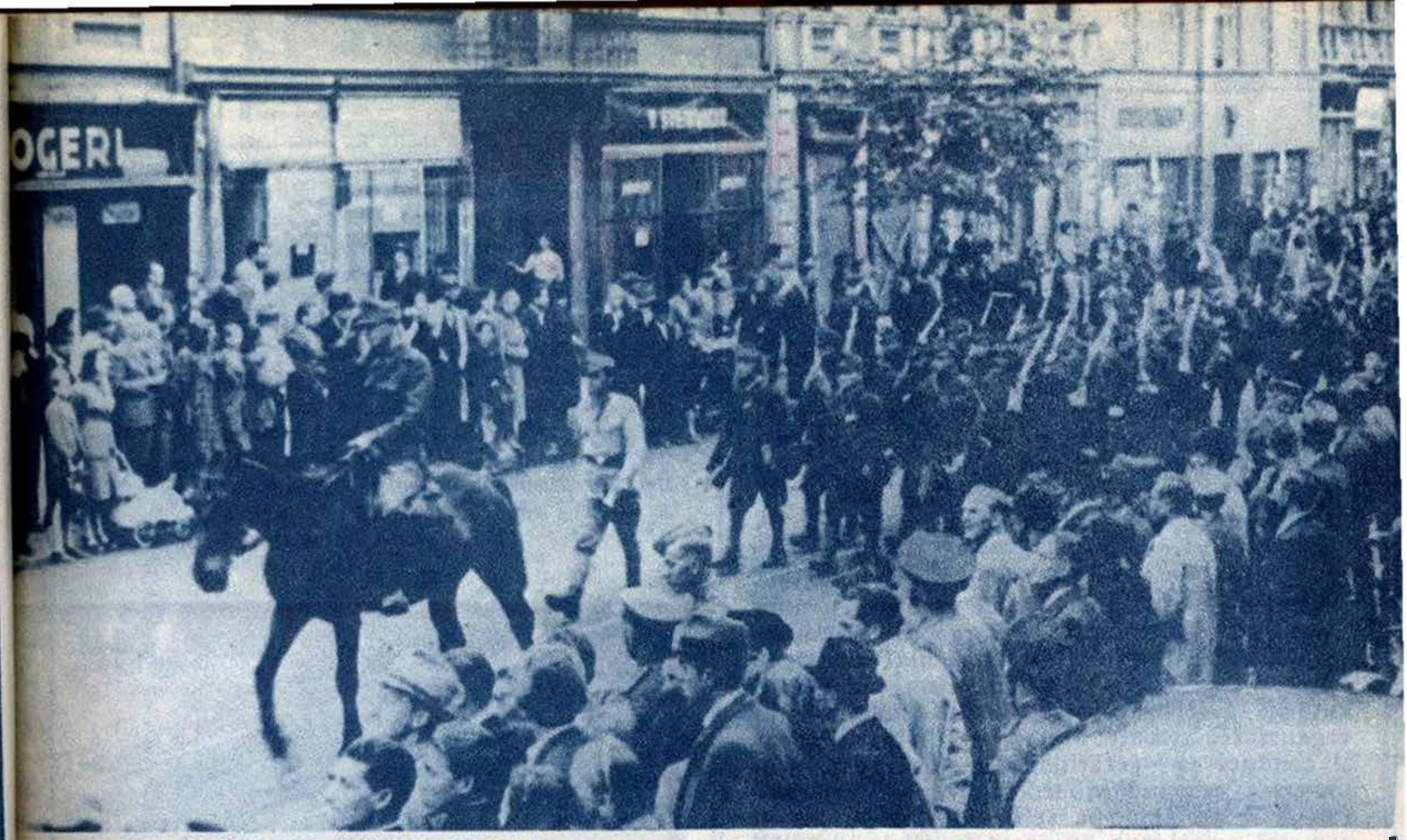

Locuitorii unui oraș din Cehoslovacia aclamează pe ostașii români eliberatori

defileul; mulți dintre ei nici n-au mai reușit să iasă de acolo. Scurt timp după aceea, la 30 aprilie, ostașii cehoslovaci au eliberat Zilina.

După încheierea bătăliei pentru Fatra Mică, practic, lupta noastră s-a încheiat. În continuare, am înaintat cu repeziciune și aproape fără să întîmpinăm rezistență. Urmărindu-l pe dușman, am trecut prin Javorniky și, în scurt timp, am ieșit în partea centrală a Moraviei.

La 7 mai, la Reims, germanii au semnat un acord de armistițiu cu Națiunile Unite, care urma să intre în vigoare a doua zi la orele 24.00. Armata roșie cucerise Berlinul, iar unitățile de tancuri ale mareșalului Konev se grăbeau să vină în ajutor insurgenților praghezi. Trupele Frontului 2 ucrainean, de sub comanda mareșalului Malinovski, eliberaseră Brno și înaintau spre partea de Sud a regiunii Ceskomoravská Vysočina. Trupele Frontului 4 ucrainean, conduse de generalul Eremenko, în rîndul cărora a luptat și corpul nostru de armată, au eliberat Moravia de Nord și Centrală; apoi am luat parte la luptele împotriva ariergărzilor germane care se retrăgeau la Sud-Est de Prostéjov.

La 8 mai, împreună cu alți comandanți, am primit din partea șefului statului major al Armatei 18 sovietice următorul ordin: „Mîine dimineață, treceți linia frontului și stabiliți contactul cu comandanții diviziilor sau regimentelor fasciste, transmițîndu-le condițiile ultimatumului pentru capitularea necondiționată". Am avut misiunea să transmit aceste condiții unui general-maior, comandantul diviziei care se afla în fața noastră. Am mers pînă departe, dincolo de Prostéjov, dar nu l-am mai ajuns pe comandantul nazist. Cînd m-am întors, am întîlnit coloane de ostași sovietici și unități de-ale noastre care înaintau, urmărind dușmanul. Pe șosele se vedeau mari cantități de tehnică de luptă: tunuri autotractate, tancuri, autocamioane, pe care naziștii le părăsiseră nemaiavînd benzină. Grupurile răzlețe de germani fugeau spre Vest sau se ascundeau în păduri. Cu aceștia nu am mai luptat noi, ci populația locală și partizanii.

Trupele române eliberează Kuřimul

FRANTIŠEK MAINUŠ,
PAVEL BENEŠ

La 7 mai 1945, comandantul Armatei 1 române a ordonat continuarea înaintării în direcția Praga, urmînd ca, în dimineața zilei de 9 mai, cele două corpuri ale sale să atace și să ocupe, pînă seara, linia Předklášteři-Deblin-Maršov. În cadrul pregătirilor pentru atac, trupele române au fost regrupate. Diviziile amplasate pînă atunci pe malul de Est al rîului Svitavy s-au deplasat pe malul de Vest pentru ca, la ora stabilită, să fie gata de a porni lupta.

În seara zilei de 8 mai, pe întregul front s-a răspîndit vestea capitulării necondiționate

(Continuare în p. 33)

ULTIMA CĂDERE A CORTINEI

FORREST C. POGUE

Continuăm în acest număr traducerea unor fragmente din lucrarea George C. Marshall: Organizer of Victory[1] **a istoricului american Forrest C. Pogue. După ce, cum am văzut, autorul descrie contribuţia lui Marshall în organizarea armatei americane, în planificarea şi conducerea operaţiilor, în alegerea şi promovarea comandanţilor, în cele ce urmează Pogue îl prezintă pe şeful statului major al armatei americane de uscat în zilele victoriei împotriva nazismului. Titlul, subtitlurile şi explicaţiile din parantezele drepte aparţin redacţiei** Magazin istoric.

La 2 aprilie 1945, Marshall a trimis preşedintelui Roosevelt un studiu întocmit de către Departamentul de Război cu privire la situaţia în Europa. Lucrarea, care nu se caracterizează prin optimism excesiv, arăta că trupele aliate occidentale urmau să ajungă la Elba, între Magdeburg şi Halle, în jurul datei de 20 aprilie. Pînă la această dată se sconta de asemenea ca Stuttgart şi Niirnberg să fie cucerite, Miinchenul urmînd să aibă aceeaşi soartă pînă la 1 mai. Se considera că, la aripa de Nord a frontului, englezii vor înainta mai lent.

După calculele militare americane, armata sovietică avea să declanşeze o ofensivă generală pînă la 10 aprilie şi să stabilească joncţiunea cu forţele americane, de-a lungul rîurilor Elba şi Saale, la Sud de Berlin. Se anticipa că, pînă la 1 mai, nu va mai exista un front inamic coerent, deşi vor continua să persiste o serie de insule de rezistenţă.

[1] Magazin istoric, nr. 4/1980.

Autorii studiului dezbăteau îndelung problema dacă naziștii vor organiza o așa-zisă „redută națională" în Sudul Germaniei. În ciuda celor ce aveau să se scrie în istoriografia postbelică, părerile în această privință au fost destul de categorice. Raportul înaintat la 2 aprilie de către generalul Marshall președintelui Roosevelt conchidea: „Numeroasele zvonuri cu privire la pregătirile germanilor pentru organizarea apărării unei așa-zise redute alpine nu par a avea vreo bază substanțială. La Departamentul de Război nu a sosit nici o informație demnă de încredere referitoare la depozitarea unei mari cantități de arme și muniții în presupusa arie a redutei și nu există indicii că s-ar construi vreo forti-

La Nürnberg, după cucerirea orașului, soldați americani arborează drapelul S.U.A. deasupra stadionului unde se țineau „zilele partidului nazist"

ficație în Bavaria sau Austria, pentru a împiedica pătrunderea, dinspre Nord, a Aliaților în zona redutei".

În continuare, raportul lui Marshall arăta că, deși s-ar putea să dăinuie în anumite părți ale Germaniei pungi izolate, care să mai opună o oarecare împotrivire, „dacă Hitler se va dovedi consecvent modului său de comportare din împrejurările trecute, el va pune capăt nazismului într-un mod dramatic și brusc".

Preludiul victoriei

Profeția Departamentului de Război cu privire la sfîrșitul lui Hitler a fost în mare parte corectă. Dar experții contrainformațiilor nu se aventuraseră în pronosticuri cu privire la viața lui Franklin Delano Roosevelt. Iată de ce lumea a fost luată prin surprindere cînd acesta a murit pe neașteptatele la Warm Springs.

Generalul Marshall a aflat vestea la 12 aprilie 1945, cu cîteva minute după ce își părăsise cabinetul de lucru, atunci cînd unul dintre aghiotanții săi i-a adus telegramele trimise de doamna Eleanor Roosevelt celor patru fii ai săi, înrolați în forțele armate ale Statelor Unite. Telegramele aveau un text identic: „Tata a adormit pentru totdeauna. Dorința lui este să vă faceți mai departe datoria pînă la capăt"...

În aprilie, Hitler și cîțiva dintre consilierii săi au început să nutrească speranțe nebunești în tot soiul de proiecte militare și politice pe care nu aveau nici o posibilitate să le aducă la îndeplinire. Ministrul de Externe nazist, Joachim von Ribbentrop, a declarat ambasadorului japonez la Berlin, Hirosi Oshima, că Führerul intenționa să dezlănțuie o mare ofensivă pe Frontul de Est în iunie sau iulie 1945. Cît despre Frontul de Vest, unde Renania se prăbușise și unde aliații occidentali pătrundeau din ce în ce mai adînc în Thuringia, el urma să fie, conform fantezistelor proiecte naziste, teatrul altor contralovituri germane, pe care Ribbentrop le anunța drept „mult mai violente decît contraofensiva din Ardeni" (din decembrie 1944)...

În prima jumătate a lui aprilie, același Ribbentrop a spus unui prieten al său: „Deși politica noastră dintotdeauna a fost de a menține guvernul german și comandamentul suprem al Wehrmachtului la Berlin, s-ar putea ca, datorită schimbărilor survenite pe fronturi, să fim nevoiți să evacuăm temporar atît guvernul, cît și comandamentul în Sudul Germaniei" [în Alpii Austriaci]. De fapt însă hitleriștii nu au luat nici o măsură pentru a aduce la îndeplinire aceste planuri. Deși Marshall l-a prevenit pe Eisenhower să fie atent la eventualitatea unei concentrări de forțe germane în Sudul țării, serviciile de informații ale Aliaților nu au relevat, în nici un moment, existența unei asemenea probleme în regiunea respectivă. La o săptămînă după ce Marshall a trimis avertismentul menționat, șeful serviciilor de informații al armatei terestre americane în Europa a raportat că nimic nu pare a corobora perspectiva unei „redute a ultimei disperări". După război, generalul-maior britanic Sir Kenneth Strong, șeful serviciului aliat de informații de la Cartierul general al lui Eisenhower, avea să declare: „Mi-am exprimat încă de la început părerea că așa-zisa redută națională s-ar putea să fi fost un mit, dar că era de datoria noastră să avem grijă ca ea să nu devină o realitate. După contraofensiva din Ardeni, nu mai voiam să-mi iau riscuri cu germanii. Eisenhower împărtășea scepticismul meu, dar era de acord cu mine că zvonurile, oricît de neîntemeiate ar fi fost, nu trebuiau complet trecute cu vede-

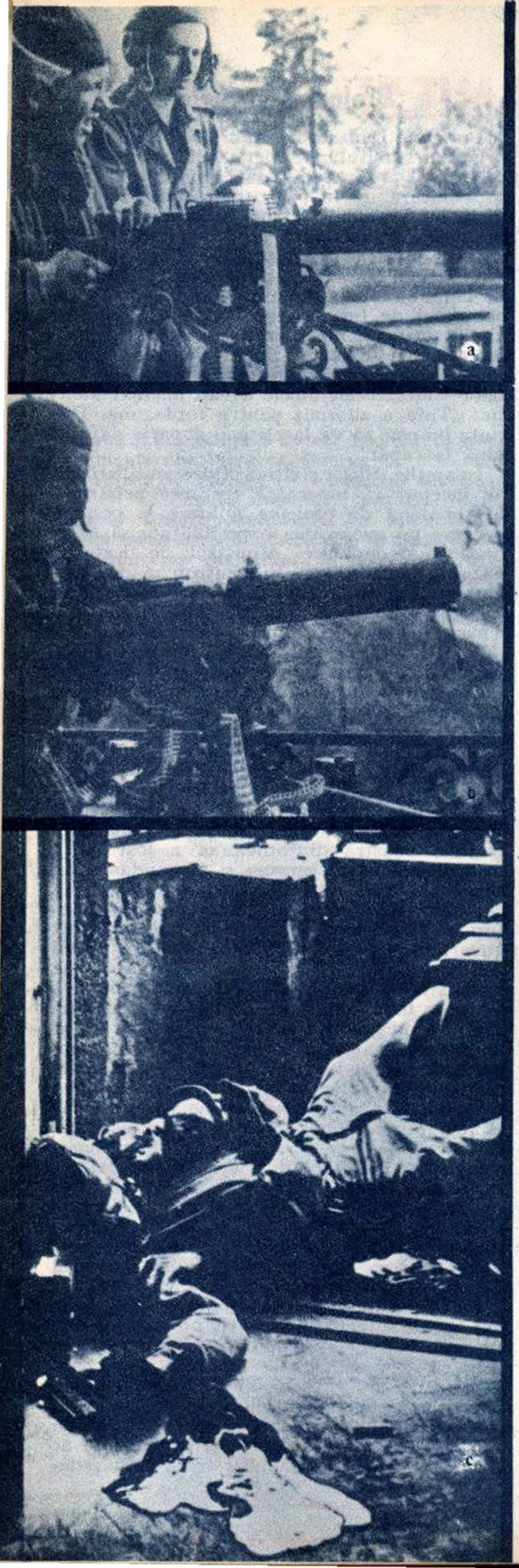

rea; de aceea el a luat în considerare posibilitatea unui asemenea ultim bastion de rezistență al naziștilor..."

La sfîrșitul lui aprilie, trupele sovietice se apropiau de Berlin, dinspre Răsărit, iar aliații occidentali se grăbeau să atingă linia Elba-Mulda, pentru o joncțiune cu rușii. La 25 aprilie, patrule sovietice și americane s-au întîlnit pe Elba și în cîteva puncte situate la Est de această apă. A doua zi, a avut loc joncțiunea oficială la Torgau, între unități ale Diviziei 69 infanterie americană și ale Diviziei 58 gardă sovietică.

Adevăratul organizator al victoriei

În Italia de Nord, reprezentanți ai Statelor Unite și Marii Britanii negociau cu generalul S.S. Karl Friedrich Wolff capitularea forțelor naziste locale. În ciuda faptului că negocierile începuseră de o bună bucată de vreme, capitularea nu a avut loc decît după capturarea și executarea lui Mussolini și după sinuciderea lui Hitler în bunkerul său de la Berlin...

Moartea dictatorului nazist a survenit în ziua de 30 aprilie, la zece zile după ce împlinise vîrsta de 56 ani și la cîteva luni doar după aniversarea a 12 ani de la acapararea puterii. La scurtă vreme după sinuciderea lui Hitler, noul Reichsfiihrer, marele amiral Karl Dönitz, și-a trimis emisarul, amiralul Georg Friedeburg, la Cartierul general de la Reims al generalului Eisenhower... Acesta a cerut capitularea necondiționată a tuturor celorlalte forțe germane. Încercînd să cîștige timp, Dönitz l-a trimis pe feldmareșalul Alfred Jodl să continue tratativele. Eisenhower le-a dat un ultimatum de 48 ore... În dimineața zilei de 7 mai 1945, la orele, 2.41, Jodl a semnat capitularea care a fost ratificată la Berlin în ziua de 9 mai în prezența reprezentanților militari ai S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii și Franței...

În clipa victoriei în Europa, principala preocupare a generalului Marshall era continuarea războiului pînă la înfrîngerea Japoniei militariste. De cîteva săptămîni se întocmeau planuri pentru o debarcare în Japonia, proiectată pentru octombrie 1945 — Operația „Olympic". Încă de la sfîrșitul lui aprilie, Armata 1 americană, sub comanda generalului Courtney Hodges, începuse să părăsească Europa, plecînd în Statele Unite.

Astfel, în timp ce în Europa și în America ziua victoriei împotriva nazismului constituia un prilej de bucurie și sărbătoare, pentru Marshall ea reprezenta finalul celui de-al doilea act al unei lungi drame [primul act fusese intrarea în război a Statelor Unite].

Instantanee înregistrate de fotoreporterul american Robert Capa, în luptele pentru orașul Leipzig:

a) doi ostași pun în bătaie o mitralieră...

b) ...servantul deschide focul asupra zonei din fața sa, dar...

c) ...cîteva momente mai tîrziu este ucis de un trăgător inamic

Înainte de ultima cădere a cortinei, Marshall și camarazii săi de la comanda forțelor militare ale Statelor Unite trebuiau să instaleze decorurile și să pregătească actorii pentru cel de-al treilea act al dramei.

În puținul timp pe care l-a avut la dispoziție, Marshall a găsit răgazul să trimită călduroase felicitări lui Eisenhower, comandantul pe care îl alesese și pe care îl sprijinise cu atîta fermitate pentru a duce la capăt o operație concepută și pusă la punct de el încă din prima săptămînă de după intrarea Statelor Unite în război. El i-a telegrafiat lui Eisenhower:

„...V-ați îndeplinit misiunea repurtînd cea mai mare victorie din istoria militară [a S.U.A.]... Ați reușit să rezolvați probleme militare fără precedent și ați jucat un rol de seamă în zdrobirea puterii militare a Germaniei... Ați contribuit la scrierea istoriei, a istoriei mari, pentru binele omenirii..."

La rîndul său, Eisenhower i-a scris lui Marshall, înainte de a primi mesajul acestuia. Din rîndurile sale reiese limpede cît de mare era datoria comandantului suprem al forțelor aliate occidentale în Europa față de șeful statului major al armatei de uscat americane:

„Încă din prima zi cînd am sosit în Anglia, mai bine-zis încă din clipa în care m-am prezentat în fața dv. la Departamentul de Război, arma cea mai puternică de care am dispus a fost sentimentul că aveți încredere în judecata mea, în obiectivitatea cu care abordez orice problemă, sentimentul că sînteți gata să susțineți pînă la capătul resurselor dv. morale tot ceea ce găseam necesar să realizez pentru a înfrînge pe inamic... Locul fără seamă pe care îl ocupați în stima și afecțiunea tuturor liderilor politici și militari cu care am avut de-a face, ca și locul pe care îl ocupați în stima și afecțiunea maselor de combatanți, este fără egal de înalt... Niciodată și față de niciun alt ostaș — nu s-au simțit mai îndatorate armata și poporul nostru".

Marshall a prețuit deosebit de mult omagiul pe care i l-a adresat primul ministru Churchill, „leul cel bătrîn", cu care se certase de atîtea ori asupra datei și metodologiei debarcării în Europa. Dar lui Marshall îi plăceau oamenii care știau să se bată pentru ideile lor și putea să ierte multe celor care își înfruntaseră inamicul în cele mai grele condiții. Laolaltă, Churchill și Marshall au gustat din plin victoria asupra lui Hitler. Churchill și-a exprimat elogiul încă înainte de doborîrea definitivă a naziștilor. La sfîrșitul lui martie 1945, cînd victoria coaliției antihitleriste devenise evidentă, el a trimis o radiogramă feldmareșalului Sir Henry Maitland Wilson, numit de curînd șef al Misiunii britanice la Washington:

„Vă rog să transmiteți generalului Marshall călduroasele mele felicitări pentru minunata comportare a forțelor americane și aliate... Îmi dau seama cît de bucuros trebuie să fie văzînd cum oștirile pe care le-a făurit geniul său și-au cucerit o faimă nemuritoare. Generalul Marshall este, în ceea ce ne privește pe noi, americanii și englezii, adevăratul organizator al victoriei".

Măreața victorie a popoarelor împotriva fascismului

A IV-a serie de întrebări

1. Într-un comentariu, la 12 ianuarie 1946, Radio Paris aprecia că intrarea României în război de partea coaliției antihitleriste a grăbit sfîrșitul războiului cu...

Cîte luni? (1975)

2. „În această zi a marii victorii sîntem bucuroși să subliniem că armata dv., împreună cu armatele noastre, a dus lupte încununate de succes, dovedind vitejie și pricepere, contribuind prin aceasta la pregătirea fericitei zile a victoriei", consemna la 9 mai 1945 comandantul Armatei 53 sovietice în telegrama trimisă comandantului Armatei 1 române.

Numiți trei orașe cehoslovace eliberate de Armata 1 română la începutul lunii mai 1945. (1980)

3. La izgonirea fasciștilor din Austria au contribuit și militarii Regimentului 2 care de luptă român, în cooperare cu unitățile sovietice.

La ce dată ostașii români și sovietici care luptau în cadrul Frontului 3 ucrainean au pătruns în Austria? (1980)

4. **Cîte divizii hitleriste au fost nimicite pe Frontul de Răsărit în cel de-al doilea război mondial?** (1980)

5. **Cum se numeau cei trei șefi ai Marilor State Majore aliate: sovietic, britanic și american?** (1980)

6. **Cum a definit W. Churchill monstruoasa conflagrație, care a implicat 61 state, s-a desfășurat pe teritoriul a 40 dintre ele, mobilizînd în forțele armate peste 110 000 000 bărbați și femei, provocînd moartea a 40 000 000-50 000 000 oameni, la care s-a adăugat masacrarea de către hitleriști, în lagăre special construite, a 12 000 000 deținuți, dintre care circa 6 000 000 evrei?** (1978)

7. **Pe ce curs de apă s-a desfășurat eroica bătălie a partizanilor iugoslavi, cunoscută sub numele de „bătălia pentru răniți"?** (1979)

8. În luna ianuarie 1944, un grup de luptători din Rezistența poloneză au organizat un atentat împotriva unei înalte căpetenii naziste din Varșovia.

Cum se numea detașamentul special căruia i-a fost încredințată misiunea? (1979)

9. **La procesul de la Nürnberg s-a constatat că naziștii au furat din țările europene ocupate un tezaur care depășea pe cele reunite în patru dintre cele mai mari muzee din lume.**

Indicați numele acestor muzee. (1979)

10. **2 mai 1945. Ce eveniment memorial a avut loc în această zi?** (1975)

ULTIMELE ZILE ALE RĂZBOIULUI

Feldmareşal Sir BERNARD LAW MONTGOMERY

După evocarea bătăliei duse de forţele armate engleze pentru cucerirea Normandiei, făcută de feldmareşalul Montgomery în Magazin istoric, **nr. 4/1980, să urmărim, în continuare, sub pana aceluiaşi autor, descrierea ultimelor lupte împotriva Wehrmachtului, încheiate cu depunerea necondiţionată a armelor de către Reichul nazist. Titlul şi subtitlurile aparţin revistei** Magazin istoric.

La 29 aprilie (1945), orele 02.00, Divizia 15, în componenţa căreia intra şi Brigada 1 de desant-comando, a atacat pentru a forţa Elba. Infanteria din primul eşalon a fost transportată cu vehicule amfibii, întocmai ca la forţarea Rinului, şi a fost sprijinită de tancuri. Traversarea s-a făcut fără pierderi. Operaţia s-a desfăşurat conform planului, iar în cursul zilei a fost stabilit un cap de pod. Inamicul a opus o slabă rezistenţă şi am capturat peste 1 300 prizonieri. Principala dificultate a fost provocată de tirurile de artilerie inamică asupra punctelor de trecere peste apă, la care s-a adăugat şi o oarecare activitate a aviaţiei germane. Ne îndreptam acum spre ultimul grup de aerodromuri rămas la dispoziţia Luftwaffei în Germania. Condiţiile atmosferice permiteau unor mici formaţii aeriene inamice să se apropie, la adăpostul norilor, pentru a efectua atacuri

de scurtă durată. Aviația britanică ne-a furnizat maximum de acoperire, folosind pentru aceasta și un număr de noi aparate de vînătoare cu reacție. 13 avioane inamice au fost doborîte în cursul zilei.

Corpuri de armată aliate și-au continuat rapid înaintarea la 1 mai. În flancul drept, Divizia 82 aeropurtată americană s-a deplasat spre Sud-Est de-a lungul fluviului, iar Divizia 6 aeropurtată britanică, transferată Corpului 18, a avansat spre Nord, pe o distanță de circa 13 kilometri. Un pod a fost instalat la Darchau și Divizia 7 de tancuri americană a început traversarea.

Trei dintre căpeteniile naziste: Speer, Dönitz și Jodl sub paza unei santinele engleze

La 2 mai, Divizia 82 aeropurtată a înaintat mai departe spre Est și a eliberat o zonă vastă, în care era cuprinsă și localitatea Dommitz. Divizia 7 de tancuri americană a parcurs în viteză 32 kilometri și a intrat în Ludwigslust, în timp ce, mai spre Nord, Divizia 8 a capturat Schwerin. Divizia 6 aeropurtată a înaintat 65 kilometri la flancul stîng, fără să întîmpine vreo rezistență și a eliberat Wismar, pe coasta Mării Baltice. La cîteva ore după sosirea diviziei, au apărut și tancurile ruse, care au stabilit contactul cu trupele noastre.

Divizia 11 blindată a intrat în Lübeck fără să întîmpine rezistență, după un marș de 50 kilometri, în timp ce Divizia 5, la flancul drept, a continuat operația pe malul vestic al lacului Ratzeburger. Simultan, formațiile din primele eșaloane ale Corpului 12 au parcurs capul de pod al Corpului 8, cu sarcina de a captura portul Hamburg. Dar această operație nu a mai fost necesară. La cererea comandantului garnizoanei germane orașul a fost predat fără condiții și trupele noastre au intrat în Hamburg la 3 mai neîntîmpinînd nici o împotrivire.

Regiunea de la Nord de Elba era acum înțesată de o mulțime de soldați germani și de refugiați, care se deplasau în retragere. Era clar că inamicul abandona lupta și, cu excepția unor mici grupuri de fanatici, nu ne mai puteam aștepta decît la o rezistență simbolică din partea trupelor germane aflate la Sud de canalul Kiel. În această situație, am ordonat trupelor noastre să se oprească pe linia Lübeck-Hamburg, pentru a da timp plenipotențiarilor germani să prezinte capitularea.

Comandamentul nazist tatonează

În culise, acei germani care își dădeau seama de gravitatea situației militare încercau de mai multă vreme să exploreze o cale pentru capitulare. După ce forțele aliate au trecut Rinul, era evident că nu mai avea rost o continuare a rezistenței. Dar Hitler se dovedea surd la argumentele de ordin militar. În afară de aceasta, chiar cei care sondau o modalitate de ieșire fără acordul lui Hitler erau preocupați nu atît de a pune capăt războiului, cît de a ne atrage de partea lor pe noi, occidentalii, în așa fel încît Germania să-și poată continua rezistența disperată pe Frontul de Răsărit. Era ultima etapă în tentativa Germaniei de a ieși din angajarea pe două fronturi în războiul pe care ea însăși îl provocase.

Primele tatonări în acest sens despre care am aflat au fost făcute în martie, la Ambasada britanică din Stockholm. Ideea unei păci separate a fost respinsă de la bun început. Puțin după aceea, am început să primim informații despre explorări de pace prin surse din Olanda de Vest.

La sfîrșitul lunii aprilie, s-au ținut două reuniuni cu participarea reprezentanților ruși, americani și britanici pentru a dezbate aprovizionarea cu alimente a olandezilor[1].

[1] O cale de a ușura condițiile grele în care se afla populația civilă olandeză a fost găsită, totuși: comisarul german pentru administrația civilă, Seyss-Inquart, a luat contact cu Aliații sugerînd un armistițiu care să fie folosit pentru primirea ajutoarelor destinate populației olandeze. Am acceptat bucuros să utilizăm această posibilitate. A fost inițiată fără întîrziere trimiterea de alimente, medicamente și alte ajutoare urgent necesare — n.a.

Lucrurile s-au oprit însă aici. Seyss-Inquart nu a vrut sau nu a putut să ia o hotărîre privind situaţia pe plan militar. La rîndul său, comandantul militar din Olanda, generalul Blaskowitz — aflat în fruntea Grupului de armate „H" — a refuzat să discute despre capitulare atîta timp cît în Germania propriu-zisă continuau ostilităţile. Am putut să începem aprovizionarea olandezilor, dar Olanda vestică a rămas sub ocupaţie germană încă o săptămînă.

Între timp, tot prin Stockholm, ne-a parvenit informaţia că feldmareşalul von Busch căuta să ajungă la o înţelegere cu britanicii. În Danemarca, de asemenea, intenţii de capitulare ar fi fost atribuite generalului Lindemann. Dar nici de data aceasta nu era vorba de demersuri sincere. Von Busch nutrea speranţa să-şi salveze trupele din strînsoarea armatelor sovietice care înaintau rapid dinspre Răsărit. De aceea, von Busch a precizat că nu va capitula decît în momentul în care noi vom ajunge cu trupele la ţărmul Mării Baltice, pentru a-l separa de ruşii care-l urmăreau. Feldmareşalul german dorea de asemenea — şi faptul nu este lipsit de interes — să fie apărat de eventualitatea trimiterii unor trupe S.S., sub formă de întăriri, care ar fi putut să exercite asupra lui presiuni pentru continuarea ostilităţilor. De fapt, germanii se împărţeau în două categorii. Unii, ascultînd de Hitler, refuzau să ia în considerare orice renunţare la luptă. Alţii, în genul lui Himmler sau von Busch, sperau să ajungă la o tranzacţie care i-ar fi dezbinat pe Aliaţi.

După forţarea prin asalt a fluviului Elba de către Armata 2, la 29 aprilie, comandantul german al Hamburgului, Wolz, a intrat în legătură cu generalul-maior Lyne, comandantul Diviziei 7 de blindate britanice. La 2 mai, Wolz s-a declarat de acord să predea oraşul. Dar, chiar atunci, s-a anunţat că generalul Blumentritt, superiorul său, a hotărît să se predea Armatei 2 americane. S-a stabilit ca parlamentarii lui Blumentritt să se prezinte în dimineaţa de 3 mai la punctul de comandament tactic al generalului Dempsey. Germanii nu mai puteau opri acum desfăşurarea evenimentelor. Hitler murise (este drept că, la timpul respectiv, acest fapt ne era încă necunoscut), iar amiralul Dönitz încerca, în Schleswig-Holstein, să dirijeze noul guvern. Dönitz era dispus să înceteze ostilităţile, dar

Soldaţi britanici percheziţionează prizonieri germani

Într-un oraș german, după încetarea luptelor

nu voia să capituleze în fața rușilor. Drept urmare, el a dat ordin armatelor care se retrăgeau urmărite de ruși să se predea anglo-americanilor. În fîșia tot mai îngustă dintre cele două fronturi — din Est și din Vest — haosul era de nedescris.

Astfel, pe măsură ce situația se înrăutățea, germanii se arătau tot mai grăbiți să capituleze în fața noastră. În locul parlamentarilor lui Blumentritt așteptați la cartierul generalului Dempsey, a apărut o delegație la nivel mult mai înalt, condusă de amiralul von Friedeburg, în calitate de trimis al lui Dönitz. Friedeburg era însoțit de generalul Kinzel, șeful de stat major al lui von Busch. Delegația era împuternicită să discute capitularea tuturor forțelor germane din zona de Nord. În consecință, trimișii germani au fost îndrumați la cartierul meu general, care se afla la Lüneburg. Wolz, comandantul german al Hamburgului, care îi însoțise pe delegați, a rămas să semneze capitularea garnizoanei sale în fața Armatei 2. Von Friedeburg mi-a adus la cunoștință că Înaltul comandament german dorea să-mi predea toate forțele din sectoarele nordice, inclusiv acele trupe care se retrăgeau prin Mecklenburg în fața ofensivei ruse. El voia să-și sustragă astfel soldații urmăriți de ruși și, totodată, cerea să admit ca refugiații civili să treacă prin liniile noastre în Schleswig-Holstein.

Dușmanul capitulează

Am refuzat să accept capitularea forțelor germane care luptau împotriva rușilor și am precizat că această capitulare trebuie să fie discutată cu aliații noștri ruși. Cît privește trupele inamice de pe propriul nostru front, am arătat clar că nu voi accepta nimic altceva decît capitularea necondiționată a tuturor forțelor — terestre, navale și aeriene — care mai opuneau rezistență în Olanda, în insulele

Frisice. Helgoland, Schleswig-Holstein, Danemarca şi în regiunile de la Vest de Elba aflate încă în dispozitivul trupelor germane. În cazul cînd toate aceste forţe nu capitulau fără condiţii. eram gata să ordon reluarea luptei — şi aceasta fără şovăială.

I-am arătat apoi lui von Friedeburg o hartă a situaţiei curente a operaţiilor — pe care, în mod evident, nu o mai cunoştea. Aceasta a contribuit la lămurirea sa deplină asupra poziţiei deznădăjduite în care se aflau forţele germane. Delegaţia germană a precizat că nu avea împuternicire să accepte cererile pe care i le înfăţişam. Totuşi germanii erau dispuşi să recomande mareşalului Keitel acceptarea acestor cereri. Doi membri ai delegaţiei au plecat imediat cu o maşină la cartierul general al lui Keitel, în timp ce restul grupului a rămas la comandamentul meu de la Lüneburg.

La 4 mai, orele 18, von Friedeburg a revenit la cartierul meu cu noile instrucţiuni pe care le primise de la Keitel şi Dönitz. Am avut mai întîi o scurtă convorbire, cu caracter neoficial, în rulota care îmi servea de birou. I-am spus că nu mă interesează decît un singur lucru: dacă răspunsul la cererea de capitulare necondiţionată este „da" sau „nu". Von Friedeburg mi-a arătat că răspunsul este afirmativ; atunci ne-am deplasat într-un cort de alături care fusese pregătit pentru semnarea documentului de capitulare.

Actul a fost semnat în prezenţa mea la orele 18 şi 20 minute, în ziua de 4 mai. Am acceptat capitularea inamicului în baza împuternicirii acordate în acest scop de comandantul suprem.

Capitularea urma să intre în vigoare la orele 8.00, în ziua de 5 mai. Conform celor stabilite, comandamentul german s-a declarat de acord ca toate forţele aflate la dispoziţia sa în Olanda, Germania de Nord-Vest (inclusiv insulele Frisice, Helgoland şi alte insule), Schleswig-Holstein şi Danemarca să depună armele şi să capituleze fără condiţii. Comandamentul german s-a obligat să aducă la îndeplinire cu promptitudine şi fără nici o obiecţie sau rezervă toate dispoziţiile care ar urma să fie emise de Puterile Aliate în oricare domeniu. Deciziile luate de aceste puteri urmau să fie considerate ca definitive şi fără apel în orice problemă de interpretare. S-a menţionat că documentul semnat la cartierul de la Lüneburg urma să fie înlocuit de un instrument general de capitulare privind reglementarea situaţiei Germaniei şi a forţelor armate germane în ansamblu.

Nu am avut prea mult de aşteptat pînă la acest act final. Dezintegrarea maşinii de război germane s-a extins în toate sectoarele, pe toate fronturile. Inamicul încetase rezistenţa în Italia la 2 mai, iar Armatele 1 şi 19 germane, care luptau împotriva Grupului de armate aliate în Germania de Sud şi Austria au acceptat să capituleze la 5 mai. În ziua următoare a fost ordonată încetarea focului.

Von Friedeburg s-a prezentat la Cartierul general al generalului Eisenhower, la Reims, la 5 mai. Chiar şi în acest stadiu, germanii au mai făcut o tentativă de a dobîndi concesii şi de a cîştiga timp pentru evacuarea unui număr cît mai mare de militari din faţa liniilor ruse, pentru a-i preda aliaţilor occidentali. Comandantul suprem a luat însă măsuri ferme pentru a pune capăt tergiversărilor. Documentul general al capitulării a fost semnat în dimineaţa de 7 mai, la orele 2.41, de generalul-colonel Jodl, sosit la Reims în ziua anterioară. Capitularea a intrat în vigoare la miezul nopţii de 8 spre 9 mai, cînd mareşalul Keitel a semnat la Berlin, în numele Înaltului comandament german, ratificarea oficială a capitulării.

În româneşte de
Florin HERA

PLANSELE NOASTRE

Mărturii ale bogatelor tradiţii ale artei româneşti:

① Tezaurul dacic de la Sîncrăieni, jud. Harghita (sec. I î.e.n.)

② Sus: inel cu camee găsit la Poiana, jud. Galaţi (sec. II-IV e.n.). Jos: obiect de podoabă (sec. II-IV e.n.). Muzeul de istorie al R.S. România

③ Detaliu de frescă de la Arbore, jud. Suceava, exprimînd pătrunderea laicului în pictura bisericească (sec. XVI)

④ Pictură de Todor Zugrav (prima jumătate a sec. XVIII), aflată la Muzeul de artă al R. S. România **(Vechimea românilor şi tinereţea lor de azi,** p. 52)

TRUPELE ROMÂNE ELIBEREAZĂ KUŘIMUL

(Urmare din p. 23)

a Germaniei fasciste, capitulare care urma să intre în vigoare în aceeaşi zi la orele 24.00.

În noaptea de 8 spre 9 mai, pe front şi în spatele acestuia a domnit o atmosferă neobişnuită. Ostaşii aflaţi în tranşeele din prima linie priveau întunericul mut cu speranţa că liniştea nu va mai fi întreruptă de împuşcături nici în cursul acelei nopţi şi nici în dimineaţa următoare. În spatele frontului, la Brno, Kroměříž, Kojetin şi în alte localităţi, ostaşii români, sovietici şi civilii se bucurau, de asemenea, de sfîrşitul acelui război îngrozitor.

Dar, în dimineaţa zilei de 9 mai, lîngă Brno, ostaşii Armatei 1 române au întîmpinat rezistenţa puternică a duşmanului. Grupuri de ostaşi fascişti luptau cu înverşunare în pădurile din faţa Kuřimului, pentru a împiedica înaintarea pe şoseaua principală spre Tišnov. Numai unităţile Corpului 7 armată român au folosit împotriva duşmanului 30 000 cartuşe şi 700 obuze. În luptele de la Kuřim din ziua aceea, Divizia 2 vînători de munte a avut 4 morţi şi 40 răniţi.

În noaptea de 8 spre 9 mai, fasciştii distruseseră podurile din dreptul cimitirului şi fabricii de bere din Kuřim. A doua zi dimineaţa, în pădurile din împrejurimi se auzeau focuri de armă şi de mitralieră. Pe la amiază, germanii au părăsit oraşul, în grupuri. Între timp, inamicul începuse retragerea de pe întregul front. Comandantul Armatei 1 române, generalul V. Atanasiu, a ordonat Corpului 7 armată, care lupta în primul eşalon, să înceapă imediat înaintarea pe direcţia Kuřim-Křižanov. Misiunea principală a corpului de armată era să se deplaseze cît mai urgent în zona Křižanov şi să captureze o cantitate cît mai mare din tehnica de luptă a forţelor fasciste. Detaşamente române trebuiau să pătrundă adînc în coloanele inamicului, care se retrăgea, şi să înainteze în continuare în marş forţat.

În după-amiaza zilei de 9 mai, ostaşii români au intrat în Kuřim pe toate căile de acces şi au continuat urmărirea germanilor care se retrăgeau. Eliberatorii au fost salutaţi cu bucurie de populaţia din Chudčice şi din alte comune. Rezistenţa unităţilor hitleriste slăbea. Se mai apărau numai unele detaşamente răzleţe, mai ales cele S.S.

Diviziile române înaintau rapid prin satele din zona Českomoravská, Vysočina, în direcţia Nové Město. La 10 mai, Armata 1 română a fost trecută în al doilea eşalon. Conform ordinului dat în acea zi de comandantul armatei, trupele române au fost amplasate în zona Bobrůvky-Sklené-Ořechov-Březi-Ždirec-Moravec-Janovice-Strážek.

Celelalte forţe române care constituiau Armata 4, au continuat la 9 mai urmărirea inamicului în retragere, care refuza să capituleze şi opunea rezistenţă. Lîngă Plumeov, ostaşii români au dat peste un grup de fascişti, care se apărau, şi pe care l-au distrus repede. În seara zilei de 9 mai, unităţi ale acestei armate, au primit ordin să-i fugărească şi în timpul nopţii pe duşmani care nu respectau condiţiile capitulării condiţionate. A doua zi, unităţile Corpului 2 armată român urmau să ajungă la Kadová — Žďár Nad Sázavou şi pînă la linia Vojnův Městec — Vepřová. Pînă în seara aceleiaşi zile, Corpul 6 armată român trebuia să atingă zona Vitochov-Domanin-Bystřice Nad Pernštejnem-Vir.

În ziua de 9 mai şi în zilele următoare au fost eliberate şi oraşele şi satele din această parte a Moraviei. În unele locuri, acest lucru s-a realizat fără luptă, în altele însă grupurile de fascişti s-au apărat cu disperare. Alte unităţi române au venit de la Mladkov şi Boskovice, alături de trupele sovietice. Germanii trăgeau încă de pe şoseaua dinspre Skalice Nad Svitavou. Militarii români au trecut şi prin alte comune din raionul denumit azi Blansko. La Rájce — Jestřebi a sosit Regimentul 2 român de artilerie grea.

În noaptea de 9 spre 10 mai, patrula de cercetaşi comandată de ofiţerul român Petre Gh. Oprea a fost surprinsă lîngă Skálka de focul unor mitraliere duşmane. A doua zi dimineaţă, Divizia 2 română de infanterie a reuşit să străpungă apărarea inamicului şi să elibereze o serie de comune. În împrejurimile localităţii Boskovice un detaşament al Diviziei 21 infanterie română s-a aflat în faţa rămăşiţelor a două divizii germane, care refuzau să capituleze şi se retrăgeau. În lupta ce s-a declanşat, trupele inamice, deşi superioare numeric, au fost nimicite; au fost capturaţi circa 1 000 ostaşi şi ofiţeri.

Şi în zilele următoare, cînd grupuri de militari germani încercau să pătrundă spre Vest, au avut loc lupte cu caracter local, ca de pildă, în zona de la Vest de comuna Doubravice. Acolo, Divizia 1 română de cavalerie a atacat un grup numeros de militari inamici, care refuzau să depună armele. După o scurtă, dar îndîrjită confruntare, duşmanii au fost nevoiţi să se predea. În aceeaşi zi, rămăşiţele a două divizii horthyiste s-au predat unităţilor Corpului 2 armată.

La 12 mai, comandantul Armatei 4 române, generalul Nicolae Dăscălescu, a ordonat ca trupele să fie cantonate în împrejurimile localităţii Nové Město din Moravia. Comandamentul armatei şi-a fixat sediul la Fryšav, cel al Corpului 2 armată la Světnov, iar cel al Corpului 6 armată la Lhota. Toate unităţile au primit ordinul să cureţe împrejurimile de militari inamici, care, îmbrăcaţi civil, rămăseseră în spatele frontului încercînd să dispară în condiţiile învălmăşelii existente în primele zile de după război.

Introducere şi traducere de
Nicolae HANGANU

RĂZBOIUL A FOST CÎŞTIGAT!

CHARLES DE GAULLE

In nr. 4/1980 am publicat fragmente din memoriile de război ale generalului Charles de Gaulle în care acesta evoca luptele duse de Armata 1 franceză în ultima parte a războiului, de la începutul lunii aprilie pînă în primele zile ale lunii mai 1945, pentru zdrobirea forţelor armate naziste. Inserăm, în continuare, un fragment din aceleaşi amintiri, în care este înfăţişată capitularea Germaniei. Titlul şi explicaţiile din text aparţin revistei Magazin istoric.

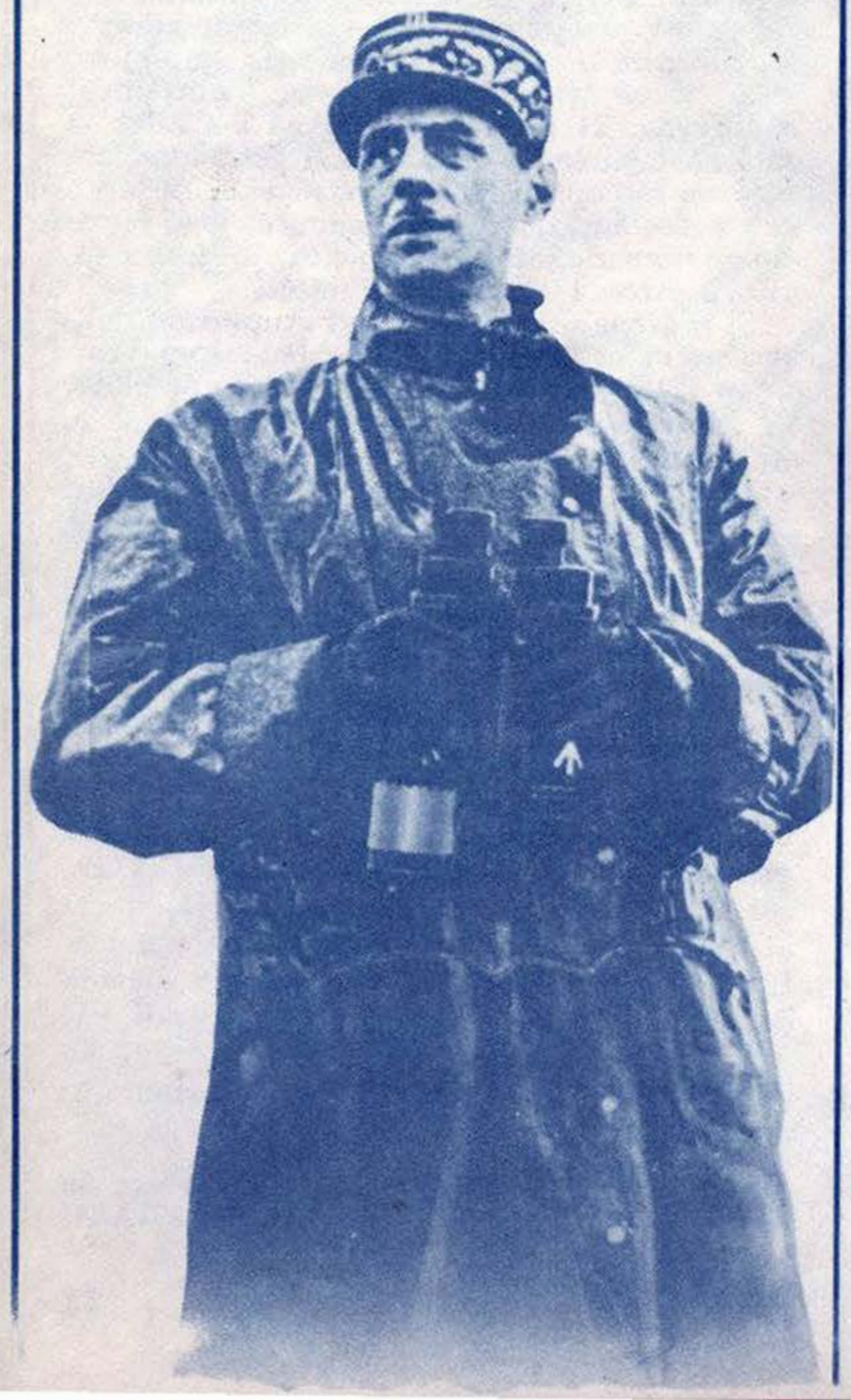

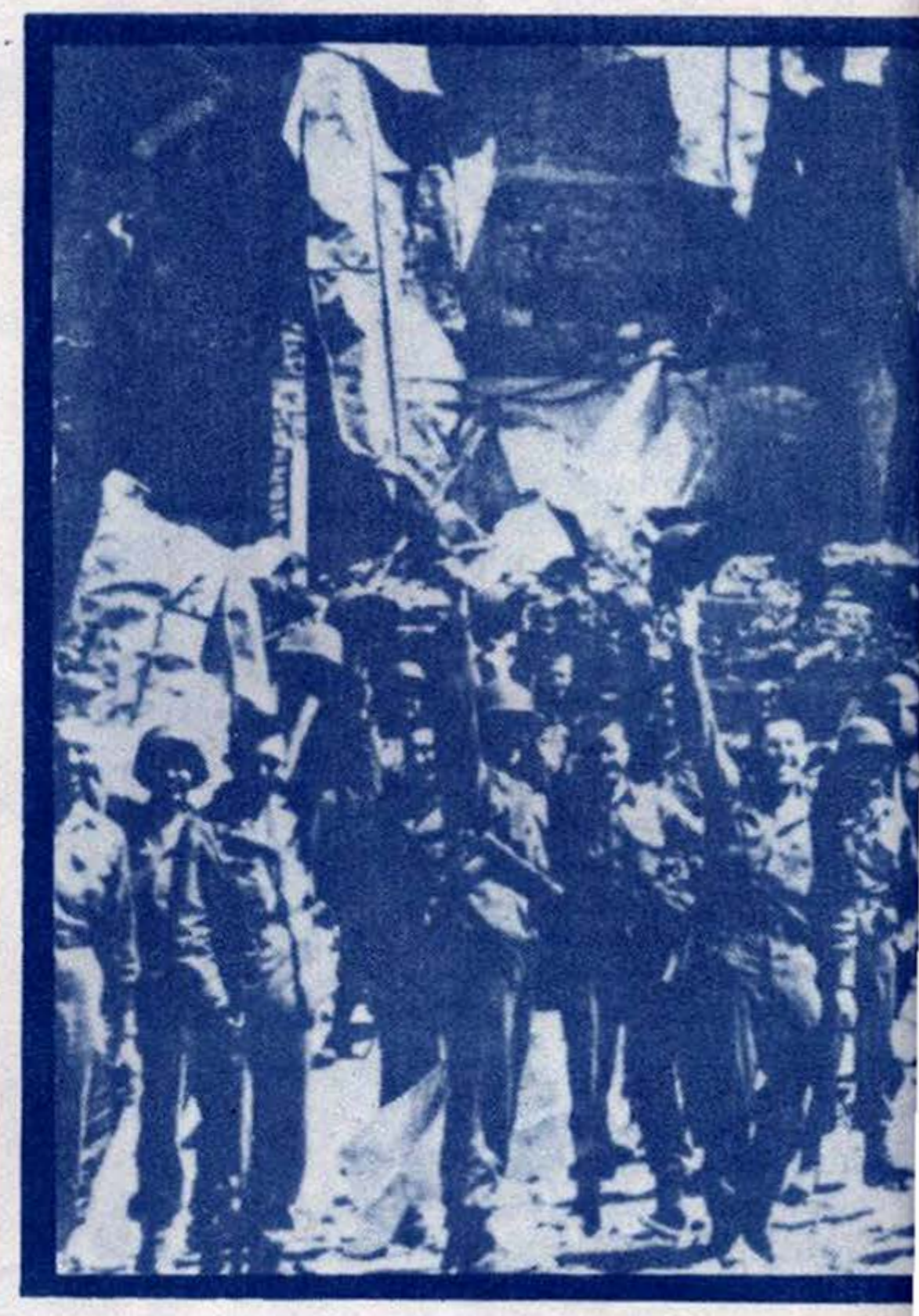

Capitularea germană nu mai este acum decît o chestiune de formalităţi. Dar acestea trebuie îndeplinite. Înainte chiar de moartea lui Hitler, Göring, pe care îl desemnează ca eventual înlocuitor al său şi pe care crede că [acum] cancelarului nu-i mai este posibil să se facă auzit, schiţează o tentativă de negociere. Dar este imediat dezavuat de Führer. Himmler, al doilea în ordinea succesiunii, ia pe de altă parte contact cu contele Bernadotte, preşedintele Crucii Roşii suedeze, şi adresează prin Stockholm guvernelor occidentale o propunere de armistiţiu. Fără îndoială, Himmler crede că, dacă ostilităţile încetează pe Frontul de Vest şi continuă în Răsărit, în blocul aliat se va produce o fisură de care Reichul va putea profita. Demersul ma-

relui maestru al Gestapoului este însoţit de cîteva gesturi menite să atenueze abominabila reputaţie pe care i-au adus-o crimele lui. Astfel, el autorizã *in extremis*, Crucea Roşie internaţională să distribuie alimente deportaţilor. Anunţaţi imediat de această organizaţie, ne grăbim să trimitem în Germania de Sud, de la Berna şi Zürich, camioane procurate de noi şi conduse de şoferi elveţieni, cu loturi de provizii pentru anumite lagăre de concentrare şi pentru coloanele înfometate [de deţinuţi] pe care germanii le mînă pe şosele.

Mie, Himmler face să-mi parvină în mod oficios un memoriu în care, sub deznădejde,

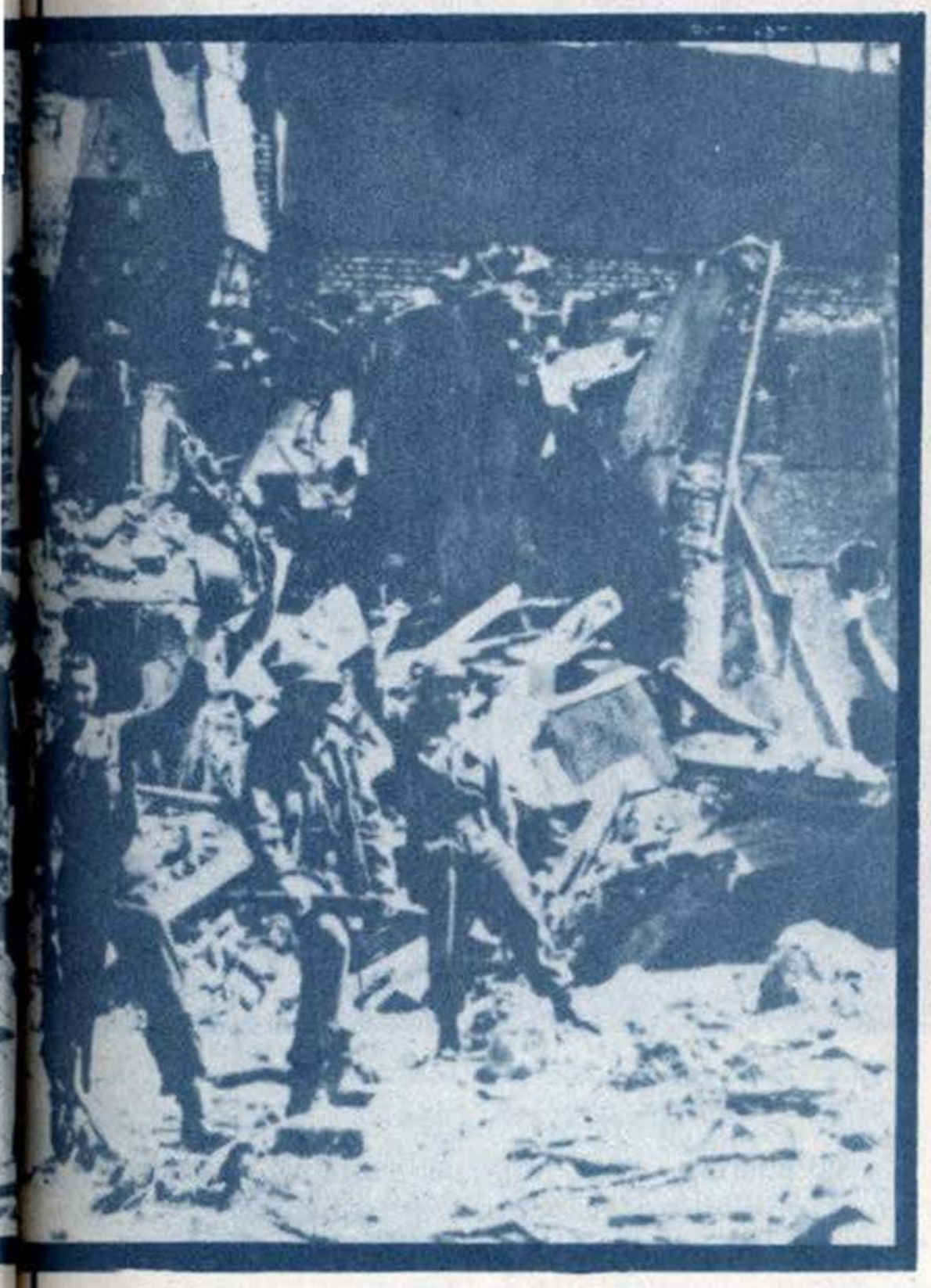

Ostaşi francezi şi americani în faţa ruinelor reşedinţei lui Hitler de la Berchtesgaden

străbate viclenia. „De acord! Aţi cîştigat, recunoaşte documentul. Cine ştie de unde aţi pornit, domnule general de Gaulle, trebuie să vă salute foarte respectuos... Dar acum ce veţi face? Vă veţi da pe mîna anglo-saxonilor? Ei vă vor trata ca pe un satelit şi vă vor face să vă pierdeţi onoarea. Vă veţi asocia cu sovieticii ? Ei vor supune Franţa legii lor şi pe dumneavoastră vă vor lichida... Adevărul este că singurul drum care poate duce poporul dumneavoastră la măreţie şi la independenţă este acela al înţelegerii cu Germania învinsă. Proclamaţi imediat această înţelegere! Intraţi în legătură, fără întîrziere, cu oamenii care dispun încă în Reich de o putere de fapt şi care vor să conducă ţara lor într-o direcţie nouă. Ei sînt gata pentru aceasta. Ei vă cer aceasta... Dacă înfrîngeţi duhul răzbunării, dacă folosiţi prilejul pe care istoria vi-l oferă astăzi, veţi fi cel mai mare om al tuturor timpurilor".

Linguşirile la adresa mea împodobesc acest mesaj de pe buza mormîntului... Dar acest hăituit, care încearcă să ademenească, este ceea ce este: aşa că nu primeşte nici un răspuns din partea mea, nici un răspuns din partea guvernelor de la Londra şi Washington. De altminteri, nu are mmic de oferit. Mai mult, Hitler, care a aflat probabil ceva despre aceste demersuri, îl „dezmoşteneşte" şi pe Himmler. Acum, amiralul Dönitz este cel căruia Hitler cere să i se transmită puterile după sinuciderea sa. Amiralul este deci învestit printr-o ultimă telegramă expediată din adăpostul subteran al Cancelariei Reichului.

Pînă la capăt, ultimii deţinători, ai autorităţii Reichului se vor strădui să obţină un oarecare aranjament separat cu occidentalii. Zadarnic! Aceştia exclud orice alt deznodămînt decît capitularea fără condiţii faţă de toţi aliaţii simultan. Este adevărat că amiralul Friedeburg stabileşte cu Montgomery, la 4 mai, predarea armatelor [naziste] din Nord-Vestul Germaniei, din Danemarca şi din Olanda. Dar nu este decît o convenţie între comandanţii militari locali, nu un act care să angajeze Reichul. În cele din urmă, Dönitz se resemnează. Generalul Jodl, pe care îl trimite la Reims, va aduce la cunoştinţă lui Eisenhower capitularea fără condiţii. Aceasta se încheie în 7 mai, la orele 2 dimineaţa. Focul trebuia să înceteze în ziua următoare la ora 0. Cum actul a fost semnat la Cartierul general al comandantului suprem occidental, se stabileşte că, pentru *echilibru*, o ratificare va avea loc în noaptea de 8 spre 9 mai, la Comandamentul sovietic de la Berlin.

Firesţe, nu omit să reglementez dinainte cu Aliaţii participarea franceză la semnarea acestor două documente. Textul, de o extremă şi teribilă simplitate, nu ridică din partea noastră nici o obiecţie. Dar trebuie ca Franţa să demonstreze, în mod solemn, că şi ea îl consideră drept o expresie a voinţei sale. La Reims, aşa cum s-a convenit, generalul Bedell Smith, şef de stat major al generalului Eisenhower, prezidează ceremonia în numele comandamentului suprem şi semnează cel dintîi, împreună cu Jodl, ca reprezentant al lui Dönitz. Apoi îşi pun semnătura pentru ruşi — generalul Suslaparov, pentru francezi — generalul Sevez, şef adjunct de stat major, deoarece Juin se află la San Francisco. Cît despre actul de la Berlin, acesta va comporta o solemnitate mai mare. Nu pen-

In noaptea de 8 spre 9 mai, feldmareşalul Keitel semnează, la Berlin, capitularea forţelor armate germane

tru că ar adăuga ceva celui de la Reims. Dar sovieticii ţin mult să pună în evidenţă momentul. Pentru a reprezenta acolo Franţa desemnez pe generalul de Lattre.

În noaptea de 8 spre 9 mai, generalul de Lattre ia loc alături de delegaţii militari ai marilor puteri aliate, sub o panoplie unde tricolorul [francez] figurează alături de drapelele lor. La actul final al capitulării germane, reprezentantul Franţei este semnatar, ca şi cei ai Rusiei, Statelor Unite şi Marii Britanii. Exclamaţia feldmareşalului Keitel („Cum? Şi francezii?!") subliniază turul de forţă care a dus Franţa şi armata ei la o asemenea redresare.

„Războiul a fost cîştigat! Iată victoria! Este victoria Naţiunilor Unite şi este victoria Franţei!..." Anunţ vestea la radio, în ziua de 8 mai, orele 3 după-amiază. Ceva mai tîrziu, mă duc la Arcul de Triumf. Piaţa Étoile este plină cu o mulţime, care, la cîteva minute după sosirea mea, devine enormă. Deîndată ce am salutat mormîntul Soldatului Necunoscut, mulţimea, rupînd barajele, se revarsă într-o furtună de aclamaţii. Cu greu mă smulg din torent. Dar această manifestaţie, cortegiile organizate, dangătul clopotelor, salvele de artilerie, discursurile oficiale, nu fac ca bucuria poporului, întocmai ca şi a mea, să fie mai puţin gravă şi reţinută.

Este adevărat că, de luni de zile, nimeni nu se mai îndoieşte de deznodămînt şi că, de cîteva săptămîni, acesta este considerat iminent. Ştirea nu constituie deloc o surpriză care să provoace explozia sentimentelor. Acestea, de altminteri, şi-au dat frîu liber cu prilejul eliberării. Şi apoi, deşi marea încercare a fost marcată pentru noi, francezii, de o glorie smulsă din cea mai profundă prăpastie, ea a înregistrat totuşi mai întîi slă-

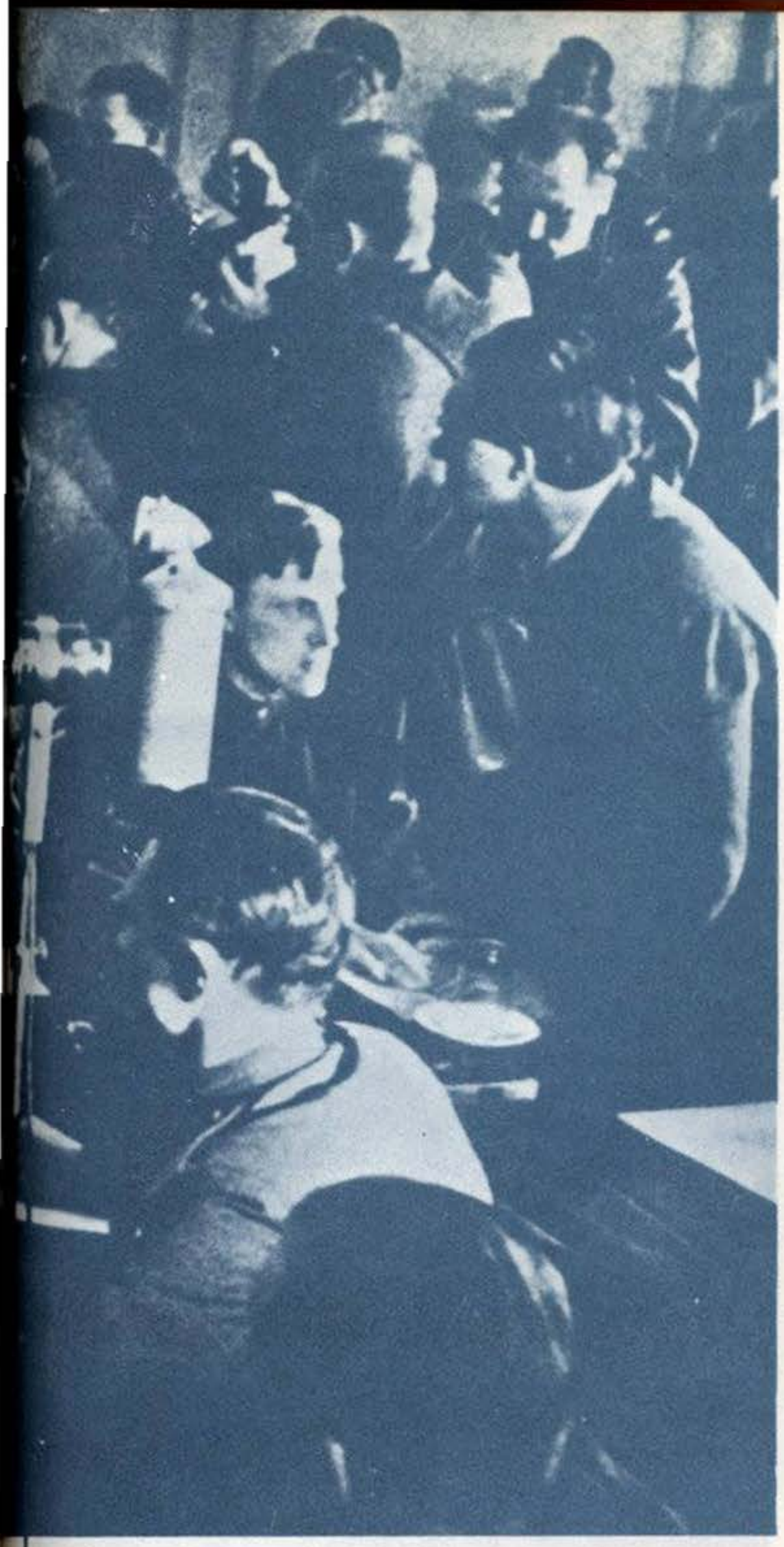

biciuni catastrofale. Alături de satisfacţia pe care o aduce deznodămîntul, rămîne — pentru totdeauna — o durere surdă în adîncul conştiinţei naţionale. De altminteri, de la un capăt al lumii la celălalt, salvele de tun ale armistiţiului sînt întîmpinate desigur cu un imens sentiment de uşurare, de vreme ce moartea şi mizeria se îndepărtează, dar fără efuziuni, căci lupta a fost murdărită de crime de care omenirii îi este ruşine. Fiecare, oricine ar fi, oriunde ar fi, simte cum apare din nou în el veşnicul avînt al speranţei, dar se teme că, nici de data aceasta, „războiul care zămisleşte orice" nu va fi zămislit pacea.

Misiunea pe care mi-a inspirat-o starea deznădăjduită a patriei este acum îndeplinită. Printr-o bunăvoinţă de necrezut a destinului, mi-a fost dat să călăuzesc Franţa pînă la capătul unei lupte în care risca totul.

În româneşte de
Florica ŞELMARU

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **DOCUMENTE PRIVIND REVOLUŢIA DE LA 1848 ÎN ŢĂRILE ROMÂNE. C. TRANSILVANIA. VOL. II** *(sub redacţia: acad.* **Ştefan Pascu,** Victor Cherestesiu).

Editura Academiei, Bucureşti, 1979, 478 pp., 35 lei: *evenimentele dintre 12 şi 29 aprilie 1848 (vezi şi* Magazin istoric, *nr. 6/1978).*

● **THE INDEPENDENCE OF ROMANIA. SELECTED BIBLIOGRAPHY.**

Editura Academiei, Bucureşti, 1979, 130 pp., 14 lei: *bibliografie selectivă privind războiul de independenţă al României.*

● **Mihail Gheorghiu-Bujor — SCRIERI SOCIAL-POLITICE** *(studiu introductiv, antologie şi note de* **Nicolae Copolu).**

Editura Politică, Bucureşti, 1979, 336 pp., 13 lei: *articole, studii şi discursuri din 1905-1961.*

● **Victor Vişinescu — MESAJUL MILITANT AL PRESEI ROMÂNE.**

Editura Politică, Bucureşti, 1979, 232 pp., 9 lei.

● **Tahsin Gemil — ŢĂRILE ROMÂNE ÎN CONTEXTUL POLITIC INTERNAŢIONAL. 1621-1672.**

Editura Academiei, Bucureşti, 1979, 232 pp., 11 lei.

● **Ema Nastovici — ROMÂNIA ŞI PUTERILE CENTRALE ÎN ANII 1914-1916.**

Editura Politică, 1979, 244 pp., 10 lei.

● **MEMORIILE SECŢIEI DE ŞTIINŢE ISTORICE. SERIA IV. TOMUL II.**

Editura Academiei, Bucureşti, 1979, 172 pp., 10 lei: *comunicări prezentate în 1977 în Aula Academiei.*

● **Liviu Mărghitan — BANATUL ÎN LUMINA ARHEOLOGIEI.**

Editura Facla, Timişoara, 1979, 216 pp., 9,25 lei: *istoria acestor meleaguri din paleolitic şi pînă în epoca lui Burebista şi Decebal.*

● **N. Murgu, P. Ştefănescu, M. Isărescu — AFACERI ŞI CĂDERI FINANCIARE ÎN LUMEA CAPITALULUI.**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 228 pp., 1979, 5,50 lei: *pagini de istorie economică.*

● **Francisco Morales Padrón — ISTORIA DESCOPERIRII ŞI CUCERIRII AMERICII** *(traducere de* **Esdra Alhasid;** *cuvînt înainte şi note de conf. dr.* **S. Goldenberg).**

Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, 492 pp., 37 lei: vezi *Magazin istoric,* nr. 3 şi 5/1979.

● **MATERIALE ŞI CERCETĂRI ARHEOLOGICE** *(sub egida Consiliului culturii şi educaţiei socialiste, Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice a R.S.R.).*

Oradea, Muzeul „Ţării Crişurilor", 1979, 426 pp.

● **CRISIA.**

Oradea, 1979, 872 pp.: *vol. IX din Anuarul editat de Muzeul „Ţării Crişurilor".*

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

9 MAI 1945 ÎN PIAŢA ROŞIE

Mareşal I. I. IAKUBOVSKI

Prezentăm în acest număr un alt fragment comprimat din lucrarea memorialistică Zemlia v ogne (Pămîntul în flăcări), semnată de mareşalul Uniunii Sovietice I. I. Iakubovski[1] şi a cărei traducere românească se află în curs de pregătire la Editura Militară. Ajuns în vecinătatea Pragăi, după ce a parcurs un drum greu de lupte, participînd la bătăliile de la Stalingrad şi Kursk, la eliberarea Ucrainei, la operaţiile de pe Vistula şi Oder şi din Silezia Inferioară, autorul a trăit, în mijlocul trupelor sale, momentul emoţionant al anunţării victoriei asupra fascismului, moment pe care-l descrie în paginile ce urmează.

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1980.

9 Mai 1945. În timp ce pe fronturile europene mai ardea încă focul crîncen al luptelor şi mai erau necesare încă multe jertfe pentru a dobori fiara fascistă, în eterul Uniunii Sovietice răsuna muzica victoriei, care devenise o realitate. Moscova nu mai dormea de la ora 3 dimineaţa. Ştirea despre capitularea necondiţionată a Germaniei fasciste a pătruns ca o furtună în fiecare casă. Vocea crainicului de la postul de radio Moscova vibra de bucurie: în cinstea încheierii victorioase a marelui război al Uniunii Sovietice pentru apărarea

patriei împotriva cotropitorilor germano-fasciști, a victoriilor repurtate de armata roșie, soldate cu zdrobirea totală a Germaniei hitleriste, s-a decretat ca ziua de 9 mai să fie ziua triumfului întregului popor, sărbătoarea victoriei.

În piețele din orașele și satele sovietice a ieșit, cu mic cu mare, aproape întreaga populație a țării sovietelor. La Moscova, torente nesfîrșite de oameni s-au îndreptat spre Piața Roșie, spre Mausoleul lui V.I. Lenin. Spre acest mausoleu au fost îndreptate privirile întregii țări, ale întregii lumi. În conștiința milioanelor de oameni victoria și Moscova se contopeau într-un singur tot.

Ziarul *Pravda*, din 10 mai 1945, scria:

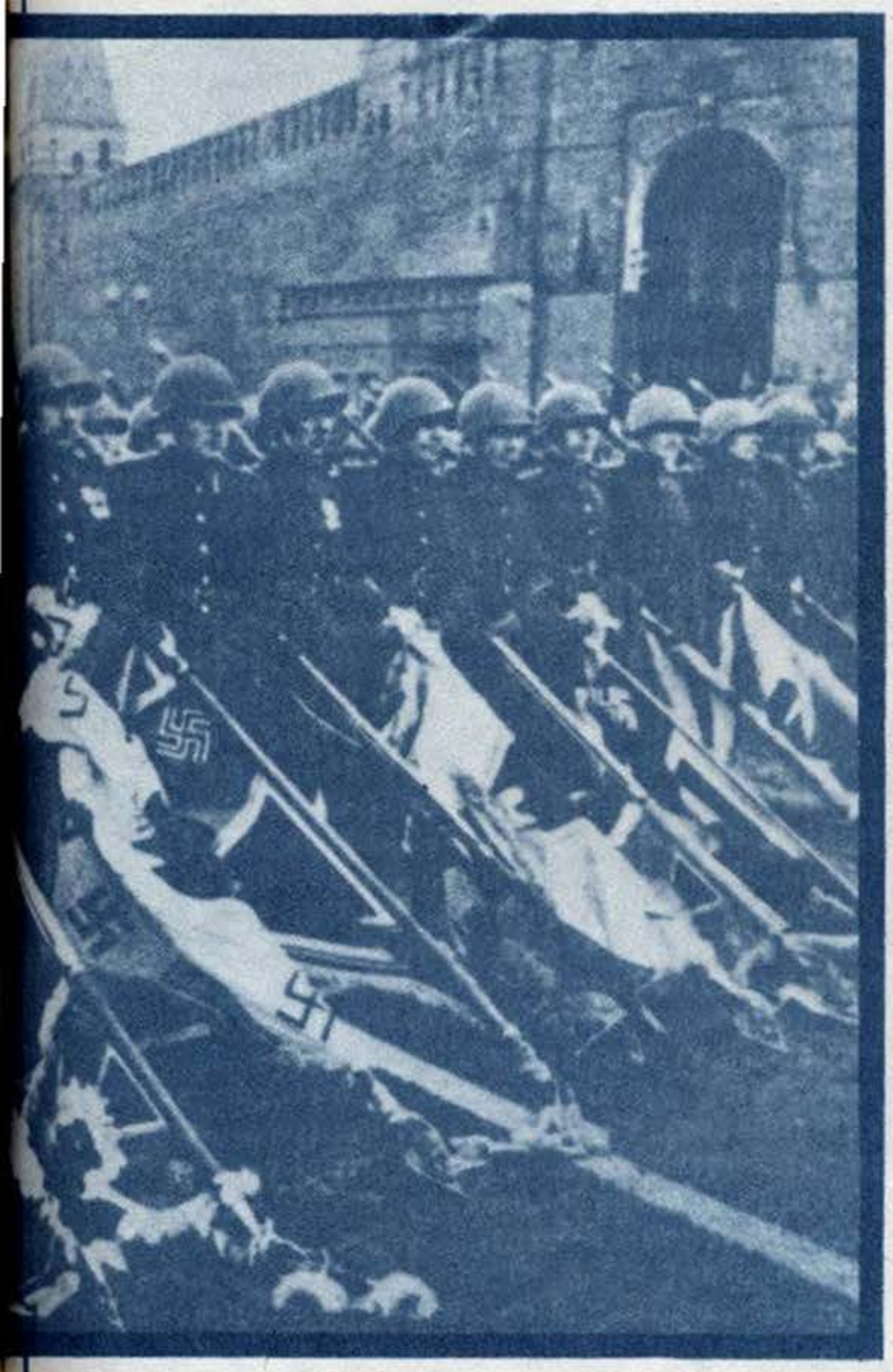

24 iunie 1945, în Piața Roșie: ostași sovietici prezintă drapelele capturate de la inamic

„Nici cei cărora timpul le-a argintat părul, nici cei cărora încă nu le-a mijit mustața nu vor uita cît vor trăi vreun amănunt petrecut în aceste zile la Moscova. Se vor scurge în Lethe — fluviul domol al timpului — mulți ani, vor avea loc multe evenimente, dar aceste zile vor dăinui în memoria oamenilor cărora le-a fost dată fericirea să le trăiască și poate că în masa de oameni care a inundat piețele Moscovei se află și omul căruia i-a fost hărăzit să scrie Iliada timpurilor noastre, un nou *Război și pace*. Acest ales va relata despre Moscova lunii mai 1945, imortalizîndu-i fiecare amănunt... Deși am așteptat această bucurie, ea a fost atît de zguduitoare, încît ne-a tăiat răsuflarea și ne-a răvășit întreaga ființă. Ceva nou, măreț, și-a făcut loc în viața noastră, umplînd-o de căldură, lumină și soare...

Oamenii din Piața Roșie strigau «ura»!, trei ostași — doi în uniformă de marinar și unul de tanchist, cu steaua de Erou al Uniunii Sovietice pe piept — au fost purtați pe brațe, oameni care nu se cunoșteau se îmbrățișau și se sărutau, ici-colo cîte o bătrînă plîngea de bucurie, metalurgiști cu ochii adînciți în orbite de nesomn își purtau copiii pe umeri, militari, acești eroi ai sărbătorii, erau acoperiți de ghiocei, — toate acestea nu pot fi redate în cuvinte".

În seara zilei de 9 mai, poporul sovietic triumfător l-a ascultat la radio pe comandantul suprem. Și noi, aciuați în umila noastră locuință soldățească, într-o casă pe jumătate distrusă din Milovice, în apropiere de Praga, am prins la radio unda Moscovei. Soldați, ofițeri, așa obosiți cum eram, ne-am lipit urechile de difuzor. Bucuria noastră era nemărginită.

La 9 mai, la miezul nopții, 30 salve trase de 1 000 guri de foc au anunțat lumii marea victorie. Cu ocazia ei, de pe toate paralelele și meridianele lumii s-au îndreptat felicitări spre capitala Uniunii Sovietice. Telegrame, radiograme, scrisori din partea unor prim-miniștri și șefi de guverne, din partea partidelor și altor organizații obștești din diverse țări, de la oameni de diferite rase, de diferite convingeri politice, de diferite religii — toate apreciau la modul superlativ meritele incomparabile ale țării sovietelor în fața istoriei omenirii.

O lună și jumătate mai tîrziu, oamenii Terrei și-au îndreptat din nou privirile spre Moscova. Aici, în Piața Roșie, a avut loc Parada victoriei. La 24 iunie 1945, sub străvechile ziduri ale Kremlinului, au fluturat, acoperite de glorie și de fumul bătăliilor, drapelele eroicei armate roșii. Îmi amintesc foarte bine cum era această armată cînd a intrat în război și cum arăta ea cînd a ieșit la Parada victoriei. Avea acum de patru ori mai multe divizii, de peste cinci ori mai multă artilerie, de cincisprezece ori mai multe tancuri moderne și de cinci ori mai multă aviație.

Regimentele s-au alimat în Piața Roșie în ordinea în care fuseseră dispuse fronturile de la Marea Barenț, pînă la Marea Neagră. În flancul drept — eroii de la Nord și de la Sud de Cercul Polar, luptătorii Frontului Karelia, urmau apărătorii și eliberatorii din blocadă ai orașului lui Lenin — luptătorii Frontului Leningrad, eroii bătăliilor din țările baltice, ostașii Fronturilor bieloruse — 3,2 și 1, veteranii Fronturilor 1, 4, 2 și 3 ucrainene. În continuare — regimentele reprezentative ale Flotei Maritime Militare, ale Comisariatului Poporului pentru Apărare, academiile și școlile militare. trupele garnizoanei Capitalei.

În fruntea regimentelor reprezentative — comandanții fronturilor și ai armatelor. În față — eroii Uniunii Sovietice, cu stindardele fronturilor și drapelele glorioaselor unități

și mari unități. Sub faldurile drapelelor sfinte stăteau soldații. Fiecare dintre noi a așteptat această zi solemnă, a crezut în victoria noastră chiar de la începutul marelui război pentru apărarea patriei și în cursul lui, fiind convins de dreptatea cauzei noastre, de faptul că dușmanul va fi zdrobit, că victoria va fi a noastră. Fiecare a apropiat ora victoriei, prin luptă sau prin muncă.

s-a înmînat și o scrisoare de la o elevă de 12 ani din Saratov. I-am răspuns și i-am mulțumit pentru bunele urări. Curînd, am primit peste trei sute de scrisori de la elevii din Saratov. A fost o adevărată sărbătoare. Și nu numai pentru mine, ci pentru toți soldații și ofițerii noștri. Le-am citit împreună și fiecare a fost emoționat de atenția pe care ne-o acordau acești copii. Țara întreagă urmărea

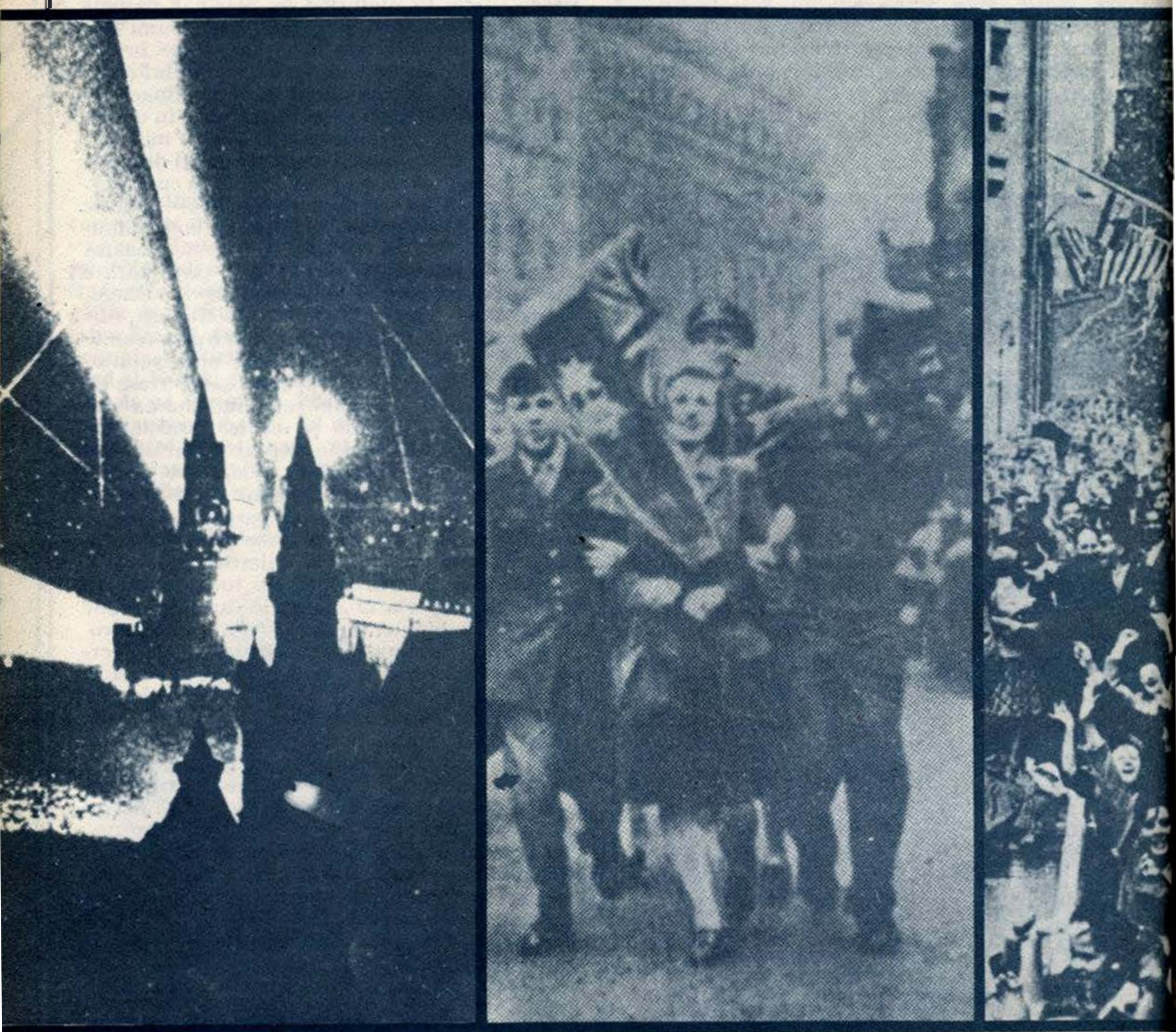

Moscova, Londra, New York, Paris, București: pretutindeni vestea victoriei împotriva Germaniei naziste este întîmpinată cu nesfîrșită bucurie

În această zi mi-am adus aminte de o întîmplare. Pierdusem de mult legătura cu familia. După cum am aflat mai tîrziu, soția cu băiatul și fata au pribegit mult timp, împreună cu alți refugiați, pe drumuri apropiate de front, îndreptîndu-se spre Est, apoi stabilindu-se în Uzbekistan. Scrisorile veneau extrem de rar și erau pline de durerea despărțirii îndelungate. Odată, alături de scrisoarea soției, mi

pulsul frontului și nu aștepta de la noi decît victoria.

Atunci victoria nu mai era atît de departe. Dar a mai fost necesar mai bine de o jumătate de an, pînă ce ea a devenit o realitate.

„Dragi feciori și fete, și voi, copilașii cei mai mici! — scria Leonid Leonov în ziarul *Pravda* din 25 iunie 1945 — să-i țineți minte pe acești

oameni de temut şi atît de buni, care v-au salvat de bici şi de spînzurătoare, de gazul cyklon şi de cuptorul cu oribilul ochi roşu, de bestialele vivisecţii. Fie ca în memoria voastră nevinovată să se imprime pentru vecie această zi plină de numeroase binefaceri. Nimeni pînă acum n-a făcut asemenea daruri copiilor. Şi dacă, cîndva, oboseala va atenua entuziasmul vostru sau vor veni clipe înnegurate, de care noi, îmbătrîniţi, nu vă vom putea feri prin veacuri, aduceţi-vă aminte de această zi şi neplăcerea temporară vi se va părea ridicolă. Vă veţi simţi ca şi cum aţi deschide o carte dintre cele mai sfinte, în care sînt descrise chinurile facerii. Această carte poartă denumirea de marele război al Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei.

Sunetele solemne ale fanfarei s-au stins. În Piaţa Roşie a răsunat bătaia măruntă a tobelor. Spre tribuna Mausoleului lui V.I. Lenin a pornit o coloană de ostaşi sovietici, purtînd aplecate drapelele dezonorate ale duşmanului, drapele pe care încrezuţii generali hitlerişti au vrut să le înalţe deasupra oraşelor patriei noastre. Şi în acordurile caracteristice „Osîndei la moarte", în răpăitul tobelor care, din timpuri străvechi, a însoţit execuţiile publice, aceste steaguri, urîte de o lume întreagă, au fost aruncate la picioarele poporului învingător, în semn de oprobriu public şi de luare aminte pentru viitorii agresori.

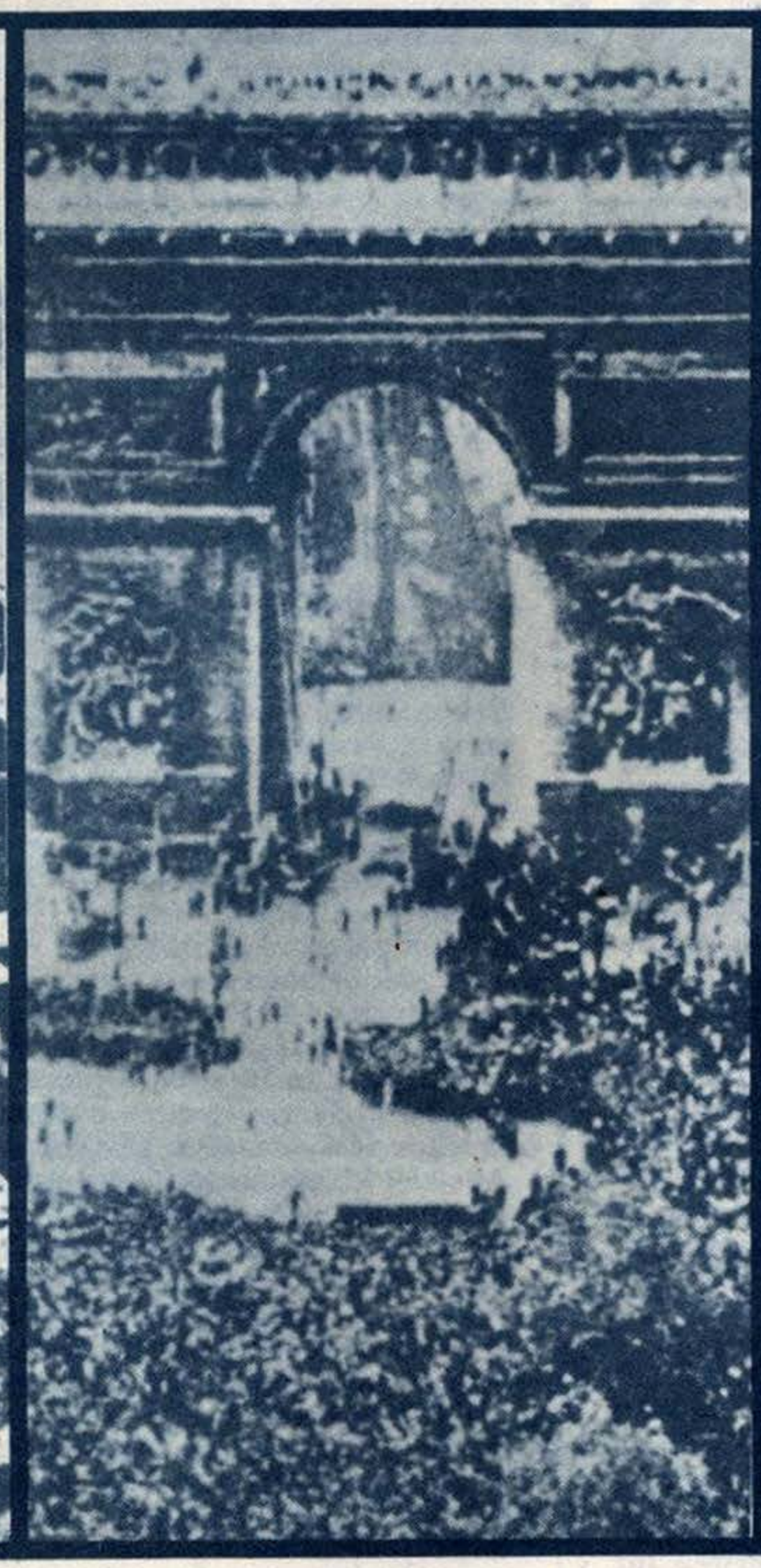

În românește de Victor ILCENCO

AMINTIRILE UNUI FOST MINISTRU DE EXTERNE

Nemulţumirile Legaţiei naziste de la Bucureşti

NICOLAE MINEI

În numărul trecut al revistei noastre, am publicat cîteva extrase din memoriile lui Nicolae Petrescu-Comnen, diplomat de carieră în perioada interbelică şi ministru de Externe al României între 30 martie şi 22 decembrie 1938. Volumul, apărut în Italia după cel de-al doilea război mondial (Preludi del grande drama, Roma 1947) are, în centrul tematicii sale, frămîntările din primăvara şi vara lui 1938, ultimul an de pace pe care l-a cunoscut Europa.

Fragmentele pe care le publicăm în continuare scot în relief, ca şi predecesoarele lor, curajoasa politică externă promovată de România în apărarea independenţei, suveranităţii naţionale şi integrităţii sale teritoriale, în faţa perspectivei de agresiune hitleristă, consecvenţa cu care ţara noastră a rămas credincioasă aliaţilor săi tradiţionali, fermitatea cu care a sprijinit Cehoslovacia ameninţată de invazia nazistă, străduinţele pe care le-a depus pentru a întreţine bune raporturi cu toate celelalte state vecine şi, în primul rînd, cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Memoriile lui Comnen aduc noi şi convingătoare dovezi că această atitudine a României nu rezulta doar din modul de a gîndi şi acţiona al cercurilor guvernante de atunci, ci reflecta opinia, tendinţele şi aspiraţiile celor mai largi mase populare din ţara noastră, hotărîrea lor de a bara calea fascismului. În acest sens, fostul ministru de Externe citează, în amintirile sale, cîteva semnificative luări de poziţie ale unei părţi din presa burgheză. El omite însă — aşa cum este şi firesc la un înalt demnitar al dictaturii regale — să menţioneze forţa ce se afla în primele linii ale frontului de luptă patriotică şi antifascistă, partidul comunist.

Încă din iulie 1937, un document al P.C.R. aprecia, cu deplină luciditate, că, prin politica sa internă şi externă, hitlerismul este duşmanul cel mai înverşunat al păcii şi independenţei popoarelor. „Izvorul tuturor pericolelor de acum este Germania războinică hitleristă", care prin politica sa agresivă „ameninţă Cehoslovacia..., pacea generală şi deci ţările mici, inclusiv România".

Peste ceva mai puţin de un an, după Anschluss, Scînteia din 1 aprilie 1938, în articolul Etapa hotărîtoare în dezlănţuirea războiului, scria: „Ocuparea Austriei marchează cea mai însemnată etapă pentru dezlănţuirea războiului. Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei şi pentru subjugarea economică şi politică a ţărilor din bazinul dunărean şi din Balcani".

„Ocuparea Austriei n-a fost o chestiune «internă germană» — scria, la rîndul său, organul teoretic al P.C.R., Lupta de clasă, nr. 4 din 1938 —, ci primul act militar al militarismului german în expansiunea sa spre Răsărit, în tendinţele sale pentru obţinerea supremaţiei în Europa Centrală şi Răsăriteană... Anexarea Austriei atrage după sine o ameninţare directă a independenţei economice şi politice de stat a statelor dunărene. Acest pericol a devenit deosebit de acut pentru Cehoslovacia, deoarece ea se află în avanpostul independenţei naţionale a popoarelor dunărene şi balcanice..."

Aşa cum se va vedea, Comnen citează un articol apărut în ziarul Neamul românesc al lui Nicolae Iorga. Numele marelui istoric, cărturar şi patriot, reapare într-un articol din Scînteia ilegală (25 noiembrie 1938): „România după [pactul de la] München e mai mult ca oricînd — după fericita expresie a lui Iorga — o ţară pîndită... Evenimentele din ultima vreme ne arată răspicat şi limpede că nu soarta germanilor sudeţi sau a celor austriaci îl preocupă pe Hitler, ci dorinţa de a deveni stăpîn atotputernic peste o Europă îngenuncheată... România este un «amănunt» în planul acesta criminal, dar un amănunt de mare însemnătate... Sîntem străini de simţămîntul panicii şi al laşităţii. Dar socotim că a nu spune tot adevărul pe faţă e a te face părtaş al trădării de ţară.

Nori grei se strîng deasupra ţării noastre. Existenţa ei liberă este ameninţată. Partidul nostru nu va cruţa nici o sforţare, nici o jertfă pentru a strînge laolaltă muncitorimea şi a porni în fruntea ei la unirea tuturor forţelor dornice să apere pacea şi independenţa României".

Înainte de a-i da cuvîntul lui Comnen, cîteva precizări referitoare la evenimente şi protagoniştii lor: Conferinţa de la Bled a Consiliului Permanent al Micii Înţelegeri (21-23 august 1938) a fost şi ultima care a mai avut loc, deoarece dezmembrarea Cehoslovaciei, survenită la scurtă vreme după aceea, a pus practic capăt acestei organizaţii regionale defensive. Milan Stoiadinovici era preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de Externe al Iugoslaviei, iar Kamil Krofta — ministru de Externe al Cehoslovaciei.

În paginile ce urmează mai întîlnim pe Maxim Litvinov, ministru de Externe al U.R.S.S.; Georges Bonnet, omologul său francez şi autor al volumului de memorii De Washington au Quai d'Orsay; **Adrien Thierry şi Wilhelm Fabricius, miniştrii Franţei şi, respectiv, Germaniei la Bucureşti.**

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei. Punctele de suspensie indică pasajele omise iar parantezele drepte cuprind explicaţiile noastre.

Presiunile lui Hitler

În ajunul imediat al plecării mele la Bled, la 19 august, Fabricius s-a prezentat, la ora 6 seara, la Palatul Sturdza [sediul Ministerului de Externe], sub motiv că avea să-mi facă „o importantă comunicare". Deoarece fixasem alte audienţe şi aveam de pus la punct numeroase probleme, i-am transmis rugămintea să se adreseze fie subsecretarului meu de Stat Mircea] Cancicov, fie secretarului general al ministerului. Fabricius mi-a răspuns că era vorba de o chestiune importantă şi că ţinea neapărat să-mi aducă personal la cunoştinţă un mesaj „din partea Führerului".

Intrînd în cabinet cu un aer foarte grav, sub care se citea o emoţie abia mascată, Fabricius mi-a declarat că primise sarcina de a atrage atenţia guvernului român, „în numele Führerului", asupra neliniştitoarei încordări care se prelungea între Berlin şi Praga, încordare care nu putea dăinui la infinit. „Deşi pacifist convins, a adăugat, pe un ton categoric, ministrul celui de-al treilea Reich, Führerul a ajuns la capătul răbdării, astfel încît criza ar putea lua o întorsătură periculoasă. Germania speră că, în eventualitatea unui conflict armat, Franţa nu va interveni. În cazul cînd, contrar acestor speranţe, Franţa se va amesteca în conflict, ea îşi va asuma o răspundere incalculabilă, deoarece intervenţia sa va putea duce la o catastrofă".

Am ascultat, fără să clipesc, declaraţia lui Fabricius, apoi l-am rugat să transmită guvernului său ceea ce îi spusesem la 22 mai[1] şi anume că ştiam chiar din gura lui [Georges] Bonnet că „dacă Germania va ataca Cehoslovacia, Franţa va interveni fără nici o şovăire şi că aceasta va antrena, neîndoielnic, alte intervenţii, cu consecinţe catastrofice pentru întreaga Europă".

Lucrarea semnată de Bonnet relatează în felul următor conversaţia mea cu Fabricius, despre care subsecretarul de Stat Cancicov l-a informat imediat pe Thierry:

„La 23 august [1938] am aflat că miniştrii Germaniei la Bucureşti şi la Belgrad făcuseră guvernelor român şi iugoslav următoarea declaraţie: «Guvernul Reichului consideră că se va vedea nevoit să intervină dacă problema germanilor sudeţi [din Cehoslovacia] nu va fi reglementată rapid şi într-un mod cu totul corespunzător vederilor minorităţii germane. În cazul cînd, drept urmare a acestei intervenţii, Franţa va considera că trebuie să întreprindă operaţii militare împotriva Reichului, guvernul german se va vedea în situaţia de a aprecia acest act ca o agresiune împotriva sa».

La Bucureşti, ministrul de Externe Comnen a avertizat din nou pe ministrul Germaniei, Fabricius, despre primejdia pe care o va constitui, pentru Europa, un atac german împotriva Cehoslovaciei, afirmînd cu vigoare că ştia că, într-o asemenea eventualitate, Franţa va interveni cu siguranţă. Demersul german [la Bucureşti şi la Belgrad], însoţit de ameninţarea exprimată făţiş, confirmă părerea mea că Reichul a hotărît să atace Cehoslovacia şi că atacul va avea loc în luna septembrie".

Îndată ce s-a deschis reuniunea de la Bled, i-am informat pe colegii mei [iugoslav şi cehoslovac] despre discuţia purtată cu Fabricius.

La rîndul său, Stoiadinovici ne-a adus la cunoştinţă că ministrul Reichului la Belgrad îi făcuse o comunicare identică, concepută pe acelaşi ton brutal. Dar ministrul de Externe iugoslav a adăugat că rămînea optimist. „În ciuda norilor care nu mai conteneau să întunece orizontul".

Krofta împărtăşea şi el optimismul lui Stoiadinovici, justificîndu-şi astfel părerea: raporturile dintre Reich şi ţara sa constituiau acum o chestiune de prestigiu. Hitler era iritat după ce suferise la 21 mai primul său eşec. În ciuda aspectului grav al crizei, existau încă serioase probabilităţi ca ea să nu degenereze într-un război...

Explicînd în ce a constat aşa-zisul „eşec" al lui Hitler din primăvara anului 1938, Comnen îşi expune propria lui părere cu privire la acest episod:

Se pretindea că, la 21 mai, Hitler avusese intenţia de a ataca Cehoslovacia şi că — datorită mobilizării decretate de guvernul de la Praga şi declaraţiei, făcute de Franţa Berlinului, că orice agresiune împotriva aliatei sale ar fi declanşat războiul în mod automat — Führerul dăduse înapoi. Dar, conform unor surse mai demne de încredere, această versiune nu corespundea adevărului. Se pare că, în mai, maşina de război germană, nefiind pusă la punct, Hitler nu dorise să provoace un conflict prematur pentru el. Nu era vorba, prin urmare, de o „dare înapoi". Presa internaţională vorbise însă cu multă imprudenţă, şi pe toate vocile, despre un „eşec", ceea ce îl

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1980.

iritase pe dictator, veşnic sensibil în privinţa reputaţiei, sale de infailibilitate.

Vorbind despre iritarea lui Hitler, Krofta nu se înşela. Cît despre „eşecul" înregistrat, acesta nu exista decît în imaginaţia ziariştilor.

La 7 septembrie, ministrul de Externe român a plecat spre Geneva, unde, peste trei zile, urmau să se deschidă lucrările Consiliului şi Adunării generale a Societăţii Naţiunilor. Comnen îşi luase măsurile necesare pentru a se menţine într-un contact permanent cu Bucureştii şi a primi, chiar şi pe parcursul călătoriei cu trenul (via Zagreb — Trieste), cele mai importante

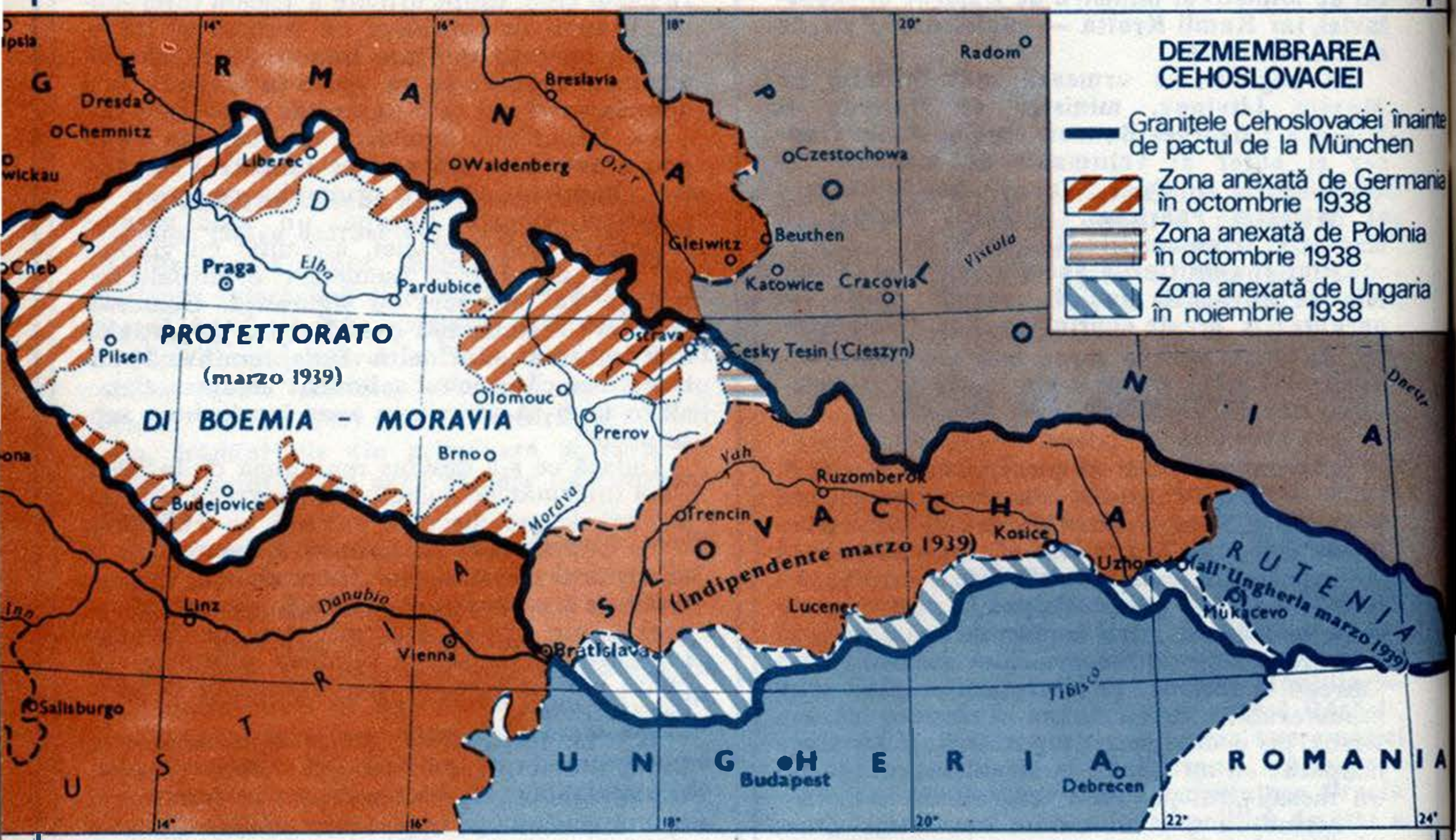

Reprodusă din Storia della Seconda Guerra Mondiale *Milano, 1967, vol. I, p. 53*

dintre telegramele trimise de diplomaţii români acreditaţi în principalele capitale ale lumii. Iată unele dintre notaţiile sale pe parcurs:

Franţa a anulat toate permisiile militarilor şi a rechemat sub arme cîteva contingente de rezervişti... Berlinul orchestrează, cu mînă de maestru, provocări, incitări la rebeliune şi campanii de presă de o violenţă fără precedent. Pentru observatorii imparţiali, este foarte limpede că sforile sînt trase de agenţii naziști...

O profeţie cutremurătoare

La Trieste, am primit textele cuvîntărilor ţinute la Congresul [partidului nazist] de la Nürnberg, unde Hitler, Göring şi Göbbels au pronunţat discursuri de o extremă violenţă. Şi, fapt deosebit de semnificativ, după „legiunile austriace" care figurau pentru prima oară în cadrul defilărilor de la Nürnberg[1], Führerul a trecut în revistă şi o formaţie de zece mii de germani sudeţi, cetăţeni cehoslovaci...

De la Bucureşti, mi se transmite că Legaţia Germaniei a protestat, în repetate rînduri, împotriva unei serii de articole apărute în presa românească şi considerate [de Fabricius] drept antigermane.

Trebuie spus că, spre marea sa cinste şi în ciuda necontenitelor presiuni şi intimidări din partea Berlinului, majoritatea presei româneşti a avut o atitudine ireproşabilă de-a lungul crizei cehoslovace...

Ziarul *Neamul românesc*, al profesorului [Nicolae] Iorga denunţa cu curaj politica lui Hitler care, „profitînd de disensiunile interne ale Franţei şi de lipsa de coeziune a politicii externe britanice, şi-a alcătuit o armată uriaşă, carte pe care o joacă cu o abilitate fără seamăn. Este în curs sacrificarea Cehoslovaciei pe altarul acestui Moloh, dar putem oare spera că poftele lui se vor opri aici? Şi mai sigur de sine, de pe urma acestui succes, Hitler îşi va concentra forţele împotriva coridorului polonez, apoi presa doctorului Göbbels va începe să vorbească despre atrocităţile comise de polonezi. Apoi un lord englez[2], ambasador

[1] Cu cîteva luni mai înainte, la 11-12 martie, hitleriştii invadaseră Austria, anexînd-o la Germania.

[2] Aluzie la lordul Runciman, şeful unei „misiuni britanice de mediere" în Cehoslovacia, care, urmînd linia tipic conciliatoristă, a sfîrşit prin a găsi justificări celor mai multe dintre pretenţiile naziste.

particular, se va duce la Varşovia... Colonelul Beck va constata atunci cît de mult a greşit cînd a slăbit legăturile cu Franţa şi cînd şi-a întors privirile spre Germania... Şi Reichul va anexa Danzigul..."[1]

...În ziarul *Dreptatea*, organ al Partidului Naţional-Ţărănesc, [Octav] Livezeanu scria: „Congresul de la Niirnberg s-a deschis sub semnul Germaniei Mari. Deşi importantă, anexiunea Austriei nu-l satisface complet pe Hitler... În consecinţă, problema cehoslovacă nu este decît un episod care va avea o urmare, ca într-un roman în fascicule. Una după cealaltă, ţările în care trăiesc un anumit număr de germani vor trebui să se aştepte să aibă soarta Cehoslovaciei".

Viitorul, organ al Partidului Naţional-Liberal, aducea un omagiu spiritului de sacrificiu al Cehoslovaciei, care acordase minorităţii germane „maximul de drepturi compatibile cu concepţia de stat suveran" şi condamna atitudinea Germaniei, care nu numai că nu contribuia cu nimic la opera de pace, ci, şi mai rău, prin tonul violent al presei sale şi prin lipsa ei de obiectivitate, zădărnicea orice efort de prevenire a războiului...

Într-un alt articol, acelaşi ziar înfiera politica „dinamică" a anumitor puteri, care puneau pacea în primejdie: „Nu ştim ce se va întîmpla mîine. Dar ceea ce ştim cu siguranţă este că, mai curînd sau mai tîrziu, dreptul va sfîrşi prin a triumfa asupra forţei. Mai ştim că va trece vremea în care tratatele sînt doar nişte petice de hîrtie şi că omenirea va putea trăi şi progresa fără a mai fi copleşită de teama zilei de mîine. Pentru a se ajunge la aceste ţeluri, vor trebui oare să curgă încă fluvii de sînge şi să se prefacă în praf şi pulbere monumente milenare? Nu ştim, dar ştim că cel ce va trage primul spada... va trebui să răspundă în faţa istoriei pentru crima sa".

Iată sprijinul moral pe care poporul român îl dădea zi de zi cauzei drepte a aliatei sale, atrăgînd astfel asupra sa toată ura, toate dorinţele de răzbunare ale Germaniei hitleriste şi ale agenturilor sale.

Omagii — da, arme — nu

Sosit la Geneva în ziua de 9 septembrie, m-am străduit imediat să iau contact cu domnii Litvinov şi Bonnet. Cel dintîi, care tocmai sosise, mi-a fixat o întrevedere pentru a doua zi, la ora 11... Conversaţia cu Litvinov, care începuse să aibă încredere în mine, a fost extrem de cordială. După ce am examinat raporturile dintre ţările noastre, ne-am întreţinut, aşa cum era şi firesc, despre problema Cehoslovaciei, care căpăta o actualitate tot mai stringentă.

În legătură cu această parte a discuţiei noastre, am trimis imediat guvernului meu un raport în care spuneam, printre altele: „Litvinov m-a pus la curent cu declaraţia pe care, înainte de a părăsi Moscova, o făcuse ambasadorului Reichului în U.R.S.S., contele von Schulemburg. Ministrul sovietic de Externe l-a asigurat pe diplomatul german că un eventual conflict între cel de-al treilea Reich şi Cehoslovacia nu ar putea să rămînă circumscris, „că Franţa şi Anglia vor interveni şi că intervenţia Franţei va antrena, în mod automat, pe cea a Uniunii Sovietice..."

...Cordialitatea raporturilor mele cu Litvinov a atras repede atenţia presei. Corespondenţii marilor ziare din diverse ţări nu au scăpat prilejul de a o releva în articolele lor, fiecare dintre ei trăgînd concluzii conforme cu propriile sale dorinţe şi cu tendinţele politice ale publicaţiei pe care o reprezenta...

Întrevederea cu dl. Bonnet a avut loc la 11 septembrie, în salonul ministrului de Externe al Franţei de la Hotel des Bergues şi a durat mai bine de o oră. În volumul său de memorii, Bonnet relatează:

„... Comnen a insistat din nou asupra necesităţii ca Franţa să livreze armele comandate de România cu multe luni înainte, mai ales un anumit număr de baterii de artilerie. El mi-a atras atenţia asupra proastei impresii pe care o face, în rîndul oficialităţilor române, imensa întîrziere cu care le livrăm noi armamentul. De cîte ori nu am auzit asemenea plîngeri din partea micilor ţări aliate cu noi! Dar ori de cîte ori le transmit primului ministru [Daladier], el îmi răspunde... că trebuie să ne gîndim în primul rînd la Franţa..."

... La 12 septembrie 1938 am trimis guvernului meu o telegramă, în care spuneam, printre altele: „Bonnet m-a rugat să transmit... guvernului român expresia recunoştinţei guvernului Republicii [Franceze] pentru ceea ce a denumit «preţiosul ajutor dat de România acţiunii de pace întreprinse de marile puteri». Am profitat de acest prilej pentru a defini şi explica încă o dată poziţia noastră...

Am insistat asupra problemei livrărilor de armament, semnalîndu-i, de pildă, faptul că militarii noştri începeau să fie exasperaţi [de întîrzierile ivite] şi că ar fi trist ca, din această cauză, să vedem Franţa pierzînd simpatia armatei noastre. Bonnet a luat notă imediat de problemă şi mi-a promis că va vorbi chiar astăzi despre ea cu Daladier[2]...

La sfîrşitul întrevederii noastre, Bonnet mi-a adus la cunoştinţă că, de acord cu alte numeroase delegaţii, cea franceză doreşte să aducă un omagiu deosebit înţeleptei politici a... guvernului român şi să propună alegerea mea ca preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor. I-am răspuns că, personal, sînt recunoscător guvernului Republicii Franceze, ca şi ministrului său de Externe, pentru măgulitoarea apreciere pe care mi-a acordat-o, dar că îmi rezerv dreptul de a răspunde ulterior acestei propuneri".

Punîndu-mă imediat în legătură cu cei de la Bucureşti, am fost cu toţii de acord să declin această onoare, care, într-un moment cînd atmosfera era atît de încărcată cu praf de puşcă..., risca să dea naştere unor grave complicaţii pentru ţara noastră.

---

[1] Deoarece autorul memoriilor de faţă nu dă indicaţii bibliografice precise (numărul şi data ziarului menţionat etc.), citatele respective sînt traduse după textul în limba italiană al lucrării.

[2] Ministrul de Externe francez s-a înapoiat în aceeaşi zi la Paris.

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

Izvoarele antice și arheologice mărturisesc TRADIȚIA ORGANIZĂRII POLITICE LA GETO-DACI

Dr. ALEXANDRU VULPE,
Institutul de arheologie București

În unanimitate, cercetătorii români consideră actul unificator înfăptuit de Burebista spre mijlocul secolului I. î.e.n. ca momentul de maximă strălucire a civilizației geto-dace[1]. Desigur, acțiunea marelui rege a fost precedată de un lung proces de maturizare a societății geto-dace, desfășurat de-a lungul mai multor veacuri, în care s-au manifestat, nu o dată, fenomene de centralizare a conducerii, de permanentizare a unor uniuni tribale, pe arii mai restrînse. Strabon relatează că după moartea lui Burebista — eveniment petrecut în anul 44 î.e.n., sau curînd după acest an — stăpînirea lui s-a desfăcut în patru părți. Este logic să admitem că aceste patru părți reprezentau tot atîtea grupări politice principale ale geto-dacilor, care existau de mai multă vreme și din unirea cărora luase naștere statul lui Burebista. Este tot atît de firesc să presupunem că aceste patru formațiuni au avut o tradiție istorică și culturală îndelungată, pe care însă n-o putem urmări și reconstitui decît în puține situații pe baza izvoarelor scrise.

Dificultatea este determinată în primul rînd de faptul că multe izvoare literare de prim ordin care relatau pe larg diverse momente din istoria geto-dacilor s-au pierdut sau ne-au parvenit doar prin intermediul unor rezumate tîrzii. De aici, numeroasele chestiuni controversate, multele aparente întreruperi ale firului istoriei acestui popor și, tot de aici, eforturile deosebite făcute de arheologi pentru a scoate la lumină date care să îngăduie întregirea tabloului istoric.

Geții — ostași iscusiți

În cartea IV a *Istoriilor* lui Herodot[2], geții ocupă un loc de seamă. Lor le sînt dedicate patru capitole succesive, autorul evidențiind eroismul geților. Mărturia lui Herodot este nu numai prima, dar în același timp, și caracterizarea cea mai ogată în conținut din întreaga istoriografie antică despre geți.

Cum erau organizați acești geți care — cum ne spune același istoric — s-au încumetat să înfrunte puternica oștire a lui Darius? Este firesc să ni-i imaginăm ca pe o întinsă uniune tribală, suficient de bine organizată pentru a îndrăzni să se opună unei oștiri cu efective neobișnuite pentru acea vreme (cifra de 700 000 soldați persani, menționată de Herodot, este cu siguranță mult exagerată, dar chiar și a zecea parte din acest număr ar fi constituit un efectiv considerabil). În mod cert, de vreme ce s-au opus unei atari forțe militare, geții erau capabili să ridice la luptă o însemnată armată, fapt confirmat, dealtfel, și de informații ulterioare.

Așa de pildă, cum se deduce dintr-o relatare a altui mare istoric al antichității, Tucidide (*Războiul peloponeziac*), geții au fost antrenați în campania din 429 î.e.n., din Macedonia, în timpul războiului peloponeziac, ca aliați ai Atenei. După spusele aceluiași autor „cea mai mare parte a călărimii [o treime din cei 150 000 ostași ai lui Sitalkes, regele odrișilor — alături de care luptau geții], o constituiau odrișii și, cu ei, geții". Sînt date după care se poate deduce că statul odris se întindea pînă la gurile Dunării, incluzînd deci pe toți geții din Dobrogea și din Sudul Istrului, care, la acea vreme, erau capabili să pregătească o importantă armată, îndeosebi cavalerie.

Dacă astfel conturează izvoarele scrise situația geto-dacilor, care e tabloul înfățișat de arheologie? Mărturiile arheologice atestă că întreaga zonă a Dunării de Jos, din ținuturile Subcarpaților meridionali și pînă la ramura nordică a Balcanilor, prezintă un aspect unitar. Cu excepția regiunii Vrața din Nord-Vestul Bulgariei, toată această arie era locuită de geți. Și stepa de la Nord de gurile Dunării — „pustiul getic", care se întindea pînă la fluviul Tyras (Nistrul) — era locuit tot de geți, anume de neamul tyrageților. Documentația arheologică despre această epocă ne este oferită

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 9/1976, 9/1977; 3/1968, 1/1978.

Constituirea statului centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltarii vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adînci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic.

(Din Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 26-27 octombrie 1977 cu privire la aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent.)

mai ales de materialele din necropole de incinerație, multe tumulare, relevînd existența unor vechi rituri funerare și conținînd o ceramică cu forme foarte unitare, în tot cuprinsul teritoriului amintit. Cele mai vechi morminte din această serie de necropole datează din sec. VII î.e.n. cele mai recente, din prima jumătate a sec. III î.e.n.

În zonele împădurite ale dealurilor subcarpatice, apar cu deosebire numeroase necropole de incinerație. În perioada respectivă, Transilvania Centrală era locuită de un grup cultural (grupul Ciumbrud), cunoscut aproape exclusiv prin necropolele sale tipice cu morminte de înhumație, rit ce se deosebește de cel al triburilor din regiunile înconjurătoare. Cercetări recente permit să se presupună că și în partea centrală a Moldovei vieţuia un grup similar. Din păcate, puținele date despre obiceiurile funerare din aceste zone din perioada anterioară, a Hallstattului mijlociu nu ne îngăduie să știm în ce măsură acest rit de înhumare continuă un obicei mai vechi sau este vorba de o modificare cu implicații etnice, adică de venirea unei populații care a impus ritualul său. Cum rezultă din surse datînd din sec. V î.e.n. (Herodot), aici locuiau agatîrșii, populație care — spune istoricul grec — „se apropie, în ceea ce privește celelalte obiceiuri, de traci". Pe de altă parte, înmulțirea cetăților „de refugiu" — mai ales în Centrul și Nordul Moldovei, dar și în regiunile împădurite din Teleorman și Oltenia (recent s-au identificat asemenea cetăți și în Dobrogea) — sugerează o dispersare a locuirii prin accentuarea creșterii vitelor (ocupație ce reclamă deplasarea pe o arie largă) în raport cu agricultura.

Această imagine, dobîndită aproape exclusiv din rezultatele cercetărilor arheologice din ultimii 20 ani, își găsește explicația în evenimentele desfășurate în această perioadă în stepele din Nordul Mării Negre, evenimente care au afectat profund și țara noastră. Este vorba de înaintarea spre Apus, încă din sec. VIII î.e.n. a triburilor iraniene ale sciților, care, cîndva, în sec. VII î.e.n., în orice caz înainte de așezarea grecilor pe țărmul nordic al Mării Negre, se stabiliseră în stepele de acolo, incluzînd sub dominația lor și alte populații autohtone din zona de silvostepă. Tradiția grecilor din Pont spune că așezarea sciților în stepele Nord-pontice s-a produs în urma înfrîngerii totale a cimerienilor, vechi stăpînitori ai acestor locuri. Este posibil ca agatîrșii să fi reprezentat una din populațiile strămutate cu prilejul acestor evenimente. Unde s-a oprit, spre Apus, expansiunea puterii scitice? Este o chestiune încă nelămurită. Cert este că agatîrșii, indiferent care va fi fost originea lor, au constituit o barieră în calea întinderii puterii sciților. Tot în acest sens trebuie subliniat că nici o descoperire arheologică din sec. VII-V î.e.n. nu este de natură să dovedească, în mod indiscutabil, prezența sciților în spațiul carpato-dunărean.

Între Rex histrianorum și Dromichete

Și în secolele imediat următoare (IV-III î.e.n.), zona carpato-danubiano-pontică ni se înfățișează ca o lume în care elementul Nord-tracic, mai precis geto-dacic, era precumpănitor. Cursul inferior al Dunării trecea prin mijlocul țării geților. Iată de ce intenția diverselor puteri Sud-balcanice (odrișii, macedonenii) de a statornici frontierele de miazănoapte ale stăpînirii lor pe Dunăre era în flagrantă contradicție cu interesele geților, explicînd seria de conflicte care-i opunea pe aceștia macedonenilor ori odrișilor. Totodată, riposta celor din urmă la aceste acțiuni sugerează o tendință de unitate a puterii geților de pe ambele părți ale Dunării de Jos.

O asemenea forță politică unitară trebuie să o fi constituit „istrienii" — geții dunăreni — care s-au opus, în jurul anului 340 î.e.n., încercării regelui scit Ateas (sau Ataia) de a-și stabili hegemonia în Dobrogea. De aceste evenimente a profitat regele Macedoniei, Filip II, care, chemat inițial în ajutor de Ateas, a intrat în conflict

cu acesta, l-a înfrînt şi a reîntărit „frontiera" dunăreană a regatului odris pe care îl anexase în anul 341 î.e.n. Geţii din Dobrogea ajungeau astfel în stăpînirea mai mult nominală a macedonenilor. Oricum, stăpînirea macedoneană nu şi-a extins puterea şi asupra geţilor din stînga Dunării. Cînd în 335 î.e.n., fiul lui Filip, Alexandru cel Mare, a trecut Dunărea, el nu a revendicat teritoriul din stînga fluviului, întreaga acţiune dînd mai degrabă impresia unei demonstraţii de forţă. Scopul expediţiei lui Alexandru a fost în principal lichidarea rezistenţei triballilor (trib aşezat în Nord-Vestul Bulgariei de azi) şi, prin aceasta, consolidarea frontierei dunărene înainte de marea expediţie asiatică.

Este de presupus că geţii, care adunaseră armată mare (14 000 ostaşi, din care 4 000 călăreţi), pe malul stîng al Dunării, să fi fost pregătiţi să vină în ajutorul triballilor cu care întreţineau relaţii de bună vecinătate.

Povestirea lui Arrian[1], clară şi cuprinzătoare, abia dacă mai necesită comentarii suplimentare. Referitor la campania din 335 î.e.n. este important de reţinut că, aici, geţii care au fost în stare să pună pe picior de război 14 000 luptători, trebuie să fi constituit o uniune politică foarte întinsă. Potrivit unor calcule demografice estimative, efectuate după datele oferite de necropolele vremii, o comunitate getică putea ridica la luptă în medie 100-150 luptători. La această luptă cu Alexandru ar fi participat deci vreo sută de asemenea comunităţi, suficiente pentru a demonstra existenţa unei formaţiuni unional tribale în Cîmpia Dunării. Şi raportul 1:3 între pedestraşii geţi şi călăreţi corespunde observaţiilor făcute în unele necropole, de pildă la Ferigile[2] — unde aproximativ o treime din mormintele de luptători sînt morminte de călăreţi (alături de morţi s-au găsit piese de harnaşament, ori arme caracteristice luptătorilor călări).

O armată getică aproximativ egală numeric, aparţinînd poate aceleiaşi comunităţi tribale, trebuie să fi înfruntat şi pe Zopyrion, general al lui Alexandru. Atît data (334/331, 331/330 sau 326/325 î.e.n., variind de la autor la autor) cît şi motivul acestei expediţii sînt controversate. Istoricul latin Curtius Rufus precizează că Zopyrion s-a luptat cu geţii, în timp ce Pompeius Trogus — în rezumatul păstrat în opera altui istoric latin, Justinus — relatează despre o campanie împotriva sciţilor. Dar şi în acest caz, Zopyrion a trebuit să intre în conflict şi cu geţii, fiind nevoit să treacă prin teritoriul lor, probabil prin zona din Nordul gurilor Dunării, aşa-numita „pustie getică". Campania a fost un eşec total, generalul lui Alexandru găsindu-şi sfîrşitul împreună cu întreaga lui armată, alcătuită din aproximativ 30 000 soldaţi.

O culme a puterii politice a geţilor dunăreni a fost atinsă sub regele Dromichete, venit la cîrmă în cursul ultimilor ani ai sec. IV î.e.n. şi cunoscut prin răsunetul luptelor sale cu Lisimach, regele Traciei elenistice. Este foarte plauzibil ca motivul conflictului să-l fi constituit tot contradicţia dintre interesele macedonenilor de a considera Dunărea ca frontieră nordică şi năzuinţa populaţiei getice de pe ambele maluri ale fluviului de a forma o singură forţă unitară şi independentă.

O altă cauză a acestor conflicte trebuie căutată în rivalitatea dintre puterea macedoneană şi cea getică pentru stă-

Călăreţi geto-daci (reconstituire de G. Mache după imagini de epocă)

Ostaşi macedoneni din vremea lui Filip II, Alexandru cel Mare şi Lisimach

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 4/1979; 7/1976.

pînirea sau protectoratul cetăţilor g eceşti de pe ţărmul vestic al Mării Negre. Nu este exclus ca această confruntare să fi avut la bază răscoalele tracilor şi g ecilor din anul 313 î.e.n. împotriva lui Lisimach. În acest context se însc ie şi ajutorul dat de triburile locale oraşelor greceşti răsculate contra regelui Traciei elenistice. Din păcate, întregul conflict dintre macedoneni şi geţi, care a durat cam în tot timpul primului deceniu al sec. III (300-291 î.e.n.) ne este cunoscut doar p in detaliile legate de p izonieratul la geţi al fiului lui Licimach, Agathocles, şi chiar allui Lisimach, povestite cel mai pe larg de istoricul grec Diodor din Sicilia.

Macedonenii au avut de întîmpinat greutăţi mari în această campanie, încheiată totuşi cu un compromis. Superioritatea lui Dromichete consta tocmai în faptul că el putea acţiona de pe ambele maluri ale Dunării, centrul puterii — ipotetica cetate Helis — aflîndu-se undeva în partea stîngă a fluviului. După unii cercetători, regele get ar fi stăpînit ţinuturile pînă la Tyras (Nistru), armata lui Lisimach fiind chinuită de foame şi de sete în „pustiul geţilor". Este posibil ca Lisimach să fi căzut, cu adevărat, într-o cursă şi să fi devenit prizonierul regelui get. În schimbul eliberării sale, macedonenii au recunoscut, desigur, anumite drepturi geţilor şi le-au restituit unele teritorii. După un alt istoric grec, Pausanias, pacea a fost întărită şi printr-o alianţă matrimonială: căsătoria fiicei lui Lisimach cu Dromichete.

Cele patru formaţiuni

Evenimentele politice din istoria geto-dacilor din sec. VI-IV î.e.n. se regăsesc în descoperi ile a heologice vizînd această perioadă. Aceste descoperiri relevă că de la începutul mileniului I î.e.n., exista o pronunţată tendinţă de stratificare în pătura luptătorilor. Începînd din sec. V î.e.n., putem vorbi de o aristocraţie militară în toată puterea cuvîntului. Morminte princiare, cum sînt cele de la Agighiol-Tulcea, Peretu-Teleorman, Borovo-Ruse, toate înzestrate cu piese de argint: coifuri, falere, aplice, constituie indicii privind existenţa unor formaţiuni politice. Tot aşa, cetăţile de refugiu ale căror urme au fost scoase la iveală, prin investigaţii, în Moldova, Muntenia, Oltenia, şi prin cercetări mai recente, în Dobrogea, puteau constitui centrele politice ale unor atari formaţiuni.

Rezistenţa „istrienilor" împotriva lui Ateas, cea a geţilor împotriva lui Alexandru cel Mare şi Zopyrion, ca şi momentul Lisimach arată că încă din sec. VI-IV î.e.n. la geţi existau tendinţe de permanentizare şi, implicit, de centralizare a puterii. Ele se bazau pe o tradiţie mai veche, care — cu documentaţia existentă în prezent — se poate considera că a constituit o etapă evoluată în procesul ce va duce la acţiunea unificatoare a lui Burebista.

O formaţiune unional-tribală se constată şi în zona centrală şi nordică a Moldovei. Marile cetăţi de pămînt de la Stînceşti şi Cotnari rep ezentau cent e tribale sau unional-tribale, iar tezaure ca cele de la Cucuteni-Băiceni sau Stînceşti (ultimul descoperit chiar în interiorul cetăţii) erau desigur prop ietăţi ale unor căpetenii. Deci, în totalitatea ei, societatea geto-dacă se afla, în sec. VI-IV î.e.n., aproximativ la acelaşi nivel de dezvoltare, cu un oarecare avans al grupurilor de la Dunărea de Jos şi din Dobrogea. Firul istoriei politice la Dunărea de Jos poate fi urmărit pînă în sec. II-I î.e.n., descoperirile arheologice şi numismatice arătînd că aici, în Muntenia, a fiinţat una dintre cele mai înfloritoa e formaţiuni politice şi culturale din tot cuprinsul Daciei.

(Continuare în p. 51)

Lupidlori perşi, aşa cum a avut în oastea sa, şi Darius I

2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

DAVE ŞI STĂPÎNII LOR

Cetăţile dacice din Sud-Estul Transilvaniei

Dr. ZOLTAN SZEKELY,
Muzeul de Istorie „Sf. Gheorghe"

Străjuită de culmile înalte ale arcului Carpaţilor, regiunea de Sud-Est a Transilvaniei a adăpostit, din cele mai vechi timpuri, populaţia autohtonă a geto-dacilor. Situate pe terasele din vecinătatea rîurilor sau pe platourile de la mari înălţimi, aşezările geto-dacice de aici, unele mai mici, gravitînd în jurul altor centre mai importante, adevărate oraşe-cetăţi — au o serie de trăsături care le dau o notă de specificitate în cadrul ansamblului de aşezări geto-dacice. O primă caracteristică a lor constă în faptul că în majoritate se aflau pe teren deschis — ceea ce indică drept ocupaţii de bază agricultura şi creşterea vitelor; cele mai multe dintre ele erau aşezări neîntărite cu ziduri şi şanţuri de apărare. Aceasta deoarece arcul carpatic le asigura o eficientă apărare naturală; existau totuşi cîteva cetăţi prevăzute cu ziduri, destinate de bună seamă, refugiului populaţiei, în cazul în care inamicul ar fi reuşit să pătrundă prin văile înguste ale munţilor. Ele nu constituiau un sistem de apărare în genul celui conceput de romani la graniţele imperiului — fapt firesc, dealtfel, căci, pe versantul opus al Carpaţilor locuia tot o populaţie geto-dacică; ele creează mai curînd impresia de sistem propriu unei formaţiuni de stat, compusă din mai multe triburi, fiecare avînd o oarecare independenţă. Iată, dealtfel, principalele aşezări geto-dacice din zonă.

COVASNA (Valea Zînelor), jud. Covasna: prin sistemul de construire şi prin dimensiuni, cetatea se poate compara cu alte construcţii de acest fel din Vestul Daciei. Este aşezată pe un vîrf de munte — amenajat în trei terase — şi înconjurată de un zid construit din lespezi de piatră unite între ele cu pămînt *(murus dacicus)*. Zidurile sînt deosebit de groase, lărgimea lor variind între 3,5 şi 9 m. Pe platoul central (acropolă) şi pe celelalte terase a fost găsit un bogat material arheologic: ceramică (vase lucrate cu mîna, precum şi la roata olarului, borcane, cupe, ceşti, fructiere decorate cu brîu alveolat sau incizat), unelte de uz casnic şi arme specifice geto-dacilor. Un interes deosebit îl prezintă monedele descoperite pe una din terase: denarii republicani romani (şase la număr) ne arată că cetatea fiinţa în sec. I î.e.n. — epoca de maximă dezvoltare a statului geto-dac. O monedă din timpul împăratului Vespasian din anul 72 e.n. serveşte drept *terminus postquem* (dată după care cetatea şi-a încetat existenţa). Sfîrşitul s-a datorat unui puternic incendiu — atît de puternic încît pămîntul de lîngă ziduri şi unele pietre ale acestora au fost arse la roşu, iar alte pietre, din calcar, s-au calcinat, transformîndu-se în var.

VALEA CAŞINULUI, satul Valea Seacă, jud. Covasna: cetatea se află pe un promontoriu de stîncă (Muntele Cece), într-o vale laterală a pîrîului Caşin. Spre Est, Sud şi Vest, laturile promontoriului sînt abrupte, accesul în cetate fiind posibil numai prin Nord. Platoul promontoriului a fost amenajat în două terase, înconjurate de un zid din pietre, legate între ele prin lut nears. Grosimea zidului, 1,80 m, dimensiunile cetăţii — de formă ovală — 45/25 m. Cetatea a fost construită pe locul unde, anterior, existase o cetate tracică din epoca bronzului. Numeroasele fragmente de ceramică — caracteristice celei de-a doua epoci a fierului — La Tène-ul geto-dacic — dovedesc că perioada de apogeu a cetăţii se înscrie în secolele I î.e.n.-I e.n.

În apropiere se află un complex de locuinţe, reprezentînd, desigur, aşezarea civilă, cetatea de pe stîncă nefiind decît locul de refugiu în vremuri de restrişte.

CRISTUR, jud. Harghita: aşezare dacică neîntărită, situată în Valea Tîrnavei Mari. Locuinţele (bordeie săpate în pămînt cu dimensiuni de 4/4 m, şi cearmica din pastă cenuşie, lucrată la roată, sînt specifice centrelor dacice. Printre va-

se au fost descoperite cîteva decorate cu grafit, ceea ce indică încadrarea acestui centru în epoca La Tène II (300-100 î.e.n.).

MEDIŞORUL MARE, jud. Harghita: aşezare situată la Sud de localitatea cu acelaşi nume din judeţul Harghita. Cercetările de pînă acum au dus la descoperirea mai multor locuinţe dreptunghiulare şi a unui bogat material ceramic, obiecte de uz casnic, arme, piese de harnaşament.

ANGHELUŞ, jud. Covasna: dintre obiectele descoperite în această aşezare o notă distinctă o face un tipar de turnat bijuterii. Cu ajutorul lui se turnau pandantive în formă de amforă. Descoperirea dovedeşte că aici fiinţa un centru meşteşugăresc, unde se lucrau podoabe pentru o regiune mai întinsă.

CERNAT, jud. Covasna: a fost, de asemenea, un important centru negustoresc, unde se aduceau şi mărfuri din import, îndeosebi ceramică grecească. Printre obiectele cele mai importante se remarcă o strachină, pe care se află aplicată o ştampilă cu litere greceşti şi un fragment dintr-un vas decorat, reprezentînd o procesiune de fete purtînd ofrande. Vasul aparţine aşa-numitei ceramice de Pergam şi provine din oraşul Mismekion, din Peninsula Crimeea.

Aşezarea de la Cernat a luat fiinţă înainte de sec. II î.e.n. şi şi-a continuat existenţa pînă în sec. I e.n., după cum arată imitaţiile locale ale drahmelor lui Alexandru Macedon, găsite într-una din locuinţe.

POIAN, jud. Covasna: aşezarea de aici a existat în acceaşi perioadă cu cea de la Cernat. Dintre obiecte se remarcă fibulele de bronz cu resort spiralic — tip caracteristic civilizaţiei geto-dacice.

FILIAŞI, jud. Harghita: situată pe malul unui pîrîu ce se varsă în Tîrnava Mare, aşezarea a fost întemeiată de dacii liberi şi datează din perioada de după cucerirea Daciei de către romani. Cercetările au dus la descoperirea unui bogat material ceramic atît roman (inclusiv un fragment de *terra sigilatta*, ceramică fină romană, decorată cu rozete imprimate), cît şi dacic (vase din pastă fină, cenuşie, lucrată la roată, tipul dominant fiind fructiera, comună şi dacilor liberi din Moldova).

Fragmentul de *terra sigilatta* şi mai ales ceramica dacică indică existenţa unui centru meşteşugăresc şi comercial ce aproviziona şi zonele învecinate.

Aşezările din Sud-Estul Transilvaniei arată — prin numărul lor mare şi prin abundenţa materialului arheologic — că ne aflăm în faţa unei bogate civilizaţii locale, căreia i s-au adăugat influenţe ale culturilor vremii: greacă, romană, celtică, fără ca elementele caracteristice geto-dacice să se piardă. Acest bun cultural nu a dispărut odată cu cucerirea unei părţi a Daciei, ci, dimpotrivă, a fost păstrat şi transmis, de-a lungul generaţiilor, populaţiei care a rămas pe loc şi după retragerea administraţiei romane.

Tezaurele descoperite la Surcea, Ghelinţa şi Peteni (toate din judeţul Covasna) ori la Sîncrăieni (judeţul Harghita) întregesc tabloul vieţii economico-sociale din zonă, demonstrînd importanţa acestei regiuni în prelucrarea metalelor preţioase, mai ales a argintului. Tezaurul monetar de la Hilib (jud. Covasna) descoperit recent (compus din 79 drahme emise de oraşul Dyrrachium [Dürres, R.S. Albania], 21 tetradrahme din Thassos şi un denar republican roman din anul 87 î.e.n.) constituie, de asemenea, un preţios indiciu al legăturilor dacilor de pe aceste meleaguri cu Dyrrachium, celebrul oraş de pe malul Adriaticii şi, totodată, o dovadă că pe aici trecea un important drum comercial ce făcea legătura, prin pasul Oituz, cu geto-dacii din cealaltă parte a Carpaţilor. Ascunderea tezaurului este în legătură cu frămîntările sociale şi politice din sînul societăţii dacice, la începutul domniei marelui rege Burebista, care a reuşit să unifice, acum 2 050 ani, pe toţi geto-dacii.

TRADIŢIA ORGANIZĂRII POLITICE LA GETO-DACI

(Urmare din p. 49)

O altă grupare se întindea de-a lungul cursului inferior şi mijlociu al Mureşului, incluzînd cetăţile şi vestitele sanctuare din Munţii Orăştiei.

Cercetările arheologice aduc mărturii şi despre o grupare politică geto-dacă din sec. II-I î.e.n. în bazinul apusean al Siretului şi în depresiunile intramontane din Răsăritul Transilvaniei. Făuritorii ei erau moştenitorii direcţi ai civilizaţiei cetăţilor din Nordul Moldovei din sec. VI-IV î.e.n., de la Stînceşti şi Cotnari ori ai proprietarului splendidului tezaur de la Băiceni-Iaşi.

Strabon pomeneşte şi de o a patra grupare politică geto-dacică. Unde se va fi aflat ea? Nu este exclus ca această grupare să fi existat în regiunile Olteniei şi ale Banatului, o zonă în care cercetările arheologice sistematice pentru această epocă sînt însă lacunare.

Este semnificativ că Burebista a acţionat în interesul tuturor acestor grupări, luate ca un tot unitar. Get de origine, pornind din Cîmpia Munteniei, el şi-a început activitatea externă prin anihilarea celţilor din Nordul şi Vestul Daciei, apoi, probabil, i-a ocupat şi pe bastarni, populaţie germanică aşezată în Nord-Estul Moldovei şi, în cele din urmă, a restabilit unitatea cu geţii Sud-dunăreni, statornicind frontiere pe lanţul nordic al Balcanilor. Este o unificare politică a întregului spaţiu carpato-dunărean, teritoriu în care, încă din sec. II î.e.n., se manifestă o cultură materială unitară, atît de unitară încît abia dacă pot fi distinse variante regionale în bogatul material arheologic. Autoritatea lui Burebista se întindea asupra unui teritoriu ce coincidea cu vatra propriu-zisă a neamului geto-dac, aşa cum ne este ea înfăţişată prin mărturiile izvoarelor literare antice şi confirmată, pe deplin, de cercetările arheologice

Convorbire cu acad. EMIL CONDURACHI

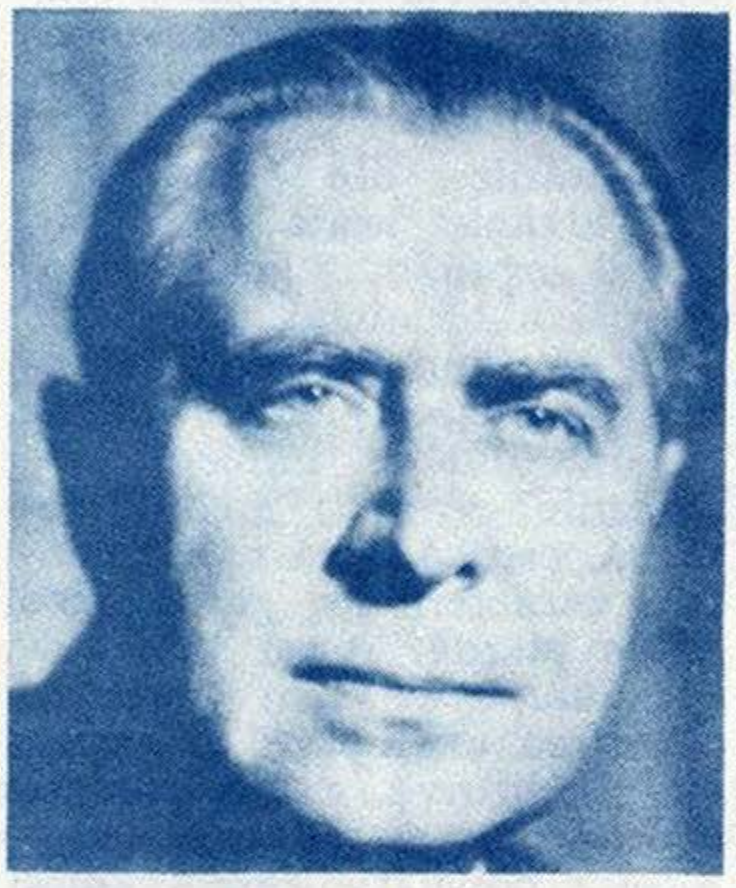

Vechimea românilor și tinerețea lor de azi

În întîmpinarea celui de-al XV-lea forum mondial al istoricilor[1], ne-am adresat academicianului Emil Condurachi, vicepreședinte al Comitetului național al istoricilor, secretar general al Asociației internaționale de studii Sud-Est europene, vicepreședinte al Uniunii academice internaționale, președinte al Societății numismatice române, cu rugămintea de a înfățișa cititorilor Magazinului istoric **principalele aspecte legate de viitoarea reuniune științifică.**

— Ce ne puteți spune despre raportul general care v-a fost încredințat?

— Cel de-al XV-lea Congres al științelor istorice reprezintă, fără îndoială, o dată la cinci ani, cel mai mare eveniment din viața tuturor istoricilor din lume și, evident, cu atît mai mult din viața istoricilor români, care, de data aceasta, se găsesc în calitate de gazde.

Totodată, participarea științifică românească este apreciabilă, atît calitativ cît și cantitativ, istoricii români fiind prezenți la unele dintre cele mai însemnate teme înscrise în programul acestui congres.

Împreună cu Răzvan Theodorescu, sîntem autorii unui raport privind o temă de un interes major, de loc ușoară, și foarte importantă: *Europa de Est, arie de convergență a civilizațiilor*. Am spus foarte importantă, deoarece vom începe cu paleoliticul, parcurgînd toate etapele istorice, și vom ajunge pînă în zilele noastre. Istoricii români au, la acest congres, o mare răspundere științifică dar și politică. Politică, deoarece în această parte a Europei de Răsărit secole și milenii de-a rîndul au avut loc manifestări de cultură, care nu o dată au reprezentat o contribuție de valoare mondială. După instaurarea socialismului, soarta poporului nostru a luat un alt curs și, pe planul culturii, au apărut fenomene creatoare care merită a fi înscrise pe scara valorilor universale. Această cotitură epocală prin toate urmările ei istorice inedite trebuie să se reflecte și în raportul nostru ca și în unele din cele nouă corapoarte ale istoricilor români. care sînt și ele prevăzute în acest program.

— După cum știm, anul congresului coincide cu aniversarea a 2 050 ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent. Ce loc i-ați rezervat marelui rege Burebista în acest raport?

— Sigur, în raportul nostru, acest moment și tot ce înseamnă civilizație dacică, nu va putea lipsi, mai ales că este vorba de o etapă de vîrf pentru toată istoria Europei de Răsărit. Dar ne vom referi la ea cînd e vorba de civilizație, subliniindu-se capacitatea de a exprima pe o cale sau alta nivelul de cultură. Acestui moment atît de important din istoria națională i s-a dat și o altă dezvoltare prin organizarea, în ajunul deschiderii congresului, a unui colocviu internațional cu privire la Burebista.

— Cum vor fi abordate în raport principalele probleme ale istoriei noastre?

— Vom sublinia, în cursul acestui raport, măcar unele dintre cele mai importante contribuții ale strămoșilor noștri la istoria civilizației europene. Iată cîteva exemple: la ce înalt nivel s-a situat, în mileniul IV î.e.n., perioada ceramicii pictate de tipul Cucuteni, sau în secolul I î.e.n., momentul Burebista. Am afirmat, încă din 1963, la Congresul de arheologie clasică de la Paris, că monumentele dacice reprezintă un ansamblu unic în Europa. Vom dezvălui, în continuare, frumusețea monumentelor românești de artă medievală din vremea Basarabilor și a Mușatinilor, iar în Transilvania acelea din Densuș, Cristur, Făgăraș etc. monumente care se situează printre marile realizări ale moștenirii culturale a Europei.

(Continuare în p. 54)

[1] Încă din 1977, *Magazin istoric* a început publicarea unor interviuri privind pregătirea congresului de la București (*Magazin istoric*, nr. 12/1977, 10/1978, 4,6/1979, 2,4/1980) a numeroase articole semnate de membrii Comitetului internațional de științe istorice, precum și a tezelor istoriografiei românești pe baza celor mai noi descoperiri și atestări în probleme de bază ale istoriei românilor în context național și universal.

ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU MAGAZIN ISTORIC

Prof. dr. ALEKSANDER GIEYSZTOR
(R. P. Polonă)

România — ţara în care ştiinţelor istorice li se acordă o foarte mare importanţă

Cum se pregătesc istoricii polonezi pentru al XV-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice, care va avea loc la Bucureşti, în august 1980? Ne-a informat despre aceasta cunoscutul istoric polonez Aleksander Gieysztor, vicepreşedinte al Biroului Comitetului Internaţional de ştiinţe istoriee (funcţie pe care o împarte cu americanul Gordon A. Craig):

Cele două ţări ale noastre, România şi Polonia, se numără printre statele fondatoare ale Comitetului internaţional de ştiinţe istorice; în 1926, ambele şi-au trimis reprezentanţi la Geneva, unde a avut loc reuniunea de creare a acestui organism. Începînd de atunci, noi apreciem ca foarte utilă participarea noastră la lucrările comisiilor acestui comitet, la cele ale organizaţiilor afiliate lui şi, mai ales, la congresele internaţionale, care, din 1950, au loc din cinci în cinci ani. Pentru frontul istoric, roadele acestor contacte nu s-au lăsat aşteptate: s-a instituit un flux continuu de informaţii proaspete în materie de istorie, au avut loc confruntări între puncte de vedere şi poziţii ştiinţifice diferite, dezbateri constructive. Aceste întîlniri au folosit şi la dezvoltarea legăturilor personale între istoricii din ţările noastre, care se adaugă celor stabilite la simpozioanele şi colocviile pe care le organizăm în cadrul colaborării româno-polone.

Congresul de la Bucureşti este organizat de o ţară în care, de mult timp, ştiinţelor istorice li se acordă o foarte mare importanţă. Programul congresului ne dă posibilitatea nouă, specialiştilor, să aflăm care este stadiul actual al cunoaşterii în domeniul care ne interesează, să dezbatem — atît pe plan metodologic, cît şi pe cel al conţinutului — istoria tuturor epocilor, a tuturor continentelor. Faptul că se pune accent pe istoria Europei Centrale şi Meridionale nu înseamnă defel că s-a urmărit impunerea unor preferinţe sau limitarea geografică.

Istoricii noştri vor prezenta rapoarte la multe secţii. Pe lîngă aceasta, ei vor lua cuvîntul în problemele care le sînt cunoscute.

La Secţia *Mari teme*, vom fi raportori generali, coraportori şi experţi, intervenind, de asemenea, în discuţii. Polonia este raportoare generală la tema *Statele federative şi pluraliste*. Raportul temei a fost pregătit cu participarea reprezentanţilor a nouă ţări şi va fi prezentat de istoricul Juliusz Bardach. Colocviul preliminar, care s-a ţinut la Nieborow, în septembrie 1978, a dovedit utilitatea conceperii în acest fel a raportului general. În ceea ce priveşte tema *Europa de Est, arie de convergenţă a civilizaţiilor*, raportul principal va fi susţinut de un reprezentant al României; istoricul polonez Wladislaw Czaplinski va fi coraportor. La tema *Forme ale problemelor păcii în istorie*, din cadrul aceleiaşi secţii, printre experţi găsim şi numele unui polonez: Zbigniew Wojcik. La dezbaterea temei *Femeia în societate*, problemă nouă şi importantă a acestui congres, la care raportor general este Franţa, va fi prezent şi un alt expert al nostru: Helena Madurowicz-Urbanska.

Limbajul istoricului, subiect din cadrul Secţiei *Metodologie*, se va discuta şi cu participarea cercetătorului polonez Stanislaw Piekarezyk, în timp ce Tadeusz Lepkowski va avea o intervenţie la tema *Probleme şi metode ale istoriei orale*. La lucrările *Secţiunii cronologice*, istoricii noştri îşi vor expune opiniile în diverse şedinţe, pe diferite perioade. Iozef Wolski va prezenta o comunicare despre istoria mai îndepărtată a Mării Negre şi Caucazului, iar Marian Biskupdin Torún o alta, cu titlul *Jan Dlugosz (1415-1480)*, temă de o mare importanţă pentru Polonia şi România. După cum se ştie, principala

lucrare a istoricului și diplomatului polon Jan Dlugosz, *Historia Poloniae*, cuprinde informații prețioase despre istoria Moldovei.

În ceea ce privește subsecția *Istorie modernă*, la tema *Idei și societăți*, Stefan Kieniewicz face parte din colectivul ce va conduce dezbaterile, ca președinte-adjunct. La *Istoria contemporană*, vicepreședința subsecției va reveni lui Tadeusz Jedruszezak.

Reprezentanții Poloniei vor participa, de asemenea, la ședințele majorității comisiilor și organizațiilor afiliate, în calitate de raportori și coraportori. Pentru lucrările Comisiei *Studii slavistice*, de exemplu, istoricii noștri și-au asumat sarcina de a pregăti comunicări asupra *Răscoalelor țărănești din Europa Centrală și Orientală pînă în secolul XVII* și asupra *Istoriei Europei Centrale și Orientale după 1945*. În cadrul lucrărilor Comisiei *Adunări de state* care, la București, va studia probleme privind *Statul modern și instituțiile parlamentare*, doi dintre istoricii noștri, Stanislaw Russocki și Andrzej Ajnenkiel, vor prezenta comunicări. În comisia care se ocupă de cel de-al doilea război mondial, Czeslaw Madajczyk va vorbi despre *Conceptia formelor de propagandă în mișcarea de rezistență polonezâ*; în cadrul lucrărilor Comisiei de *Istorie comparată a bisericilor*, Jerzy Kloczowski va prezenta comunicarea *Situația creștinismului în sec. XV și XVI*. Mai menționăm că unul dintre coraportorii la lucrările comisiei orașelor va fi Maria Bogucka și că Monika Senkova-Gruck va analiza, în cadrul lucrărilor Comisiei *Revoluția franceză*, unele aspecte ale problemei proprietății în Europa. În sfîrșit, în seria comunicărilor de la Comisia *Istoria universităților*, Antoni Podrazy va prezenta o intervenție.

Aceasta nu este însă o enumerare exhaustivă a expunerilor istoricilor noștri, deoarece unele comisii nu și-au stabilit încă programele în forma finală. Este deja o tradiție ca istoricii polonezi să ofere, la fiecare congres, publicații colective asupra unei problematici date. În situația de față, ei vor aduce un volum intitulat *Polonia la cel de-al XV-lea Congres* (redactor — Stanislaw Bytina), consacrat istoriei culturii în Europa Centrală și Orientală. Cu ocazia acestui congres, va mai apărea și un caiet special, cu titlul *Acta Poloniae historica*.

Nutrim speranța că după forumul de la București vom beneficia de o nouă intensificare a cooperării internaționale a istoricilor de pe diferite continente. În ce ne privește, sîntem îndreptățiți să credem că excelentele relații cu colegii noștri români vor lua și ele amploare, în cadrul comisiei istorice polono-române.

VECHIMEA ROMÂNILOR ȘI TINEREȚEA LOR DE AZI

(Urmare din p. 52)

— Referitor la participarea colegilor dv. din alte țări ale lumii, ce ne puteți spune?

— La raportul pe care-l pregătesc împreună cu colegul Răzvan Theodorescu, au fost desemnați oficial șapte coraportori; am purtat o discuție în primăvara anului 1979, în țara noastră, cu coraportorul finlandez, profesorul Heikkik Kirkienn, rector al Universității din Joensuu, un mare specialist în probleme ale istoriei și civilizației spațiului baltic. În discuțiile avute, ne-am distribuit unele sarcini, deoarece această parte a lumii, Europa de Răsărit, care a jucat un rol însemnat, în special în secolele XVIII-XIX, trebuie să-și găsească locul potrivit în această expunere, amplă și, mai ales, în cursul dezbaterilor care vor urma. Am primit, de asemenea, vizita colegilor bulgari, cu care am discutat probleme legate de spațiul Sud-Est european, a colegului grec Leandros Vranusis[1]. Ne-am întreținut cordial cu profesoara Zenaida Udalțova de la Moscova, care este coraportoarea sovietică la aceeași temă. Dealtfel, am întîlnit-o și cu prilejul unui colocviu ce a avut loc în mai 1979, la Tbilisi, în Republica Sovietică Socialistă Gruzină, colocviu organizat pe o temă care intră în coraport și anume cultura bizantină în această parte a lumii, respectiv în bazinul Mării Negre.

— Cum corelați sarcinile ce revin istoricilor români în materie de dezvoltare a științelor istorice din țara noastră, cu ideile, desigur extrem de numeroase, diferite și deseori contradictorii pe care le va pune în circulație acest congres ținut la București?

— După mine, printre numeroasele și foarte prețioasele indicații ale președintelui republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este una care se referă direct la sarcinile istoricilor români în cazul unei confruntări internaționale de această dimensiune: „Înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principială a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare. Tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare".

Noi, istoricii, avem datoria să înfățișăm obiectiv trecutul, prezentul și viitorul în lumina materialismului istoric și dialectic, să facem să circule în lume tot mai complet și profund argumentat adevărul științific despre vechimea poporului nostru, dar și despre tinerețea lui de azi.

Interviu consemnat de Ioan I. DIACONU

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1971, 2/1972.

C. Dobrogeanu-Gherea 125 ani de la naştere

UN PROEMINENT GÎNDITOR SOCIALIST

ION MAMINA

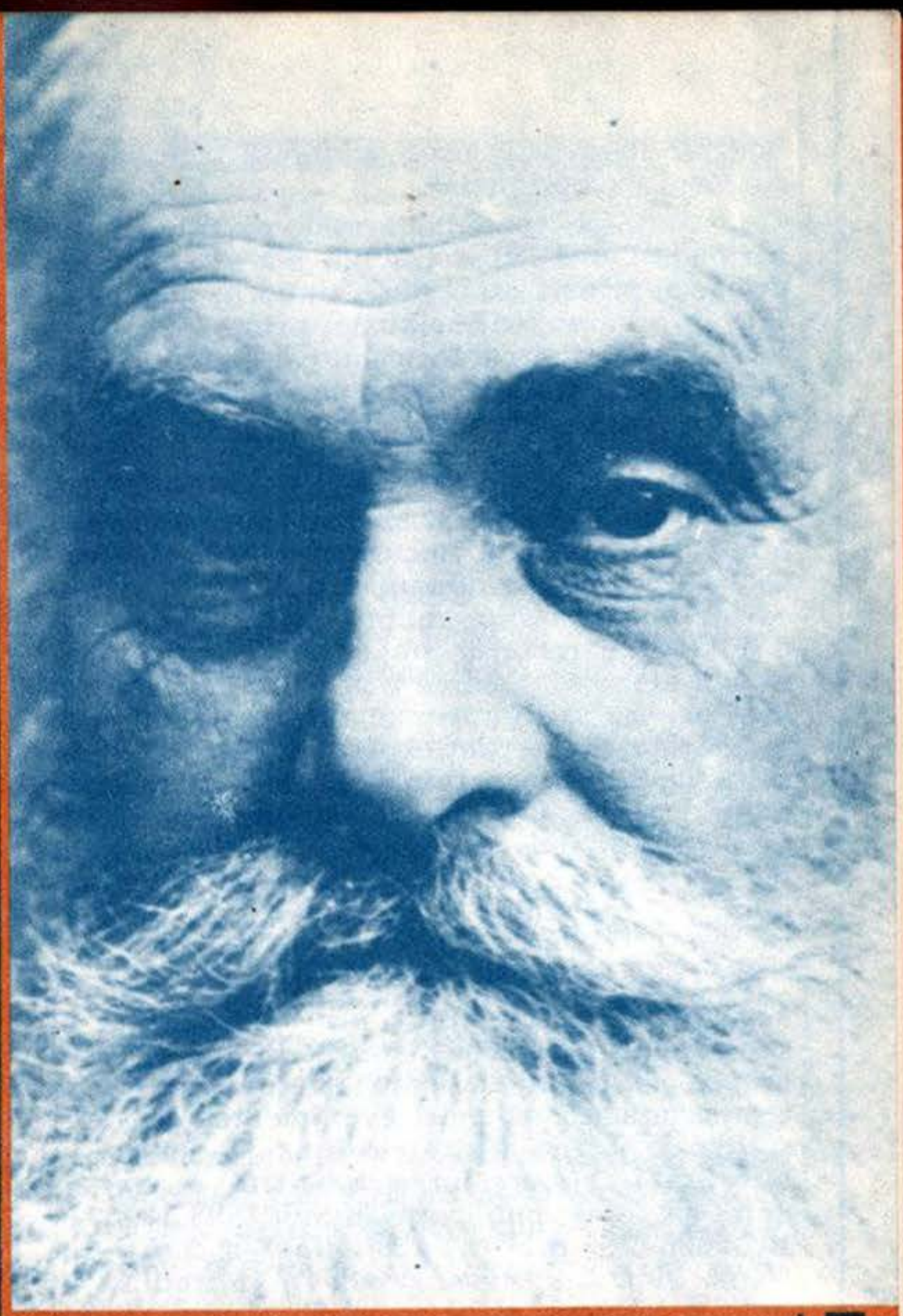

La 21 mai se împlinesc 125 ani de la naşterea lui C. Dobrogeanu-Gherea, personalitate proeminentă a culturii româneşti, militant de seamă al mişcării muncitoreşti şi socialiste din patria noastră. Omului Gherea, rolului şi activităţii sale în domeniul organizării şi afirmării partidului politic al clasei muncitoare, revista *Magazin istoric* le-a consacrat, de-a lungul anilor, numeroase articole[1].

Rîndurile ce urmează vor sublinia cu deosebire activitatea practică şi creaţia sa teoretică desfăşurate pe pămîntul românesc, pe pămîntul care l-a adoptat şi cu ale cărui realităţi s-a identificat. O activitate ampiă, o creaţie cu totul remarcabiiă care s-au bucurat de preţuirea unanimă a contemporanilor. Cînd, în 1915, Congresul Partidului Social-Democrat îşi exprima prinosul de recunoştinţă faţă de cei care, de aproape patru decenii, se dăruise activităţii revoluţionare, se subliniau „perseverenţa, consecvenţa şi dragostea cu care o viaţă întreagă [Gherea] a luptat pentru marele ideal de emancipare a proletariatului şi, în special, pentru contribuţiile, prin scris şi activitate, aduse clasei muncitoare şi ţărăneşti din România".

C. Dobrogeanu-Gherea a fost un membru activ al mişcării revoluţionare din ţara noastră, numele său fiind strîns legat de frămîntările şi căutările care au pregătit constituirea partidului politic al clasei muncitoare. A fost prezent, prin cuvîntul său autorizat, în cadrul dezbaterilor care au orientat acţiunea politică şi organizatorică a clasei muncitoare. A avut o contribuţie importantă la apariţia a numeroase publicaţii socialiste; a fost un conferenţiar remarcabil şi un publicist prodigios, explicînd maselor largi esenţa materialismului dialectic şi istoric; a demonstrat, prin argumente desprinse din realitatea socială şi economică a ţării, că mişcarea revoluţionară din România nu era „o plantă exotică". Polemist redutabil, a promovat ideile înaintate într-o permanentă confruntare cu exponenţii curentelor de idei, de la cele de nuanţă conservatoare sau junimiste, pînă la cele liberale, burghezo-radicale sau poporaniste. Fie şi o simplă enumerare doar a publicaţiilor socialiste la care C. Dobrogeanu-Gherea a colaborat statornic şi ne dă o

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1968, 10/1970, 12/1971, 4/1976, 4 şi 5/1978.

imagine sugestivă despre puterea sa de muncă cu totul excepțională[1].

La aproape toate congresele partidului din perioada 1893-1916, Gherea s-a aflat printre delegați, printre cei care au elaborat documentele programatice socialiste, printre susținătorii, cu pana și cuvîntul, ai campaniilor politice inițiate de conducerea partidului în vederea democratizării regimului politic. El s-a numărat printre reprezentanții români la congresele socialiste internaționale de la Zürich (1893), Basel (1912) și la Conferința socialistă interbalcanică de la București (1915) — forum socialist care a condamnat politica de jaf și cotropire a marilor puteri imperialiste și a dezvăluit caracterul imperialist al primului război mondial. Gherea a stabilit și întreținut legături strînse cu personalități ale mișcării muncitorești internaționale. În 1910, Congresul socialist internațional de la Copenhaga a trimis un călduros salut „bunului tovarăș și excelentului om Dobrogeanu-Gherea", semnat, între alții, de V.I. Lenin, Rosa Luxemburg, G. Plehanov, C. Huysmans, Cr. Racovski ș.a.

Pe tărîm teoretic, Gherea a realizat o operă novatoare, caracterizată prin îndrăzneală și spirit creator, cu ecou puternic în țară și peste hotare. Scrierile sale[2] erau așteptate de contemporanii săi ca mari evenimente ale vieții spirituale, unele dintre ele fiind traduse și în alte limbi. *Concepția materialistă a istoriei*, de pildă, a fost publicată, în anii 1893-1895, la Bruxelles, în revista *L'Étudiant socialist*, la Paris, în *L'Ère nouvelle* (1894), și tradusă în limbile bulgară, sîrbă și rusă. Studiul *Robia și socialismul* a fost tipărit în 1920, în limba bulgară, iar *Anarhia cugetării* — apreciat de Clara Zetkin ca „lucrarea cea mai clară și mai precisă" pe care a citit-o despre Max Stirner, teoreticianul anarhismului — în *L'Ère nouvelle* (1893). *Neoiobăgia* a fost cunoscută în Bulgaria, Serbia, Ungaria, Germania, Austria, Franța, Italia.

---

[1] Astfel, de-a lungul anilor, C. Dobrogeanu-Gherea a fost prezent în coloanele principalelor publicații socialiste (în paranteze indicăm anii în care a colaborat): *Emanciparea* (1883), *Revista socială* (1884-1887), *Drepturile omului* (1885), *Contemporanul* (1885-1888), *Munca* (1890-1894), *Critica socială* (1891-1892), *Democrația socială* (1892), *Literatură și știință* (1893-1894), *Evenimentul literar* (1894), *Lumea nouă* (1894-1898), *Lumea nouă științifică și literară* (1895-1896), *România muncitoare* (1902; 1905-1909; 1912-1913), *Viitorul social* (1907-1908; 1913), *Viața socială* (1910), *Lupta* (1914-1915), *Lumea nouă* (1919), *Socialismul* (1920). Multe din articolele sale au fost semnate cu pseudonime: *Caius Gracchus, N.I., N., Spartacus, I. Vasiliu, C.G., C.D.G., C.D.G. Vasiliu, Ioan Gherea, De la Olt, Un vechi socialist.*

Pentru a ilustra dimensiunile operei sale, iată cîteva lucrări care au fost tipărite în volum ori sub formă de broșuri: *Un răspuns d-lui prim-ministru I. C. Brătianu la discursurile sale de la Craiova și sala Ateneului în privința proprietății*, 1883; *Karl Marx și economiștii noștri*, 1884; *Robia și socialismul*, 1886; *Ce vor socialiștii români. Expunerea socialismului științific și Programul socialist*, 1886; *Chestiunea țărănească*, 1890; *Studii critice*, 1890 (vol. 1), 1891 (vol. 2), 1897 (vol. 3); *Concepția materialistă a istoriei*, 1892; *Legea minelor și socialiștii*, 1895; *Studiu critic asupra socialismului în România*, 1900; *Din ideile fundamentale ale socialismului științific*, 1906; *Cuvinte uitate*, 1908; *Amintiri din trecutul îndepărtat*, 1910; *Neoiobăgia. Studiu economico-sociologic al problemei noastre agrare*, 1910; *Asupra socialismului în țările înapoiate*, 1911; *Război sau neutralitate*, 1914.

Subliniind locul și importanța operei lui C. Dobrogeanu-Gherea în tezaurul marilor valori ale gîndirii socialiste, organul central de presă al Partidului Socialist din România — *Socialismul* —, scria la 10 mai 1920: „Opera tovarășului Gherea are o valoare internațională. Prin cercetările și analizele sale asupra structurii societății capitaliste și a legilor sale istorice el a adus un neprețuit serviciu nu numai socialismului român, ci socialismului internațional". În mai, același an, publicația *La Revue Communiste*, care apărea la Paris sub conducerea lui Ch. Rappoport, evidențiia că Gherea reprezintă „una dintre cele mai marcante figuri ale socialismului modern".

Ansamblul operei ne dezvăluie uriașul efort analitic întreprins de Gherea în lumina ideilor socialiste aplicate creator realităților românești, tocmai pentru a putea oferi perspectiva teoretică necesară acțiunii practice revoluționare. Prin această optică, el a investigat geneza și structura României moderne în contextul proceselor care au marcat societatea umană prin dezvoltarea capitalismului, făcînd aprecieri judicioase asupra stadiului de dezvoltare a României la cumpăna dintre secolele XIX și XX, asupra sarcinilor majore ce stăteau în fața poporului și a țării.

Gherea a consacrat numeroase studii problemei agrar-țărănești în România. Înfățișînd situația țărănimii și analizînd contradicțiile sistemului agrar, el a descifrat implicațiile acestuia în evoluția structurilor social-economice ale țării, relevînd — uneori chiar exagerat — consecințele negative ale rămășițelor semifeudale în mediul rural și a trasat soluții, căi de rezolvare.

Șansa de viitor a țării, după opiniile lui Gherea, ca și ale altor fruntași socialiști, era industrializarea multilaterală — „problema problemelor țării noastre" —, singura în măsură să asigure independența națională, să micșoreze decalajul dintre România și statele avansate industrial.

În consens cu sentimentele adînci și speranțele neslăbite ale tuturor românilor, Gherea și-a adus o contribuție remarcabilă la definirea unui deziderat major al gîndirii socialiste — unitatea națională — arătînd că dezvoltarea țării „în marginile sale etnice" era o cerință vitală, legică.

La meritele lui C. Dobrogeanu-Gherea, ca militant și teoretician, s-au adăugat cele ale omului de cultură, cu rol foarte important în crearea și dezvoltarea esteticii și criticii literare materialiste în România. Cu mare încredere în forța mobilizatoare a artei, el a relevat caracterul cognitiv și educativ al literaturii, cerînd ca aceasta să se adreseze maselor largi, să se încorporeze luptei, tendințelor social-politice înnoitoare.

Cu toate virtuțile ei, opera lui C. Dobrogeanu-Gherea a fost supusă — cu deosebire într-o anumită perioadă — unor critici care-i relevau îndeosebi părțile mai puțin clarificate sau neîmplinite. I s-au acordat calificări stigmatizatoare, din care n-au lipsit epitete ca „oportunistă" și „reformistă", acestea, într-un plan mai larg, răsfrîngîndu-se, minimalizator.

MICROANTOLOGIE

„Lucrarea practică însă a socialismului, socialismul aplicat, dacă s-ar putea zice așa, tactica pe care trebuie s-o urmeze socialistul pentru a pune în practică învățămintele socialiste trebuie să fie deosebită în fiecare țară, după condițiile reale politice, culturale și economice ale fiecărei țări".

„...Se creează și la noi condițiile necesare pentru existența unei mișcări socialiste și social-democrate. Prin faptul dezvoltării noastre capitaliste, se creează grupuri și clase sociale care servesc de substrat social pentru o mișcare socialistă și social-democrată, se creează elementele necesare pentru conducerea și înfăptuirea ei.

Și această mișcare socialistă și social-democrată, odată creată, are un mare cîmp de luptă, are un întins domeniu de activitate proprie, are un mare, rodnic și binefăcător rol de îndeplinit".

„O, nu! Nu o societate poporanisto-țărănistă poate să fie idealul nostru... Și nici într-o societate rustico-idilică [nu] poate fi idealul nostru și al țării.

Acolo unde fierb viața și lupta, acolo unde strigătul strident al sirenei cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțate spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenești asupra naturii, unde vapoare uriașe spintecă oceanele, acolo unde în orașele gigantice se zbat și se izbesc pasiunile, se lovesc și se ciocnesc ideile, se plămădesc cultura formidabilă de azi și cea imensă de mîine, acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă..., acolo și numai acolo poate fi idealul nostru și al țării".

„Social-democrația tinde spre industrializarea țării, pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate cum sîntem noi; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevede idealul".

„Hotărît și necondiționat, social-democrația, în concordanță cu concepția și tactica ei, e împotriva războaielor de cotropire, de acoperare; hotărît și necondiționat, social-democrația e împotriva războaielor coloniale capitaliste moderne, războaie de jaf și exploatare; hotărît și necondiționat, social-democrația e împotriva acelor războaie prin care două noțiuni civilizate ar căuta să vidreze [elimine] neînțelegerile dintreele... Dar tocmai pentru că social-democrația e cu toată energia și cu toată hotărîrea împotriva acestor războaie, tocmai de aceea în mod logic, fatal, necesar trebuie să fie de partea altor războaie: războaiele de liberare, războaiele cotropiților împotriva cotropitorilor, războaiele civile sau revoluțiile pe care le-ar face clasele subjugate și împilate împotriva împilatorilor".

asupra bogatelor tradiții de luptă revoluționară ale mișcării noastre muncitorești.

În anii de după 1965 au intervenit însă și în acest domeniu, analizele de o inestimabilă valoare teoretică ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care au dat un nou curs cercetării istoriei mișcării muncitorești din România, aprecierii activității militanților revoluționari. „O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — are activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea — una din cele mai proeminente figuri de gînditori socialiști ai țării noastre".

În acest climat, de repunere în drepturi a adevărului științific, inițiativa Institutului de studii istorice și social-politice, în colaborare cu Editura Politică, de a restitui culturii române opera integrală a marelui gînditor este nu numai un simplu gest reparator, ci un act de adîncă recunoaștere și respect profund pentru bogăția de idei, pentru valorile perene ale scrierilor lui Gherea, pentru tradițiile mișcării noastre muncitorești.

Colectivul condus de Ion Popescu-Puțuri și Ștefan Voitec se apropie de momentul încheierii acestei remarcabile inițiative. Primele cinci volume apărute cuprind lucrările social-politice (peste 2 000 pagini); volumele 6 și 7 încorporează studiile de estetică și critică literară (peste 1 000 pagini), iar ultimul volum, al 8-lea, pregătit pentru tipar, conține bogata corespondență a militantului socialist.

Prin editarea ei completă devin posibile stabilirea mai exactă a dimensiunilor acestei opere, plasarea ei — cu virtuțile incontestabile și cu limitele inerente — în contextul mai amplu al gîndirii marxiste internaționale de la sfîrșitul veacului XIX și începutul veacului XX.

Pe frontul independenţei

Din însemnările unui ţăran soldat

Epopeea eroică a armatei române, a întregului popor în anii 1877-1878 a fost oglindită într-o bogată literatură memorialistică, din care revista noastră a publicat semnificative pagini în nr. 1 şi 9/1967, 10/1968, 5/1972, 11/1976, 3-6/1977, 5/1979, numeroşi participanţi — români şi străini — la evenimentele de acum 103 ani consemnîndu-le aşa cum le-au văzut şi le-au trăit. Semnatarii lor — generali şi ofiţeri superiori, oameni politici, diplomaţi, ziarişti, oameni de cultură. Foarte puţine sînt însă mărturiile ostaşilor de rînd, ale celor care, prin eroismul şi jertfa lor, au consfinţit pe cîmpurile de luptă independenţa patriei. Unul dintre aceşti rari martori — soldaţi ai războiului — a fost Dumitru Cărjaliu, din comuna Gîrla Mare, judeţul Mehedinţi, care a început războiul ca soldat şi l-a sfîrşit cu gradul de sergent major, dobîndit în urma faptelor sale de vitejie.

La începutul celor 12 pagini de amintiri — pe care cu mare trudă le-am scris şi să nu **mă uitaţi — găsim cîteva date biografice despre autorul însemnărilor: fiu al unui plugar,** muncitor la cîmp, **împroprietărit** la 1864 în categorie de 2 boi cu 7 pogoane şi cîteva prăjini din moşia Gîrla Mare, fostă a domnului Costache Otitilişanu... Apoi eu crescui cu mare căznicie, eriam de 7 sau 8 ani cînd tata şi mama mă suduia şi mă căsnea cu sapa, cu seceria pe cîmp să muncesc în rînd cu ei. Şcoli nu prea erau pe atunci şi nici părinţii nu voiau să mă dea la şcoală, ca să muncesc la cîmp. Eria dişma din 10 una. La proprietari, ciocoi le zicea. Venia ciocoiu di la Craiova cu cîte 10 şi 12 cai la cîte o droşcă [birjă], cu clopote mari la gît ca căldările şi cîte trei slugi ţigani robiţi. Mai întîi venia un argat al ciocoiului din Craiova [anunţînd] că vine aceste zile coconu şi aducea veste în satul nostru şi pleca prin sat isprăvniceii cu bicele de curea şi plesnea şi striga să să adune toţi locuitorii în curtea ciocoiului să le spună îngrijitorul să-i aducă de acasă cîte 10 ouă, cîte 2 pui, limba porcului şi doi cîrnaţi pentru ciocoi şi să iasă înaintea drumului lui.

Rămas orfan de tată în 1872, situaţia sa familială s-a înrăutăţit tot mai mult.

Eu, cel mai mare între orfani, [trebuia] să ţin cei 3 orfani cu mama şi pămîntul neplătit la stat şi şuşiaua la comună, birul lui tata... Eu mă tot duciam la munca cîmpului la ciocoi să fac zile de clacă, cîte trei zile pe săptămînă... Pe [la] 1876 să luase turcu la bătaie cu rusu şi sîrbu şi veniseră şi la noi la Gîrla Mare neşte regimente pentru ca să împrejureze frontiera, să fie întărită, să nu triacă turcu peste Dunăre aşia că eu mă tot gîndeam ce să fac, să mă dau de voie în armată.

S-a înrolat voluntar în armată. În 1877, chemarea patriei l-a aflat într-un regiment de dorobanţi, al cărui nume nu-l precizează în însemnările sale, dar care, probabil, făcea parte din Divizia 4 infanterie. Avea atunci 21 ani.

Dar să-l urmărim pe soldatul erou Dumitru Cărjaliu relatînd întîmplările sale din război. În redarea fragmentelor am păstrat, cu cîteva excepţii, particularităţile graiului său de acasă corectînd doar punctuaţia. Explicaţiile din text le-am dat în paranteze drepte, iar întreruperile au fost marcate prin trei puncte. Datele sînt după stilul vechi. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.

1877-1878

Plevna se mlădie

Ne-au concentrat la Calafat, unde să auzia că trec turcii în ţara noastră şi au venit şi domnitorul nostru la Calafat de ne încorajia, deşi nu ştia românește bine... Să auzea că i-au bătut pe ruşi turcii pe toate fronturile şi sunt turci ca frunza şi iarba... Tomai vemsă mama pe la mine cu mîncare şi voia să mă ia acasă... Eria prin iulie 1877. Şi noi am plecat cîntînd şi chiotind, trecînd prin multe sate, la Turnu Măgurele, unde eria să trecem Dunăria la turci pe podul ruşilor, unde mai trecuseră vreo cîteva regimente din Moldova...

Pe noi ne-au dus spre Corabia, unde am stat vreo 2 săptămîni, pînă ne-au venit ordin să coborîm în vale spre Dunăre... Apoi noi sara am întins vreo cîteva hori, cîntînd cu fluierile, apoi şi din gură că o, iubită dragă mamă/ să-ţi mai trimet un răspuns,/ că astăzi vremea ne-au venit,/ aşteptată mai de mult,/ că astăzi vom sări cu toţi/ să scăpăm ţara de hoţi/, noi orice dor noi să uităm,/ că azi patria ne chiamă,/ pentru ea ca să luptăm/ şi cu flori iar ne vedem. Apoi, la 20 de august, am trecut şi noi Dunăria. Am mai stat de pază pe unde trecusă ruşii, să păzim, că pe ei îi bătea Osman...

În continuare, autorul însemnărilor aminteşte cîteva din locurile pe unde s-a deplasat regimentul său, urmînd firul luptelor. La Poradim, sat cu bordee [şi] lume săracă, nu aveai unde să te adăposteşti şi cura[curgea] de sus o ploaie cu şiroi toată ziua şi noaptea şi un noroi pînă la glesnă, pămînt lipicios de-ţi rămînea cisma, opinca acolo... Apoi ajunserăm la satul Griviţa alături de el [Poradim], ca la 2 chilometri, noaptea. Acolo eria turcime multă. Apoi, a 2-a zi, ne pusărăm toţi de toate părţile cu tunuri şi puşti. Se auzia un singur bubuit şi ghiulele veneau forfotind pe sus, altele se spărgeau, altele nu...

La Griviţa, a luat parte la asaltul redutei, din ziua de 30 august 1877.

A doua zi... rămînînd mulţi de-ai noştri pe acele cîmpii şi dealuri lungi şi ducîndu-se sanitarii noştri să adune pe cei răniţi şi morţi i-au ochit turcii şi i-au împuşcat, nu i-a, lăsat şi s-auzea glasuri ţipînd de ai noştri vii... Aceasta a fost prima noastră intrare în foc, care ne speriasăm rău. Apoi peste cîteva zile, iară am dat al 2[lea] asalt, şi mai cu iuţeală ca cel dintîi. Parte din ai noştri au sărit peste turci în şanţul lor, i-au dezarmat şi le-au luat steagul lor, şi, la 2 [ceasuri din] zi, s-a dat încetarea focurilor, că turcii fugiseră înspre Plevna.

Pentru vitejia dovedită în cursul acestor lupte, Cârjaliu a fost înaintat în grad. Cantonat la Griviţa, regimentul său a participat apoi la operaţiile iniţiate de români în perioada 6 septembrie-8 octombrie, vizînd ocuparea redutei Griviţa 2.

Eu eriam atunci căprar şi mă trecusă pe tablă de sergent. În urmă ne veni ordin să mai aleagă din noi cîţiva mai voimici să-i trimită spre Plesniţa, apoi să ocolim, că, să vezi, eria multă oaste turcă şi pe alături. Eria nişte tufăriş care îl îngrădiseră turcii cu sîrmă şi pari ascuţiţi bătuţi jios în taberele lor, cînd noi vom veni să dăm în pari şi în sîrmă. Aşia a şi fost. A dat un Regiment de-ale noastre în aceste fiare. Apoi săpărăm şi noi împrejurimele noaptea şi făcurăm parapete... Apoi ne veni ordin ca să fim gata cu cartuşe de ajuns şi pesmeţi pe 3 zile şi cîte o bucată de pastramă sau brînză. Să nu ne speriem, că vom fi florile ţării. Să dăm năvală peste turci, că Plevna să mlădie [se pleacă] să pice zilele acestea. Şi dederăm o iuţală pe la 5 sara pînă la 8 sara, a 2-a zi şi la baionete, prin şanţuri, şi acolo au rămas mulţi de-ai noştri morţi. Apoi, am auzit că Plevna este gata să cadă şi turcii de aici au eşit cu convoaie mari noaptea, cînd noi ziceam că în Plesniţa nu mai sînt turci... Aşia că au trecut a 3-a zi călăraşi prin Plesniţa cu generalu lor şi au adunat morţii noştri 3 zile de pe acele cîmpuri şi eria un ger de ziceai doamne şi să lipeau degetele pe puşcă. Zăpada [era] la genunchi, viscol pe toate părţile, nu aveam unde să punem picioru numai zăpadă şi viscol.

În continuare, Dumitru Cârjaliu evocă luptele din noiembrie 1877, pentru cucerirea Plevnei.

Împrejurul Plevnii, ocolită de toate părţile, lanţul de 7 şi 8 chilometri împrejur, noi stam bine ascunşi prin gropi... Pe la 6 sau 18 noiembrie 1877, am avut ordin strașnic să avem în vedere că vor năvăli turcii peste noi noaptea şi noi ne-am provizionat cu cîte 400 focuri de război. Aviam arme, eriau bune nu-mi eria frică de turci de loc... Eria o ciaţă de frig şi de atîtea focuri de tunuri şi de puşti de pîrîia de toate părţile ca şi cînd ai pune un maldăr de ştir cu sămînţa pe foc, aşia pîrîiau tunurile şi puştile. [După] aproape 6 zile şi 6 nopţi, aproape să isprăvim materialul, au sunat turcii clopote la toate gimiile turceşti de predarea Plevnei şi au sunat şi la noi de încetaria focurilor.

1877-1878

Steaua României de argint

Plevna căzuse, dar războiul nu era terminat. Duşmanul trebuia urmărit pentru a nu-i da răgazul necesar unei refaceri. Înainte de a porni spre Vidin, Dumitru Cârjaliu a fost decorat pentru comportamentul său în faţa Plevnei: Plevna a picat, Osman paşia este eşit din Plevna, este gata să se predea şi aşia că, ne spunea dom' gineral Anghelescu [comandantul Diviziei 4 infanterie] să fim cu inima bună, că [de] ce ne-au fost greu am scăpat. Mîine vom lua în primire Plevna... Gineralului i-au spus d. căpitan că sunt eu un băiat foarte cu coraji şi îndemn pe băieţi tot nainte, să nu vă fie nici o frică şi vom reuşi pe tot frontul nostru şi d-nu gineral m-au decorat cu Virtutea [Militară] şi m-au numit sergent major. Apoi Plevna s-a predat şi noi am plecat spre Vidin, pe la Sfîntul Nicolae [6 decembrie], din sat în sat, nu le mai pot ţine minte..., Iară am găsit o mare piedică de turci, dar tot i-am respins...

Pînă la Vidin am intrat de 4 ori în foc şi am scăpat. Am fost lovit la fluierul piciorului drept de o schije de ghiulea...

Trupele române au continuat marşul spre Vidin în condiţii extrem de nefavorabile, datorită timpului şi marilor greutăţi în aprovizionare. Cârjaliu a fost trimis la un spital militar din Corabia.

Cînd am plecat era mare zăpada şi spitalul departe, podurile fărîmate să tot dregiau, dar ghiaţa le fărîma. Am avut noroc şi am trecut la Corabia şi mi-au făcut loc dom' doctor Here şi m-au pansat. Au venit şi domnitorul nostru şi ne-au văzut şi ne-au întrebat de pe ce parte am venit şi unde am întîmpinat inamicul şi cum eria vremea. Eu i-am spus toate cele ce mi s-au întîmplat şi m-a mîngîiat pe obraji. A spus la un dom' colonel să-mi scrie numele şi mi l-au scris şi numărul patului şi mi-au trimis prima **Steaua României** de argint. Şi am stat în spital cam vreo 40 zile. Apoi am plecat iar cu ambulanţa la regimentul meu, dar frigul nu ne da pace de loc. Ai noştri dedesă tîrcol [înconjuraseră] Vidinului de toate părţile... Curau ghiulelele în Vidin şi gloanţele ca ploaia şi s-auzeau noaptea ţipete şi focuri prin tot Vidinul.

Cetatea Vidinului, înconjurată de trupele române, aştepta asaltul final. Succesele de pe celelalte fronturi au silit guvernul turc să înceapă tratativele de pace. În urma armistiţiului, la 23 ianuarie 1878, Vidinul a fost ocupat de trupele române.

Am luat-o spre Vidin, unde turcii toţi eria strînşi că să zicea că acolo sînt mai marii ţării decît la Plevna, Iser paşa [Izzet, comandantul cetăţii Vidin] şi alţii. L-am ocolit de toate părţile într-o noapte şi turcii nu mai mişcau în nici o parte... Într-o dimineaţă s-au auzit ţipete în Vidin şi eşind cu cîrpe albe toţi negustorii de acolo plîngînd se rugau de ai noştri ofiţeri să-i lase în pace, că armata turcă au făcut armele piramidă şi s-au predat. Îmbrăcat în mare ţinută, domnu şi cu cavaleria au intrat năuntru şi apoi au sunat toate gimiile predarea Vidinului şi au urmat pacia. Pe noi, toate armatele, ne-au strîns pe o cîmpie şi ne-au mulţumit şi ne-au rugat sănătate, şi ne-au premiat şi [ne-au spus] că nu ne vor uita ţara niciodată.

Gheorghe BULUŢĂ,
Ştefan CÎRJALIU

În p. 58: *veteranul D. Cârjaliu, după 38 ani de la luptele din 1877*

Dorobanţi moldoveni înlănţuiţi de pe cîmpurile de luptă ale Independenţei; fotografie din 1878, donată revistei noastre de Dimitrie Callimachi

1877-1878

Bună prietenie şi înţelegere

Cucerită prin jertfele şi eroismul ostaşilor români pe cîmpurile de bătălie din Sudul Dunării, prin contribuţia maselor populare din toate ţinuturile româneşti, independenţa deplină a României a fost consacrată pe plan internaţional prin Tratatul de pace de la Berlin (iulie 1878).

În septembrie acelaşi an, la scurt timp după încheierea păcii, au fost reluate relaţiile diplomatice dintre România şi Poarta otomană, prin acreditarea de diplomaţi ai celor două guverne la Bucureşti şi, respectiv, Istanbul.

Reluarea relaţiilor diplomatice deşi avea loc în urma unui război marcat de grele pierderi, atît pentru învingător, cît şi pentru învins, s-a făcut în spiritul respectului reciproc dintre două state suverane. Depăşirea fără dificultate a momentelor de încordare a fost posibilă şi datorită caracterului deosebit al raporturilor seculare stabilite prin Capitulaţii[1] între Ţările române şi Poarta otomană, bază solidă pe care s-a clădit statul român independent.

Omenia pe care o manifestase poporul român în tot timpul desfăşurării operaţiilor militare, modul demn şi plin de respect cu care fuseseră trataţi prizonierii otomani[2] au produs de asemenea o profundă admiraţie la Istanbul.

Bunele raporturi existente între România şi Poartă, la foarte scurt timp după terminarea războiului din 1877-1878, sînt mărturisite în mod elocvent şi de corespondenţa sultanului Abdul Hamid II (1876-1909) adresată suveranului român cu prilejul reluării relaţiilor diplomatice între cele două ţări[3]. Astfel, în noiembrie 1878, confirmînd numirea lui Dumitru Brătianu[4] ca trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Istanbul, suveranul otoman scria: *Animaţi de dorinţa de a vedea strîngîndu-se şi consolidîndu-se legăturile de prietenie existente între Imperiul otoman şi România, am fost bucuroşi de alegerea d-lui Brătianu, alegere menită să asigure realizarea acestei dorinţe.*

În eforturile ce le va depune în scopul consolidării relaţiilor amicale dintre guvernele noastre dl. Brătianu va primi tot sprijinul guvernului nostru.

Scrisoarea fusese primită la Bucureşti la 1/13 decembrie 1878. Două zile mai tîrziu, la 3/15 decembrie 1878, Suleiman Bey, trimisul Porţii în capitala României, era primit de suveranul român, fapt relatat în *Monitorul oficial* din 5/17 decembrie: „Duminică 15 decembrie 1878, ora 11.1/2 dimineaţa, Excelenţa Sa Suleiman Bey, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al M.S.I. Sultanului, a fost primit, împreună cu personalul Legaţiei imperiale otomane, la Palatul din Capitală, în audienţă oficială, cu ceremonialul prescris".

Diplomatul otoman aducea şi o scrisoare din partea suveranului său, prin care acesta, amintind bunele relaţii existente şi în trecut între România şi Poartă, îşi exprima speranţa că ele vor cunoaşte noi dimensiuni: *În dorinţa noastră de a vedea consolidîndu-se şi dezvoltîndu-se din ce în ce mai mult legăturile de bună prietenie şi perfectă armonie care unesc guvernul nostru de România, am socotit de cuviinţă să-l acreditäm pe Suleiman Bey — funcţionar de rangul I, întîia clasă, fost consilier al ambasadei noastre de la Petersburg — în calitatea de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar pe lîngă guvernul român. Sperăm că reprezentantul nostru va fi primit favorabil şi veţi avea deplină încredere în tot ceea ce va avea onoarea să vă spună în numele guvernului nostru şi, mai ales, în asigurările că el este însărcinat să vă garanteze dorinţa noastră de a face din ce în ce mai apropiate raporturile de bună prietenie şi perfectă înţelegere, existente între cele două state.*

Legăturile româno-otomane au înregistrat în anii următori o continuă ascendenţă. Pe linia bunelor raporturi dintre România şi Poartă s-a înscris şi decorarea suveranului otoman, în 1880, cu cea mai înaltă distincţie românească din acea vreme, *Steaua României*, creată în 1864 de Al. I. Cuza. Într-o scrisoare de mulţumire, primită la Bucureşti, la 11/23 martie 1880, Abdul Hamid II mărturisea că vedea în conferirea înaltei distincţii *o nouă garanţie a continuei consolidări a relaţiilor atît de favorabile existente între guvernul meu imperial şi România.*

Ioan LĂCUSTĂ

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 3/1975; 12/1977.

[3] Scrisorile originale în limba turcă, ale suveranului otoman, însoţite de traduceri în limba franceză, se află la Biblioteca Academiei, secţia manuscrise, cota S $\frac{3(1\text{-}15)}{CC\ XXXVII}$.

[4] *Magazin istoric*, nr. 4/1974, 1/1978.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

— Cititorii noştri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuţa poştală nr. 1-702, Bucureşti.

— Atragem din nou atenţia tuturor celor care ne scriu că manuscrisele şi documentele anexe nu se înapoiază. In consecinţă, corespondenţii noştri sînt rugaţi să-şi păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliţi să subliniem pentru cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul şi foarte neciteţ că le vom răspunde mult mai puţin prompt decît corespondenţilor care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeaşi scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria naţională şi universală. A le răspunde la fel de amănunţit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puţin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis şi a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

IN URMĂ CU 35 ANI

Paginile de mărturii şi evocări consacrate de Magazin istoric, *în 1980, sărbătoririi a 35 ani de la victoria împotriva fascismului au fost primite cu interes de cititorii noştri, exprimat şi în numeroase scrisori sosite pe adresa redacţiei, multe dintre le semnate de ticipanţi la evenimentele de acum 35 ani.*

Mulţumindu-le tuturor celor care ne-au scris şi nepulînd publica, din necesităţi de spaţiu tipografic, toate scrisorile, am reţinut consemnările, semnate de veteranii:

ION D. ANGHEL, *din* Galaţi, *participant — ca sergent navigator — la luptele aeriene, în perioada august 1944-21 aprilie 1945, cînd avionul său, Savoia 224, din Flotila 2 bombardament greu, Escadrila 82, Grupul 1, Corpul aerian român, s-a prăbuşit* undeva pe pămîntul cehoslovac. *Cu acel prilej* şi-a pierdut viaţa maistrul militar cl. I. Petre Udatu, ceilalţi membri ai echipajului (căpitan aviator Lucian Gheorghiu, locotenent Eusebi Hladiuc, submaistru Gheorghe Ene şi sergenţii Ion Ionescu şi Ion D. Anghel), fiind răniţi.

ION STANCU, *din* comuna Caţa, jud. Braşov: Am participat la luptele de stradă pentru cucerir Budapestei.

GHEORGHE I. NEAMŢU, *din* satul Corni, com. Liteni, jud. Suceava: M-am înrolat voluntar în Divizia „Tudor Vladimirescu-Debreţin", participînd la toate operaţiunile de luptă, pînă la sfîrşitul războiului, în cadrul Regimentului 1 artilerie „Tudor Vladimirescu".

LA 18 KM NORD DE VIENA

NICOLAE PASCAL, *din* Bacău: Am făcut parte din grupul operativ al Brigăzii de căi ferate, Batalionul 1, Compania 12 poduri-căi ferate... Grupul operativ al Brigăzii de căi ferate n-a terminat operaţiunile în luna februarie 1945 pe teritoriul Cehoslovaciei, aşa cum se arată în articol [*România în războiul antihitlerist*, nr. 2/1980] şi nici la 9 mai 1945, ci am mers mai departe în Austria la reparatul podurilor de căi ferate. La data de 20 mai 1945, ne aflam la Deutschwagram, în Austria, la circa 18 km Nord de Viena, unde am rămas pînă la sfîrşitul lui iunie 1945, cînd am terminat reparaţia podurilor de căi ferate distruse.

Mulţumim veteranului pentru completările făcute şi atenţia cu care urmăreşte revista noastră. Totodată, precizăm că numai o lectură grăbită putea da naştere unei confuzii, deoarece în articolul publicat de noi nu se afirmă că Brigada de căi ferate şi-a încheiat operaţiunile în Cehoslovacia în februarie 1945. Pasajul respectiv enumeră doar unităţile române aflate pe front în luna februarie.

SURSĂ DE INSPIRAŢIE — MAGAZI ISTORIC PENTRU DACIA

Ilustrul dv. înaintaş, *Magazin istoric pentru Da ia*, apărut în 1845, a fost folosit în epocă şi ca sursă de inspiraţie pentru scriitorii şi pictorii vremii *ne scrie* AL. O. STANCIU, *din* Constanţa. Astfel, în 1865, Theodor Aman expunea în Capitală un tablou al cărui subiect era astfel explicat de marele pictor: *Sultanul Mechmet trimite lui Mihai V.V. [Vodă Viteazul] ambasadori cu cărţi [scrisori] şi cu daruri scumpe, rugîndu-l să-i fie prieten şi să dea pace ceităţii sale [după]* Magazin istoric pentru Dacia, *tom. [1845] p. 260.*

Completăm informaţia cititorului constănţean cu următoarele date: Tabloul respectiv a fost prezentat la prima Expoziţie a artiştilor în viaţă, deschisă la 25 aprilie 1865 în sala cea mare de la Ministerul Cultelor din Capitală *şi printre ai cărei iniţiatori şi organizatori s-a aflat şi Th. Aman.* Expoziţia *(sau* Salonul *cum a fost denumită şi cum a rămas în tradiţie) reunea şi unele opere de inspiraţie istorică. Din* Catalogul (Esplicaţiunea) *expoziţiei aflăm că Th. Aman era prezent, pe lîngă opera amintită, cu tablourile:* După bătălia de la Rusciuc, portretul lui Ioan Văcărescu *(fondatorul Spitalului „Colţea)*, portretul lui Grigore Ghica voievod *(fondatorul Spitalului „Panteli-mon").*

Carol Popp de Szathmary expunea tabloul Alexandru Ioan Cuza *şi ocolirea* Voiajului Măriei Sale [Al.I. Cuza] la Constantinopol *(24 mai-5 iunie 1864), iar sculptorul Carol Storck prezenta busturile lui* Alexandru Ioan Cuza *şi, respectiv, al* Elenei Cuza.

DOUĂ TEASCURI

PETRE POPOVICI, *din* Botoşani, *doreşte să cunoască* unele date referitoare la tipografia lui Kogălniceanu din Iaşi (nr. 7/1977).

Ea a fost inaugurată în 1840, prin închirierea a două teascuri de la Mitropolia Moldovei. Contractul, semnat la 7 martie 1840, între Kogălniceanu şi mitropolitul Veniamin, stipulează condiţiile închirierii:

În urmarea rugăminţii ce ne-au fă ut dumnealui adiotantul Gogălniceanu (sic!) a-i încredinţa două teascuri din ale tipografiei Mitropoliei, cu făgăduinţă de zece ani, să i le dea în starea cea mai bună, înzestrate cu slove şi alte trebuincioase unelte,

Răzămîndu-ne pe o aşa îndatorire şi încredinţîndu-ne de întocmai urmare, i-am dat cerutele două teascuri în credinţa dumnealui cu următoarele condiţii:

1. Se dau dumnealui două teascuri pe vreme de zece ani.

2. L fa l [şi] hrana lucrătorilor şi celelalte cheltuieli ce va face întru îmbunătăţirea acestor două teascuri va fi a dumnealui, fără a putea pret nderisi vreun ban de la Mitropolie, nici pentru slove, unelte i altele, nici pentru ţinerea lucrătorilor.

3. Orice hîrtii oficiale ale Mitropoliei sau cărţi bisericeşti tălmăcite de noi, ce vom voi să se tipărească în acele două teascuri, dumnealui adiotantul este îndatorit ca în tipografia Mitropoliei să le tipărească, fără nici o plată, dîndu-se de Mitropolie numai hîrtia, cerneala şi leafa lucrătorilor, pe vreme cît va ţine lucrul tipăririi acestor cărţi.

4. Cîştigul ce va ieşi de la tipărirea cărţilor va fi a dumisale, pentru ca să poată şi dumnealui îndemîna, pe de o parte, ţinerea lucrătorilor, iar pe de alta împlinirea celorlante îndatoriri şi cheltuieli.

5. După trecerea a zece ani de zile, dacă Mitropolia nu va voi a mai lăsa aceste două teascuri dumnealui şi pentru mai multă vreme, dumnealui este dator a tesămarisi [a înapoia] în deplină stăpînire a Mitropoliei atît amîndouă teascurile, cît şi slovele şi uncitele trebuincioa e la lucrarea aces or două teascuri, ca prin aceasta să fie tipografia Mitropoliei, mai ales aceste două teascuri, adusă în cea mai bună stare.

6. Dacă aceste două teascuri nu vor ajunge dumisale spre săvîrşirea lucrului, dumnealui este volnic [slobod] a-şi mai cumpăra încă un teasc, pentru a face slujba lui, după trecerea de zece ani, va trece în stăpînirea Mitropoliei, răspunzîndu-se de către Mitropolie toată cuprinderea cheltuielii cu facerea lui, după socoteala ce va înfăţoşa acum la sosirea lui, care factură se va iscăli de către noi.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

7. Din toate cărțile ce va tipări, dumnealui este dator a da cîte un exemplar la biblioteca Mitropoliei, fără nici o plată.

TURNUL COLȚEI, 1876

Vă trimit una dintre ultimele imagini ale Turnului Colței (nr.6/1967) înainte de demolarea sa din 1888, ne scrie TUDOR STOIAN, *din* Alexandria. *La care precizăm: fotografia a fost făcută în 1876 de cunoscutul pictor și pionier al artei fotografice din țara noastră Carol Popp de Szathmary (nr. 12/1973).*

După demolarea turnului, au fost transportate la Muzeul de antichități, din București, cum consemnează un document de epocă, 2 pietre cu inscripții, 4 ferestre (chenare sculptate de fereastră), 8 rozace, 8 lei (suporți de piatră ai balustradei, terminați în capete stilizate de lei) și alte mici figuri.

ALBUM

Am văzut, în nr. 6/1978, reproduse pe copertele I-IV, imagini din cunoscuta lucrare a lui Adolphe Billecocq *Album Moldo-Valaque.* Un exemplar al albumului ar fi avut și Titu Maiorescu. E adevărat? *ne întreabă* DUMITRU TOMESCU, *din* București.

Într-adevăr, în 1908, Titu Maiorescu a donat Muzeului de artă națională din București un exemplar din această lucrare, care aparținuse tatălui său, Ioan Maiorescu. Volumul — devenit raritate bibliofilă încă acum șapte decenii — purta pe ultima filă o inscripție în limba turcă, care conținea și numele autorului: Adolphe Billecocq.

PE SCURT

CONSTANTIN PREDA, *din* comuna Vărbilău, jud. Prahova, *strungar la Uzina mecanică Plopeni: renumitul coif geto-dac de aur de la Coțofenești (nr. 9/1976) a fost descoperit în 1927; din ultima scriere, neterminată, a lui Nicolae Iorga au fost publicate fragmente în volumul* Materiale pentru o istoriologie umană, *Editura Academiei, 1968.*

VASILE CORBAN, *din* București, *ne semnalează că în comuna Izvorul Mureșului, jud. Harghita, se mai păstrează tradiții orale referitoare la Mihai Viteazul (trecerea sa pe acele meleaguri, uciderea lui Basta, asasinarea marelui voievod).*

GHEORGHE GAL CHIȘ, *din* satul Cohani, comuna Abram, jud. Bihor; NICOLAE TOMA, *din* București; DUMITRU SOCACI, *din* comuna Rafnic, jud. Caraș-Severin: *lucrările prezentate în cadrul rubricii* Cărți sosite la redacție *le puteți procura prin librăria* Cartea prin poștă, *str. Pitar Moș, nr. 5, București.*

LA TREI ANI DISTANȚĂ

GH. STAMATE, *din* Focșani: Sînt un cititor statornic al revistei *Magazin istoric*, pe care o urmăresc număr de număr încă de la apariția ei. Într-una din zilele trecute, un prieten mi-a pus la dispoziție ultimul volum din *Crisia*, IX, Oradea, 1979. Citind articolul *Avram Iancu și problema credrii Daco-Românici (pp. 775-782)* semnat de Gh. I. Bodea, anumite formulări, ca și unele date cuprinse în el, mi s-au părut cunoscute dintr-o altă lectură. Într-adevăr, reluînd colecția *Magazinului istoric* pe cîțiva ani în urmă, în nr. 6(111) din iunie 1976 (pp. 18-21 și 24), același autor a publicat articolul *1850-1851: căldurile lui Avram Iancu la Viena. Românii să știe de sine ca români.* Date fiind pasajele ce se regăsesc, cu excepția unor ușoare remanieri, aproape integral în studiul din *Crisia*, cred că autorul trebuia să indice în subsol, printre atîtea alte surse de informare, și propriul său articol din *Magazin istoric.*

Nicolae MINEI

POȘTA CONCURSULUI

FLOREA CHIRILĂ, *electrician*, Întreprinderea construcții-montaj Brăila; GELU ONEA, *din* Constanța; ALEXANDRU-ION FEICA, *din* Tîrgu Jiu; DORU GHIȚĂ, *electrician la* Fabrica de stofe *Carpatex din Brașov: după cum am anunțat în regulamentul concursului (nr. 2/1980) nu se iau în considerare decît răspunsurile primite, toate odată, după publicarea ultimei serii de întrebări, împreună cu cele patru talioane.*

HRISTEA PÎSLĂ, *din* Corabia: *în cazul că doriți să participați cu mai multe serii de talioane, nu este necesar să trimiteți decît un singur set de răspunsuri, la care veți atașa toate celelalte talioane suplimentare. Mulțumim pentru felicitări.*

1980

talon de participare

concurs MAGAZIN ISTORIC

CONTENTS (Romanian History) **N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN** Romania in the War Against Hitler ● **N. MINEI** Ex-Foreign Minister N. Petrescu-Comnen's Memories ● **AL. VULPE** Geto-Dacian Traditions of Political Organization ● **Z. SZEKELY** Dacian Citadels: Covasna, Polan ● **E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR** The XV-th International Congress of Historical Sciences ● **I. MAMINA** C. Dobrogeanu-Gherea — an Outstanding Socialist Thinker (1855-1920) ● **GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU** Diary of a Farmer-Soldier in the Independence War ● **I. LĂCUSTĂ** 1878. Re-Establishing of Diplomatic Relations between Romania and Turkey

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN** La Roumanie dans la guerre anti-hitlerienne ● **N. MINEI** Les Mémoires de l'ancien Ministre des Affaires Etrangères N. Petrescu-Comnen ● **AL. VULPE** La Tradition de l'organisation politique chez les Géto-Daces ● **Z. SZEKELY** Cités daciques: Covasna, Polan ● **E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR** Le XV-ème Congrès international des sciences historiques ● **I. MAMINA** C. Dobrogeanu-Gherea — un remarquable théoricien socialiste (1855-1920) ● **GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU** Le Journal d'un soldat-paysan de la Guerre d'Indépendance ● **I. LĂCUSTĂ** 1878. La reprise des relations diplomatiques roumano — turques

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Н.И. ДРАГОДЭНЕСКУ, М.Е. ИОНЕСКУ, АЛ. Д. ДУЦУ, М. ШТЕФАН** Румыния в войне против Гитлера ● **Н. МИНЕЙ** Воспоминания бывшего министра Внешних Дел, Н. Петреску-Комнена ● **АЛ. ВУЛПЕ** Гето-дакийская традиция политического устройства ● **З. СЕКЕЙ** Дакийские крепости: Ковасна, Поян ● **Е. КОНДУРАКИ, А. ГИЕШТОР** К XV-ому Международному съезду исторических наук ● **И. МАМИНА** Выдающийся социалистический теоретик: К. Добруджану-Геря (1855-1920) ● **Г. БУЛУЦЭ, Ш. КЫРЖАЛИЮ** Записки крестьянина-солдата в Войне за независимость ● **И. ЛЭКУСТЭ** 1878. Возобновление дипломатических отношений между Румынией и Турцией

INHALT (Rumänische Geschichte) **N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN** Rumänien im Krieg gegen Hitler ● **N. MINEI** Die Andenken des Ex-Aussenministers N. Petrescu-Comnen ● **AL. VULPE** Die Tradition der politischen Organisierung bei den Geto-Daken ● **Z. SZEKELY** Dakische Burgen: Covasna, Polan ● **E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR** Der XV. Internationale Historikerkongress ● **I. MAMINA** Ein hervorragender sozialistischer Theoretiker: C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) ● **GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU** Die Aufzeichnungen eines Bauernsoldaten während des Unabhängigkeitkrieges ● **I. LĂCUSTĂ** 1878. Die Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen zwischen Rumänien und der Türkei

SUMARIO (Historia rumana) **N.I. DRAGODĂNESCU, M.E. IONESCU, AL. D. DUȚU, M. ȘTEFAN** Rumania en la guerra antihitleriana ● **N. MINEI** Las recuerdos del ex-ministro de Asuntos exteriores N. Petrescu-Comnen ● **AL. VULPE** La tradición de la organización politica a geto-dacios ● **Z. SZEKELY** Fortalezas dacias: Covasna, Polan ● **E. CONDURACHI, A. GIEYSZTOR** El XV-o Congreso internacional de ciencias históricas ● **I. MAMINA** Un destacado pensador socialista: C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) ● **GH. BULUȚĂ, ȘT. CÎRJALIU** Los apuntes de un campesino-soldado de la Guerra de Independencia ● **I. LĂCUSTĂ** 1878. El restablecimiento de las relaciones diplomaticas entre Rumania y Turquía

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136–137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

62 627